Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Geo-hydrographia s. orbis terrarum descriptio - Cod. Ettenheim-Münster 111-116

Italia - Ettenheim-Münster 114

Cartier, Gallus

[S.l.], [18. Jahrh.]

Caput II.

urn:nbn:de:bsz:31-111162

Visual Library

non procul ab Istriâ Austriacâ. Est patria famosi Flacii Illyrici* Centuriarum Magdeburgicarum Auctoris.

11°. Flanona seu Flanova |: Fianone :| urbs parva unacum portu ad littus Veneti et Carnarii Sinûs in confinis Carinthiæ posita 7. milliariis ad Septentrionem ab Albona. Paucos numerat Incolas, ac de die in diem deficit. Flanates Plinii lib. 3. c. 21. sunt hujus loci Incolæ.

Caput II.

De Media Italiæ Parte.

Pars media Italiæ comprehendit 1°. Magnum Ducatum Hetruriæ. 2°. Ditionem Pontificis seu Papæ. 3°. Quosdam exiguos Status intra Pontificis et Magni Hetruriæ Ducatûs ditiones contentos. De quibus modò distinctis Sectionibus Subsectionibus et paragraphis disseremus.

Sectio I.

De Magno Hetruriæ Ducatu.

Hetruria, nunc Magnus Hetruriæ Ducatus |: Il gran' Ducato di Firenze seu La Toscana :| nuncupata, ampla est mediæ Italiæ provincia.

Hetruria seu Etruria ab Hetruscis antiquissimis ac primis illius habitatoribus dicta est, postmodùm Thyrrhenia à Thyrrheno Athys Lidiæ seu Mæoniæ in Asia minori nunc Natoliâ Regis filio, qui in eam suorum gentilium deduxit coloniam: unde et Mare, ad cujus littus sita est, Thyrrhenum, et Incolæ Thyrrheni vocati sunt. Deinum Tuscia seu Thuscia nuncupata fuit ab eorundem ipsius Incolarum nomine altero, quos Græci Tuscos à græcis vocabulis Θύος Sacrificium seu Victima, et Κόεω intelligo, quod sacrificia speciali ritu celebrarent et offerrent, vocarunt, ita ut Tuscus per syllabarum quarundam syncopen idem sit ac Θυοσκόος Sacrificiorum peritus; à qua voce illius Italicum nomen Toscana derivatum quoque videtur.

Hetruria antiquis temporibus longiùs, quàm nunc protendebatur, scilicet à Macra fluvio, qui

* Flacius |: Matthias :| Albonæ natus est an. 1520. 3. Martii. Dictus est Illyricus, quòd Istria, in qua urbs hæc sita est, olim Illyriæ pars fuerit.
105. Exactis Venetiæ humanioribus litteris in Germaniam profectus est, ac an. 1539. Basileam venit, ubi sub Simone Grynæo Protestantium Theologiæ operam dedit. post Tubingam
106. profectus est, inde an. 1541. Wittembergam adiit, ubi Lutherum et Melanchtonem audivit, necnon Græcam et Hebraicam linguas didicit, ibique Magister creatus an. 1544. Hebraicam linguam docuit. Orto dein bello Smalcaldico Saxoniam deserere coactus Brunsvigam se contulit, ubi cum magno audientium concursu docuit; anno 1547. Wittembergam rediit, unde pulsus Magdeburgum se recepit, ubi aliquam diu in Typographeo Correctorem egit. an. 1557. Jenam accitus in hujus Urbis Universitate per 5. annos Professorem egit. Hinc etiam

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK gefördert durch Baden-Württemberg

in Apennino ortus à Septentrione ad Meridiem fluens infrà Sarezanam Urbem, quæ Genuensium est, propè promontorium Corvi /: Capo del Corvo :/ in Mare præcipitatur, usque ad Tiberim. Modò intrà arctiores continetur limites, quos infrà assignabimus.

Hetruria antiquis temporibus, et cùm omnes provincias illas, quæ Macram inter et Tiberim continentur, comprehenderet, per bis mille quingentos annos Reges dominati sunt; deinde Romanorum facta est, ac postquam Orientis Imperatores Italiam amiserunt, sub Gothis fuit; his ab Imperatore Justiniano pulsis, Longobardi à Narsete hujus Imperatoris Bellidue vocati illam occupaverunt. Postquàm verò Carolus M. Longobardicum Regnum sibi subjecisset, unà et Hetruriam obtinuit, et ad suos Successores Occidentis Imperatores transmisit. Tum ab iisdem Imperatoribus Præfecti constituti, qui modò sub Marchionum modò sub Comitum et modò etiam sub Ducum nomine eidem dominarentur, qui, prout in aliis quoque regionibus evenit, successu temporum illam sibi propriam fecerunt. Tandem an. 1069. Mathildis Bonifacii Hetruriæ Ducis filia unica magnam hanc provinciam adepta est, post cujus mortem, quam ipsa anno 1115. 24. Julii Bendoni Ducatus Ferrariensis Castro ~~Sextinte~~ an. ætatis suæ 69. subiit, circà ejus dominia Summos Pontifices inter, quibus ab ipsâ testamento relicta fuerant, et Imperatores proximos ipsius agnatos intercessêre dissidia, quæ tandem Imperator Fridericus II. an. 1212. composuit ita, ut relictis Innocentio III. omnibus dictæ Mathildis allodialibus, quæ priores Imperatores agnationis titulo sibi asseruerant, dominiis, illam Hetruriæ partem, quæ modò Magnus Hetruriæ Ducatus vocatur, unà cum territorio Lucensi et aliquot finitimis agris duntaxat sibi retinuerit. Postmodum Manfredus hujus Friderici filius nothus primò eundem an. 1250. deindè an. 1254. ejus filium Conradum IV. Imperatorem veneno sustulit, atque Gibellinorum ope provinciam hanc sibi asseruit, necnon utriusque Siciliæ Regnum, quod simul occupaverat, adjecit. Eo in prælio, quod cum Carolo Andegavensi Ludovici IX. Franciæ Regis fratre propè Beneventum an. 1266. 26. februa-

abscedere coactus Argentinam venit; An. 1567. vocatus Antverpiam se contulit ibidem Ecclesiam juxtà normam Augustanæ Confessionis instituturus, at, ortâ in Protestantes persecutione, re infectâ Argentinam rediit, indeque Francofurtum profectus ibidem obiit an. 1575. ætatis suæ an. 55.
Vir fuit magni ingenii et eruditionis sed simul litigiosi, vehementis et turbulenti animi. à suis Manichaismi insimulatus nullibi diu subsistere permissus est, et, nisi mors eum prævenisset, etiam Francofurtum relinquere debuisset. Inter quamplura, quæ edidit, Opera præcipuè celebrantur Centuriæ Magdeburgicæ, in quibus componendis adjutores habuit Joannem Wigandum, Matthæum Judicem, Basilium Fabrum, Andream Corvinum, Thomam Holthüterum, et alios.

rii inierat, interfecto, Clemens Papa IV. eundem Carolum in praejudicium Conradini Conradi IV. Imperatoris filii legitimi in utriusque Siciliae Regem coronavit, simulque Hetruriae seu Tusciae Baiarium constituit. Eodem vel sequenti anno Conradinus 14. vel 15. annorum juvenis, qui hactenus in Germania sub tutela suorum consanguineorum Ludovici et Hermanni Bavariae Ducum et Comitum Palatinorum fuerat, à suis proximis incitatus in Italiam ingenti stipatus exercitu pervexit, receptaque primum Tuscia versus utramque Siciliam iter arripuit inde Carolum Andegavensem exturbaturus, at ab ipso in Aprutio ulteriori Regni Neapolitani provincia devictus et captus an. 1268. vel 1269. Neapoli manu carnificis interiit. Tum Carolus Tusciam ~~[illegible]~~ tanquam Vicarius possedit, quam tamen an. 1278. Imperio restituit, et Rudolphus I. Imperator Habspurgicus Vicarium instituit, qui eidem praeesset, quem Florentini et Lucenses (sub obtentu antiquorum privilegiorum suorum,) recipere detrectarunt, ac in Germaniam redire coegerunt; interim Florentini an. 1281. per Tribunos Civitatem suam regere coeperunt. Adolpho Imperatore Rudolphi successore è vivis sublato, Bonifacius Papa VIII. Albertum I. tanquam Imperatorem agnoscere renuens, sub praetextu Interregni propria autoritate Carolum Valesium Philippi IV. Galliarum Regis cognomento Pulchri fratrem Baiarium in ea Hetruriae parte, quae Imperio suberat, et modo sub nomine Magni Hetruriae Ducatus venit, constituit. Henricus VII. Alberti ~~successor~~ in Imperio successor in Italiam Imperii jura ibidem tuiturus contendit, Florentiamque, quod Guelphorum partes adversus ipsum amplexa fuisset, duorum mensium spatio obsedit, at propter alias rebelles Italiae urbes obsidionem solvere coactus illam anathemate perculit. Ludovico Bavaro Imperatori perpetuum cum Italicis urbibus bellum fuit, in quo tamen propter nimiam Guelphorum potentiam parum profecit. Carolus IV. ejus successor anathema, quo avus ipsius Florentinos perculerat, sustulit, eosque multis privilegiis et immunitatibus donatos in suam Imperiique tutelam denuo assumsit, necnon illorum Scholam in Universitatem evexit. ~~Imperator erat~~ Sub Wenceslao Italia tumultus multi permanserunt, et postquam Vice Comitem Mediolanensem Joannem Galeacium Ducis dignitate decorasset,

crevit Gibellinorum factio. Rupertus adversus Wenceslaum Imperator factus à Florentinis, quos novus hic Dux vexabat, imploratus illorum partes, contrà ipsum et Gibellinos amplexus est initoque cum ipsis foedere, in quo Florentini Imperio fidelitatem et annuum tributum spondebant, et privilegiorum suorum confirmationem rogabant. Sigismundus Ruperti, qui anno 1410. Oppenheimii vitam posuit, Successor an. 1433. in Italiam venit, initio ad arma ventum est, verùm Florentini mox de quadam pecuniarum summa tractare coeperunt. Fridericum III. Austriacum, quem aliqui IV. imò V. dicunt, Alberti II. qui duobus duntaxat annis Imperium tenuit, Successorem Romam euntem ac indè revertentem iidem Florentini tanquam Imperatorem suum et Dominum susceperunt. Maximilianus I. illius filius similiter Imperii jura, praesertim vigente bello gallico, in Italiâ tuiturus an. 1495. et 1496. ab Imperii Principibus suppetias petiit adversus tumultuantes Florentinos et Pisanos. Sed in pace ipsum inter et Ludovicum XII. Galliae Regem an. 1504. conclusâ sancitum fuit, quòd Maximilianus Florentinis indulgeret ea, quae adversus ipsum et Imperium pro Rege Galliae egerant. vicissim promittebat idem Galliae Rex, se eis, si deinceps officio et fidelitati, qua Imperio obstricti erant, in quoquam deesse praesumerent, nullo auxilio futurum esse.

Tandem Tuscia seu Hodierna Hetruria post multas vicissitudines ad celebrem familiam de Medicis pervenit autoritate Caroli V. Imperatoris qui anno 1530. Alexandrum de Medicis hujus provinciae Ducem creavit, cui nullo relicto herede à Laurentio de Medicis consanguineo suo interempto successit Joannes frater, cujus filium Cosmum Pius Papa V. an. 1569. Magnum Hetruriae Ducem dixit, quem titulum ejus successores ad hunc usque diem gesserunt. Joanne Gastone hujus celebris prosapiae ultimo an. 1737. 9. Julii sine ullo herede è vivis sublato Franciscus Lotharingiae Dux loco Ducatûs sui, quem Stanislao Regi Poloniae cessit, Magnum hunc Hetruriae Ducatum adeptus est, quem nunc filius ejus secundo genitus Petrus Leopoldus possidet.

Magnus hic Ducatus Incolis abundat, ac fama est, quòd vel in aliquot circà illius Metropolim milliarium ambitu 400. Urbes exiguæ, Vici, Palatia seu Villæ numerentur. Apenninus Mons, qui non modò in illius finibus, sed et intrà ipsummet variè circumflectitur, hinc indè vias difficiles, et loca quadam infructuosa efficit; plerumque tamen omnis generis frugum feracissimus est. In excelsis montibus occurrunt Æris, Aluminis, Ferri, imò etiam Argenti fodinæ, item Marmoris et Porphyritis Latomiæ.

Inter fluvios, qui provinciam hanc perfluunt, præcipui sunt Arnus [: Arno :] Serchius, seu Sercius, item Sarculus et Serculus [: Serchio seu Cerchio :] Cecinna [: Cecina :] et Umbro [: Ombrone seu Ombronea :] Præter hos alii penè innumeri occurrunt exigui, qui ad Soli fertilitatem et amoenitatem apprimè conferunt.

Incolis frequens est variarum rerum commercium, ut vini et aliorum terræ fructuum, pannorum laneorum, et Sericorum, etiam illorum, qui filo aureo et argenteo sunt intertexti, peristromatum, vasorum ~~testaceorum~~, statuarum, picturarum, cremorum, unguentorum, aliorúmque Suffimentorum. Fertur, quòd unicè ex Sericis aureo et argenteo filo intextis pannis intrà unum annum Soli Florentiæ Civitati ultra vigesies centena aureorum millia obvenerint; multique privati Sexies usque Septies centena aureorum millia possideant, at vicissim plerique Summâ laborent inopiâ, ipsisque minus nihilo sit.

Nulli Itali ita purè et eleganter linguam Italicam loquuntur, ac hujus provinciæ Incolæ; verùm pronuntiatio et sonus, quem locutioni suæ tribuunt, multùm est inamabilis, quippe qui fermè semper c et g pro a, o, u, pronuntient, ac consonantibus adspirationem h præponant, aliásque pleno gutture Helvetiorum instar loquantur.

Hetruria hodierna populosissima est, ac usque

1400000. animarum continere dicitur. Clerus haud exiguam numerosi populi hujus partem implet.

Limites ejus sunt ad Orientem Ducatus Urbinatensis, Agri Perusianus et Urbevetanus, Patrimonium S. Petri, et Ducatus Castrensis; ad Meridiem Mare Mediterraneum; ad Occidentem idem Mare, et Respublicae Lucensis et Genuensis; denique ad Septentrionem Ducatus Parmensis et Mutinensis, Territorium Bononiense, Romandiola, et Marchia Anconitana. A Septentrione ad Meridiem ad 130. milliaria Italica, et ab Oriente ad Occidentem ad 120. porrigitur.

Tribus partibus constituitur, quae sunt Ager Florentinus, Tractus Pisanus, et Territorium Senense; quibus adduntur Ducatus Plumbini, et Status Presidii, qui etiam Hetruriae partes sunt quamvis sub Magni Ducis dominiis haud sint.

107. §. I.

De Agro Florentino.

Ager Florentinus seu Territorium Florentinum |: Il Fiorentino :| inter Hetruriae Tractus praecipuus. Illum Arnus in binas partes dividit, et confinis est ad Septentrionem Agro Bononiensi et Romandiolae; ad Orientem Ducatui Urbinatensi et Umbriae; ad Meridiem Territorio Senensi; et ad Occidentem Reipublicae Lucensi et Tractui Pisano.

Solum habet optimum, quod tantum frumenti profert, quantum incolis opus est; vina illius sunt exquisita, necnon oleis, malis citrinis, croco, lino, glasto, et omnis speciei oleribus abundat; mori quoque sunt adeo frequentes, ut, prout olim, setam ex Calabriâ et Siciliâ huc afferri haud necesse sit. In variis locis occurrunt aquae minerales et thermae, ut et optima pascua: plerumque etiam saluber et temperatus in eo spirat aër.

Florentini callidi suis commodis nimium servientes
et omnia ad propriam utilitatem referentes, vindic-
tæ cupidi, sed simul admodùm laboriosi, necnon
munditiei amatores audiunt. Notatur hic

1.° Florentia (: Fiorenza et Firenze :) Civitas
non modò Tractûs, cui nomen imponit, sed et totius
Hetruriæ Metropolis. Sita est ad Arnum, qui illam
in duas partes inæquales dividit, et quatuor pontibus
jungitur, 50. milliaris versus Austrum à Bononiâ, 72.
ad Meridiem versus Orientem à Mutinâ, 102. ad Euro-
notum à Parmâ, 108. ad Euronotum à Mantuâ, 138.
ad Austrum paulò versus Occidentem à Venetiis, 157. ad
Caurum à Româ, sub gr. long. 28. m. 59. et secundis 30.
lat. 43. m. 46. et sec. 30. Est etiam Sedes Archiepis-
copi, habetque Universitatem et percelebrem Acade-
miam.

Antiqua est, illiusque meminère Antoninus in
suo Itinerario; Florus lib. 3. c. 21. qui illam præci-
puis, quæ subhastata fuêre, Municipiis annumerat;
Tacitus, qui eam inter Municipia et Colonias recen-
set; et alii. A Totila Gothorum Rege devastata fuisse dicitur, et
deserta jacuisse
usque ad tempora
Caroli M. cui in
reditu suo Româ
in Galliam illius
situs ita amoenus
visus est, ut eam
moenibus cinge-
re inceperit,
omnesque vici-
nos ad eam inco-
lendam invitave-
rit.

Non modò ampla est sed et venusta adeò, ut Alber-
tus Saxonicæ Dux dicere consueverit, eam extraneis
nonnisi diebus festis et Dominicis esse ostendendam,
unde etiam ab Italis velut per antonomasiam Pul-
chra (: La Bella :) nuncupatur.

Versus Aquilonem et Orientem amoenis et ferti-
libus clivis, quos ædes speciosæ, horti ac pomi ornant,
cingitur; hi clivi quatuor vel quinque millia-
rium spatio Amphitheatrum exhibent, et sensim
in sublime evecti tandem simul montes excelsi
evadunt. Versus Occiduum ampla se pandit
planities, quam Apenninus circumdat et veluti
munit, necnon bello vigente illam ex hac parte
ab hostili irruptione tutam præstat. Moenia
illius ambitu suo 1 + 245. Orgyas continent, latitu-
do autem Arni, qui mediam perfluit, est 500. Or-
gyarum, quæ duplicata simul cum moenibus 1 + 245.
Orgyarum ambitum efficit.

Florentia figuram penè rotundam exhibet,
eidem extrà muros, qui benè muniti sunt, tres impen-
dent Arces, in quibus, quòd magni sint momenti, semper
validum est præsidium. Plateas habet latas, rec-
tas, et magnis glauci coloris lapidibus constratas;

pleræque domus, quæ ultrà solitum amplæ sunt et venustæ, ex his lapidibus sunt constructæ, qui ex vicinis latomiis eruuntur. Imò quidam asseverant hujus Civitatis palatia cæteris totius Italiæ palatiis esse magnificentiora.

Florentiæ 152. Ecclesiæ, 89. Monasteria, 22. Xenodochia, 84. Confraternitates, 18. Porticus sub quibus Mercatores habent cameras suas, 72. Tribunalia, 6. Columnæ, 2. Pyramides, 4. pontes, 7. Silani, 18. Fora seu Vici, 160. Statuæ publicæ, unacum magna Palatiorum copia, inter quæ eminet illud, quod à quodam, cui Pittus [: Pitti :] nomen fuit, construi coeptum fuerit, Pitti Palatium vocatur, Sedes Magni Ducis, et totum ex lapidibus quadris constat, et infimam Urbis plagam occupat, numerantur

In hac Civitate nulla occurrit Ecclesia, quæ specialem suam non habeat venustatem. Cathedralis ampla est et magnifica Opus Gothicum; annis 1294. construi coepta est, exterius et intrinsecus polito varii coloris marmore constat, ultrà 490. pedes longa est et 380. alta. In ea asservari dicuntur, inter alias reliquias, ~~virga~~ Moysis et Aaron virgarum particulæ; at obmurmurant Romæ Canonici Ecclesiæ S. Joannis Lateranensis, ut qui binas has virgas integras possidere se contendant: at fors utrobique est hallucinatio. Hic etiam est tumulus Joannis Papæ XXIII. in Concilio Constantiensi Sede dejecti cum hoc Epitaphio

Balthasaris Cossa Joannis XXIII. quondam Papæ Corpus hoc tumulo conditum est.

Ecclesia B. V. Mariæ Annuntiatæ multùm frequentatur: eam administrant Patres Servitæ, quorum Ordo an. 1233. à septem præcipuæ nobilitatis viris Florentinis fundatus, posteà per Italiam propagatus fuit. Præ illius foribus adest Vicus magnus et quadratus, quem magnifica cingunt ædificia; inter quæ eminet Xenodochium Innocentum [: delli Innocenti :] à Carolo M. ut fertur, excitatum. In eo quoque inter duos salinos supra marmoreum æropodium stat ærea Statua Ferdinandi I. Ducis Florentini. In Ecclesiâ S. Mariæ Novellæ [: Chiesa di Santa Maria Novella :] quæ Dominicanorum est, cernitur sepulchrum Patriarchæ Constantinopolitani, qui Concilio Florentiæ sub Eugenio Papa IV. celebrato

Subscripsit, cum hoc Epitaphio:
Hic jacet Joseph Patriarcha Constan-
tinopolitanus. Obiit anno sa-
lutis Millesimo quadringente-
simo vigesimo secundo.

In Ecclesia S. Crucis, quæ præclarum architecturæ
specimen est, et ad PP. Franciscanos pertinet,
tumulati quiescunt Michaël Angelus Architec-
tus, Pictor, et Statuarius suâ ætate celeberrimus,
et Galilæus Galilæi* inter sui temporis Mathema-
ticos facilè præcipuus.

Propè Xenodochium ad Scalas dictum cernitur tu-
mulus et epitaphium cujusdam monstri humani,
quod unum corpus, duo capita, et quatuor manus
habuit: duplex hic homo, cui Petrus et Paulus no-
men fuit, non unius ejusdemque fuit indolis, unus
lacrymabatur, alter ridebat, unus dormiebat,
alter vigilabat, p. ad 20. annos et totidem dies
vitam protraxit.

È celebri Florentina Academia, cui Crusca
|: della Crusca :| nomen, prodiêre quatuor summi
Pontifices, tres ex prosapiâ de Medicis, scilicet
Leo X. filius Laurentii de Medicis et Claræ de Ur-
sinis, qui Julio II. an. 1513. successit, et an. 1521. mor-
tuus est. Clemens VII. Juliani filius, qui anno
1523. Hadriano VI. successit, et anno 1534. vitam
finivit. Leo XI. Octaviani filius an. 1605. Cle-
menti VIII. successit, eodémque anno vigesima
sexta post suam electionem die vitâ functus est.
Quartus Papa Florentinus fuit Urbanus VIII.
Maphæus Barberinus anteà dictus, successit Gre-
gorio XV. an. 1623. et obiit an. 1644.

Inter eruditos, quos hæc Civitas protulit, recen-
sentur: Dante, quem Poësis sua celebrem effecit,
an. 1265. mundo editus est, Florentiæ Gubernator fuit,
et Ravennæ mortuus est an. 1321. Machiavellus,
qui sub initium Seculi XVI. vixit, ac an. 1527. ad plu-
res abiit. Varia edidit Opera, inter quæ recensetur
Liber de Principe, in quo invidiosa et periculosa imò
impia tradere videtur principia. Galilæus Galilæi,
de quo in notâ egimus. Lullius |: Lulli :| Seculi præteri-
ti Musicus famosissimus, qui apud Ludovicum XIV.
Regem Galliæ Musices Præfectum egit.

* Galilæus Galilæi Vincentii Galilæi Nobilis Florentini Mathematici et Musici celebris filius Nothus. Venetiâ, ubi aliquamdiu demoratus est, Patavium veniens ibidem per 18. annos multo cum applausu docuit. À Magno Hetruriæ Duce Pisam accitus ibidem Mathesim docuit. In Sole maculas, Saturni et Veneris vicissitudines primus detexisse dicitur, ut et Jovis satellites; volunt tamen aliqui Simonem Marium Mathematicum Augustanum ante ipsum jam illos observasse. Copernici mundi systema tam solidis argumentis asseruit, ut omnes ferme eruditi iis permoti illud adoptârint. Nihilominus hæc sua opinio Romæ a Sacra Judicis Congregatione damnata fuit velut S. Scripturæ contraria, ipsique, ne ultrà eam doceret aut tueretur, inhibitum. Cum hoc non obstante illam sive voce sive scripto tueri pergeret, ad tremendum Inquisitionis Tri-

bunal adductus temeritatem suam quinque annorum carcere luere debuit. Tandem anno ætatis suæ 60. hanc suam opinionem damnare compulsus est. Obiit an. 1642. 78. annos natus.

Florentia jam ætate Papæ Melchiadis, qui ab an. Chr. 311. usque ad an. 314. Ecclesiæ præfuit Civitas Episcopalis fuit, nam Felicem illius Episcopum inter Delegatos qui Donati et Ceciliani de Sede Carthaginensi inter se de[certantes] decertantes hujus Papæ autoritate discordiam componerent Optatus lib. 1. recenset. Hunc Episcopatum Martinus Papa V. in Archiepiscopatum erexit.

2º. Burgum S. Sepulchri {: Borgo di San Sepulcro :} Urbs in confiniis Umbriæ propè Tiberim 50. milliariis ad Orientem à Florentiâ et 8. ad Septentrionem à Civitate Castellana distans. Olim Umbriæ Urbs erat necnon ditionis Pontificiæ; Eugenius Papa IV. Florentinis illam oppignoravit, penes quos deinceps remansit, atque nunc Magnus Dux illam possidet. Ei imminet Arx supra collem posita. Est Sedes Episcopi Archiepiscopo Florentino subjecti. An. 1641. quædam Synodales constitutiones editæ fuerunt typis Florentinis posteà vulgatæ. Quidam arbitrantur Urbem hanc esse Ptolomæi Biturgiam, quod tamen verisimile haud est.

3º. Alvernus Mons {: Il Monte Alverno :} celebris à sacris Jesu Christi Stigmatibus S. Francisci Ordinis Patrum Minorum Institutoris, dum in eo contemplationi vacaret, à quodam Seraphino corpori impressis. Id factum ajunt anno Salutis 1224. ætatis suæ quadragesimo tertio, et duobus antequam ad Superos evolaret, prout in vita ipsius legitur, traduntque ipsius Alumni. In eodem monte iisdem Patres, quos Recollectos seu Discalceatos, quòd nudipedes incedant, vocant, magnificum habent Monasterium.

4º. Aretium seu Arretium {: Arezzo seu Aretino :} Urbs Sedes Episcopi Archiepiscopi Florentini quidem Suffraganei nec tamen ipsi sed Summæ Sedi immediatè subjecti, ~~sita~~ supra collem tribus exiguis milliaribus à paludibus Clanis {: Chiana :} fluvii, qui mox Arno jungitur sita 16. Milliariis versus Occidentem à Civitate Castellana

Vetus est, illamque Livius lib. 9. c. 37. et lib. 10. c. 37. inter præcipuas Hetruriæ Urbes recenset, ac jam ante bellum Trojanum initia sumsit, ut quæ juxta plerosque ab Umbriis et Pelasgis* condita fuerit. Frontinus** de coloniis, et Cicero ad Attic. lib. 1. c. 16. illam olim Municipium Romanum fuisse memorant. Postmodum à Gothis, Longobardis, aliisque Tyrannis multùm afflicta et variis calamitatibus pressa fuit, donec tandem Florentinorum facta fuit. Hæc et alia infortunia de antiquo splendore suo ei multùm detraxerunt, at sub Cosmo de Medicis ~~[illegible]~~ respirare

* Pelasgi Achajæ populi, qui post varias transmigrationes tandem centum circiter ante bellum Trojanum annis in Italiam appulerunt.

coepit, necnon antiquo splendori suo aliquantum restituta est.

Romanorum aetate vasa fictilia Aretina per totam Italiam celebrata fuere, ut quibus nullibi praestantiora fierent.

Sub Valentiniano Imperatore Zenobius Tribunus Templum in hac Urbe fundavit, ubi nunc reliquiae SS. Martyrum et fratrum Laurentii et Peregrini civium Aretinorum, ut et S. Donati Martyris, qui primus hic Episcopus fuisse dicitur, conditae sunt. In Ecclesia Cathedrali, quam Margarito Aretinus exaedificasse dicitur, quiescit corpus Gregorii Papae X.

Sub initium Saeculi XVI. durante bello Florentino Urbs hac modo ab his modo ab illis occupata fuit. Est patria multorum celebrium virorum, scilicet Maecenatis Augusto Imperatori charissimi, eruditorum patroni et protectoris, quos suis beneficiis ad majores labores semper incitavit, et cujus nomen postmodum specialis potentum virorum honoris titulus factum est, quamvis pauci illius pretium intelligant, pauciores illum mereantur. Guidonis seu totius artis musicae notarum ut, re, mi, fa, sol, la, inventoris. Petri Aretini, qui ab impudenti tributo, quod à variis Principibus sibi ab ipsius Satyris metuentibus expressit, notus est, magis autem adhuc à suis turpibus et impiis Dialogis, in quibus quidquid lascivius et scelestius spurca carnalis voluptas et libido excogitare potest, protexit: felix, si Psalmorum Poenitentialium explanatio, quam aetate grandaevus edidit, ipsi veniam tantarum seductionum, quarum Opera illa, quae juvenis edidit, causa fuere et adhuc sunt, conciliare valuerunt. Vixit Saeculo XVI. et Venetiis mortuus est, atque ibidem in Ecclesia S. Lucae sepultus, cujus velut Athei tumulo sequens epitaphium fuisse inscriptum legitur:

Qui giace Aretino Poeta Tosco,
Che disse mal d'ognuno fuor di Dio,
Scusandosi col dir: Nol conosco.

Vert: Hic jacet Aretinus Poeta Tuscus,
Qui de quocunque malè locutus est,
excepto Deo, excusans se dicendo
Non novi illum.

** Frontinus (Sextus Julius) Romanus vixit Saeculo I. Ecclesiae fuit primum Praetor urbanus, deinde Inspector seu Consularis aquarum an. chr. 93. ab Imperatore Nerva factus. In Britanniam missus ibidem Silures bellicosos et potentes populos devicit. Etiam Augur fuit. Artis bellicae peritissimus quatuor Stratagematum libros scripsit, ut et alia Opera, quorum haec supersunt, scilicet de qualitatibus et limitibus agrorum, de Coloniis, &c. fuit quoque egregius Juris Consultus. Moriens vetuit, ne sibi mortuo cenotaphium fieret.

q an. 1300.

5.° Cortona parva et munita Urbs in excelso monte posita Aretium inter et Lacum Perusinum, 17. milliariis versùs Euronotum ab Aretio. À quodam, cui Misselus nomen fuit, anno post Romam conditam 94. Olymp. 17. 3. excitata dicitur. Veteres illam Crotonem, Cortonam, Corythum, Critonium seu Cirtonium vocavêre. Aetate Plinii, qui lib. 3. c. 5. illius Incolas Cortonenses numerat, jam non ampliùs extitit; quando autem aut à quo restaurata fuerit, ignoratur.

Olim ei dominati sunt Reges Neapolitani; sed cum Ladislaus Rex pecuniis indigeret, illam an. 1410. Florentinis vendidit.

Habet Episcopum Summae Sedi immediatè subjectum, et à Joanne Papa XXII. institutum. Praeter Ecclesiam Cathedralem sex adhuc in eâ numerantur Parochiales, ut et sex Monachorum et totidem Monialium Coenobia, unacum Monte pietatis. An. 1728. hic Academia Antiquaria Hetruriae erecta fuit. Corpus B. Margaritha de Cortona in Ecclesia sui nominis, quae priùs S. Basilii dicebatur, quiescit, ad cujus tumulum crebra fiunt miracula.

6.° Camaldulum seu Casa Malduli /: Camaldoli seu Camaldule: / Celebre Monasterium totius Ordinis Camaldulensium Caput situm inter duorum montium apices in confiniis Romandiolae, 23. milliariis versùs Septentrionem ab Aretio in illius Dioecesi. Nomen habet à quodam, cui nomen Maldulus fuit, quique S. Romualdo locum hunc dedit, in quo Monasterium condidit circa annum Domini 1009.

Sanctus iste Ravennae praenobilibus ortus parentibus et professione Benedictinus, postquam variis ejusdem Ordinis Monasteriis tanquam Abbas praefuisset, tandem accepta coelitùs visione novum Ordinem sub Regulâ S. Benedicti, additis quibusdam Constitutionibus, traditâque ipsius Alumnis veste candidâ fundavit, atque hîc primum sui novi Ordinis Monasterium excitavit, quod à Maldulo fundi Domino Casa Malduli, deinde per Syncopen Camaldulum vocatum est, quod nomen ad totum Ordinem propagatum ~~est~~ fuit.

Ipse S. Romualdus vitam posuit an. 1027. postquam 120. annos vixisset, quorum 20. in Saeculo 100. partim in Monasteriis partim in eremo protraxit.

7º Vallis umbrosa |: Val-Ombrosa :| Coenobium in monte Apennino situm 6. milliariis versùs Orientem à Florentia. Est praecipuum Monasterium Ordinis à S. Joanne Gualberto Saeculo XI. fundatum.

Sanctus hic vir primum Monasticen professus est in S. Miniatis* Monasterio Congregationis Cluniacensis prope Florentiam. Postmodùm, quod Abbati, qui contra Canones electus fuerat, parere detrectaret, relicto Monasterio suo Camaldulum profectus est: at cum ibi Monachi privatim duntaxat nec in communi viverent, idque ad ipsius genium non esset, inde recedens ~~destruit~~ novam Ordinis S. Benedicti Congregationem instituere statuit, huncque in finem vallem hanc, quae ob arborum, quibus tota contegebatur, opacitatem Umbrosa vocabatur, elegit, ibique an. 1040. primam Instituti sui domum construxit, quod deinceps ab ipsa valle hac Ordo Vallis Umbrosae nuncupatum fuit, et brevi per totam Italiam propagatum fuit.

* S. Minias miles Florentinus an. 240. sub Decio Imperatore, post varia tormenta tandem capite abscisso martyrii palmam meruit.

8º Faesula seu Fesola |: Fiesole :| Urbs antiqua et veteribus Romanis sub Faesulo nomine jam nota prope Mugnonem |: Mugnone :| rivum sita 2. milliariis versùs Septentrionem à Florentiâ. Ars ominandi fulminis effectus, in qua praecellere se jactitabant Hetrusci, praecipuè Faesulis exercebatur, quemadmodùm ex Silii Italici versibus liquet

Adfuit et sacris interpres fulminis alis
Faesula.

~~Urbs haec semper fuit Sedes Episcopalis, ejusque Episcopus Florentiae, quae est illius Metropolis, residet~~

Urbs haec Italiam servavit auxilium ferens Scipioni, quo ipse auctus Radagisum seu Radagaspum Septentrionalium populorum Regem, qui cum 200000. exercitu illam inundârat, devicit.

Semper fuit Sedes Episcopalis. Illius Episcopus Florentiae, quae est sua Metropolis, residet. Nunc Pago quam Urbi similior videtur, et, si illac peregrinantibus fides, pauca duntaxat ex ea supersunt aedes. Ibidem adest Abbatia Canonicorum Regularium Lateranensium à Magno Duce Cosmo de Medicis fundata, et Monasterium Dominicanorum. In Ecclesia Cathedrali, quae S. Romuli dicitur, nihil memorabile occurrit pro-

tumulum Leonardi Salviati hujus Urbis Episcopi.

9.° Scaparia |: Scarperia :| Urbs parva et munita in Mugella Valle |: Valle di Mugello :| sita Florentiam inter et Florentiolam, ab hac 10. milliariis versus Austrum, et ab illa 15. versus Septentrionem. Excitata fertur à Florentinis an. 1313. ex ruinis Actinae celebris quondam apud Romanos Urbis. Cultri et Laminae, quae hic fabricantur, celebres sunt.

10.° Florentiola |: Firenzuola seu Fiorenzuola :| Urbs ad fluvium Santernum et in radice Montis Apennini, ac confiniis Agri Bononiensis 26. milliariis ad Austrum à Bononia, et totidem ad Septentrionem à Florentia. Sita est in Romandiolâ.

11.° Pratum |: Prato :| Urbs Episcopalis in plano et herbido solo, unde nomen sortita est, ad sinistram Bisontii fluminis ripam sita 15. circiter milliariis ad Caurum à Florentiâ et 10. ad Occidentem à Pistoria.

A vicini Javelli montis Incolis, qui Longobardorum reliquiae dicuntur fuisse, relictis prioribus suis sedibus, excitata est, quibus finitimarum Urbium et Oppidorum habitatores se junxerunt et sua contulerunt in eum finem, ut tanquam liber populus vivere valerent, et à Tyrannorum invasionibus tutos se praestarent. Verum haud multò post scilicet an. 1107. Florentini motis ad eam Castris post diutinam obsidionem, cui famosa Mathildis ipsamet interfuit, captam in lapidum acervum converterunt. Verum non diu sub ruinis his jacuit, sed denuò excitata fuit ita, ut an. 1154. non modò moenibus sed et validis munimentis instructam hostes viderint: tumque Florentinorum amica facta est.

Cives initio propriis legibus vixerunt, ac suos habuere Consules. Postmodum Octoviratus apud eos introductus est, sentàque Regiminis forma similis illi, quae apud Florentinos vicinos et amicos suos, quos multoties pecuniâ et copiis juverant, vigebat. Anno 1313. se tutelae Regis Neapolitani ad quinque primum annos, deinde ulterius et in perpetuum tradiderunt. At anno 1350. Johanna Regina Urbem hanc Magno Siciliae Seneschallo Nicolao Acciajolo Melphiae |: Melfi :| Comiti cessit, qui statim illam Florentinis reliquit, à quibus praesidio munita est, iisdem tamen illi servatis juribus et immunitatibus, quibus Floren-

tia ipsa fruebatur. Non diu post Cives apud Alexandrum Papam V. qui ab an. 1409. usque ad an. 1410. decem duntaxat mensium et octo dierum spatio Ecclesiæ præfuit, institerunt, ut suam Collegiatam Ecclesiam, quæ una ex totius Hetruriæ præcipuis erat, immò multis Italiæ Cathedralibus Ecclesiis præferri merebatur, in Cathedralem evehere dignaretur; at id primum an. 1653. sub Innocentio Papâ X. factum est, qui ad instantiam Cardinalis de Medicis et Magni Hetruriæ Ducis illam Cathedralem fecit, proindè ibidem novum Episcopatum erexit, ~~eumque Pistoriensi conjunxit~~

Civitas hæc in undecim Parocias divisa est, adsunt etiam 10. Virorum, et totidem Monialium Coenobia, Xenodochia, Collegium, Seminarium Clericorum, et Oratorium, cui præsunt Augustiniani Discalceati. Circa 9000. animarum numerantur.

12°. Pistorium seu Pistoria [: Pistoja :] Urbs pulchra et ampla Sedesque Episcopi olim Summæ Sedi immediatè subjecti, ab anno autem 1420. Archiepiscopi Florentini Suffraganei, in fertili planitie ad Stellam rivum sita 10. milliaribus ad Caurum à Prato.

Adeo antiqua est, ut illius origo definiri haud possit; Plautus*, qui post Romam conditam 550. annis floruit, illius In Captivis mentionem facit. Plenius verò de illa agit Sallustius** in Catilina, ubi cladem quam prope hanc urbem accepit, in qua et ipse periit, memorat. De ea etiam meminit Ptolomæus lib. 3. c. 1. et Plinius lib. 3. c. 5. ubi eam Pistorium nominat. Antoninus in Itinerario illam Ad Pistores vocat. Sub Romanis fuit; post Respublica facta est. Gothis etiam et posteà Longobardis paruit, eamque Desiderius muris cinxit. Extincto per Carolum M. Longobardorum Regno ipsius facta est, atque ab eo ad Successores suos transmissa; at postmodum deficientibus in Italiâ Imperatorum Germanorum viribus, aliarum ibidem Urbium exemplum secuta, pristinum Reipublicæ Statum reassumsit. Deinde ipsi cum Florentinis grave bellum fuit, qui tandem Lucensibus auxilium ferentibus illam an. 1250. subegerunt, atque dirutis ipsius moenibus loca,

* Plautus [: Marcus Accius :] Poëta Comicus Sarsinæ in Umbriâ natus Romæ celebris fuit, ac ibidem mortuus dicitur Olympiade 149. A. R. 570.

** Sallustius [: C. Crispus :] Historiographus Latinus Amiterni, quod nunc Franum S. Victorini vocatur, in Aprutio ulteriori Regni Neapolitani provinciâ natus Romæ floruit, ubi Senator, et Prætor fuit: è vivis ex-

cessit Olymp. 185. circa A. R. 719. Scripsit historiam ab urbe condita, cujus quædam duntaxat fragmenta supersunt; item de Conjuratione Catilinæ, et de bello Jugurthino.

quæ ad illam pertinebant, cum iisdem Lucensibus partiti sunt. Hoc illius infortunium promovêre intestina dissidia ~~[illegible]~~, præsertim retrò temporibus factiones Nigrorum et Alborum [: Neri e Bianchi :] postmodum Cancellariorum et Panciaticorum [: Cancellieri e Panciatici :] medio ævo Guelforum et Gibellinorum copiosi sanguinis effusionis hic causa fuerunt, adeò, ut jam sæculis XV. et XVI. Urbs hæc se civibus valdè imminutam senserit, et nunc, quamvis ob amplitudinem suam centum animarum millia complecti possit, vix quinque incolarum millia in eâ numerantur. Comta est, plateas habet longas et latas necnon magnis et adambulandum percommodis lapidibus stratas. Mœnibus cingitur, quæ varia muniunt propugnacula, in quibus tamen nulli sunt vigiles. verbo spectabilis foret Civitas, nisi Civium et commercii penuriam pateretur.

Episcopatus Pistoriensis inter vetustissimos Italiæ Episcopatus recenseri meretur, quippe quem S. Romulus Martyr Fæsulanum Antistes, communiter Hetruriæ Apostolus nuncupatus à S. Petro Apostolo huc missus fundavit. Ecclesia Cathedralis honoribus S. Zenonis Episcopi et Martyris dicata vetustissimis et celeberrimis Italiæ Ecclesiis annumerari meretur, speciosa est, opus gothicum. In eâ magna reliquiarum copia asservatur. Præter Ecclesiam Cathedralem Pistorii 27. Parochiales, 10. Monachorum, et 16. Monialium Cœnobia, 7. Xenodochia, 37. Confraternitates Laicæ, 3. Congregationes, quas Presbyteri sæculares constituunt, Mons pietatis, et aliæ piæ fundationes numerantur.

Hujus Episcopatus Diœcesis admodum ampla est, etiam ad eam pertinebat Pratum Urbs, quam an. 1653. Innocentius Papa X. ab ea avulsit, in eâque Sedem Episcopalem constituit, quæ deinde Pistoriensi Episcopatui adjuncta fuit.

Palatium Episcopale Cathedrali Ecclesiæ vicinum insalubre est ædificium; in eo cernitur Statua Leonis Papæ XI. quondam Pistoriensi Episcopi, qui an. 1605. Papa electus post 26. duntaxat dies è vivis excessit. Cæterùm Pistorii cuncta ædificia sive Ecclesiastica sive sæcularia pulchra sunt et æqualis altitudinis ac formæ.

Planities Civitatem hanc inter et Floren-

tiam contenta, necnon Status Pistoriensis |: Stato
di Pistoja :| vocata, omnis generis fructibus,
Urbibus, Oppidis, Pagis, Villis, Palatiis et Aedibus
voluptariis impleta est; unde Regio haec totius
Hetruriae pulcherrima dicitur. Inter fructus, quos
profert, Melones seu Anguriae, quae ad insolitam
magnitudinem perveniunt, omnium Italiae Me-
lonum seu Anguriarum praestantissimae habentur.
Fors vile victualium pretium, quod ex Regionis
fertilitate et Insularum paucitate provenit, in causa
est, quod Pistorii quadraginta circiter nobiles fa-
miliae demorentur.

Clemens Papa IX. qui ab an. 1667. usque ad annum
1670. rebus Ecclesiae praefuit, Pistorio ex praenobili
Rospigliosorum familiâ oriundus erat, ubi an.
1599. lucem aspexit, ac Julius vocatus est.

13° Fanum S. Miniatis Teutonis |: San Miniato,
San Miniato Tedesco :| Urbs ad Arnum supra collem,
qui ei amplum prospectum et purissimum aërem praebet, po-
sita Florentiam inter et Pisas 25. milliariis ab utra-
que, illi ad Occidentem, isti ad Orientem. Est Sedes Epis-
copalis anno 1622. à Papa Gregorio XV. erecta.

Juxta Annium* Urbs haec à Desiderio Longobardo-
rum Rege condita fuit, quod difficile est credere;
Quidquid ea de re sit, certum est eam liberam fuisse
civitatem atque triginta et aliquot ~~Civitati~~
urbibus imperasse, at anno 996. Papae Grego-
rio V. quem Crescentius Tyrannus Româ exturba-
rat, tutum praebuisse asylum. À Friderico
Aenobardo Imperatore ampliata fuit, ut Germani
in ea Sedem habere possent, unde ab illis Teutonis
|: Tedesco :| nomen additum ei ~~nomen~~ fuit. Anno
1311. Imperatoris Friderici exercitum repressit, sa-
piusque Florentinis haud vulgariter auxilio fuit.
Carolus IV. Imperator, illam in magno habuit pretio,
et an. 1369. Pisis ipsius legatos, caeterorum Principum
Legatis multò clementius habuit. Florentini
anno 1369. praecipuos Miniatenses in sua Civitatis
Patricios susceperunt. Tandem unacum Floren-
tinis et totâ Hetruriâ autoritate Caroli V. Impe-
ratoris an. 1530. Alexandri de Medicis facta est.
Anno 1533. Clemens Papa VII. aliquamdiu in eâ

* Annius |: Joannes :|
Ordinis S. Dominici
Monachus Viterbii
natus, Sixto IV.
et Alexandro VI. Sum-
mis Pontificibus cha-
rus, hicque illum
an. 1499. Sacri Pa-
latii Magistrum
creavit. Ajunt eum
aliquot orientalium
linguarum haud fuisse
imperitum. Propri-
um ipsius nomen fuit
Nannius |: Nanni,
seu Nannio :| quod
juxta illius, qua
vivebat, aetatis con-
suetudinem in An-
nium commutavit.
Obiit Romae an. 1502.
aetatis suae 70mo.
Scripsit praeter 17.
volumina Antiqui-

demoratus est; indeque in Galliam profectus Massiliæ cum Rege Galliæ foedus iniit adversus Imperatorem Carolum V.

Ecclesia Cathedralis magnificum est ædificium, in qua præter Præpositum decem Canonici et totidem Saecellani unacum aliis Clericis divina celebrant Officia. Adsunt insuper quatuor Parochiales Ecclesiæ, et totidem Monachorum et Monialium Cœnobia, item quatuor Xenodochia, decem Oratoria, Seminarium Clericorum, et quinque Confraternitates Laïcæ. Episcopatus hujus Civitatis amplam habet Dioecesim, in qua 92. Parochiæ et 57000. personarum occurrunt.

§. II.

De Tractu Pisano.

Tractus Pisanus |: Il Pisano seu Pisentino :| confinis est ad Orientem Territorio Senensi, ad Austrum et Occidentem Mari, et ad Septentrionem Reipublicæ Lucensi et Agro Florentino. Cujus hodierna amplitudo ab Oriente ad Occidentem est 50. et à Septentrione ad Austrum 30. milliarium. Inter optimas Hetruriæ regiones computatur. Præcipuæ illius divitiæ sunt Phelli seu Suberes; adsunt etiam Marmoris Lautumiæ, Terebinthus, Alabastar, Lapis Lazuli seu Ultramarinus, Calchantum seu Vitriolum, et Salinæ. Cæterum Tractus hic fertilissimus est, excepta tamen illa parte, qua mare contingit; olera, præcipuè autem Melones profert optimos, secus vinum, nec etiam in eo satis saluber spirat aër. Notatur hic

1º. Pisæ |: Pisa :| Civitas "ampla" et pulchra totius Tractûs, cui nomen impertit, Metropolis, necnon Sedes Archiepiscopi et celebris Universitatis, in ampla planitie frumenti vinique feraci, ad Arnum, qui eam perfluit, ac in binas partes ferme æquales dividit, necnon tribus pontibus quorum unus marmoreus est, jungitur; sita duobus milliariis ad Orientem à Mari seu ab ejus littore, 12. ad Septentrionem à Liburno Portu; 51. ad Occidentem à Florentia, 12. ad Africum à Lucâ. Sub gr. long. 27. m. 59. Lat. 43. m. 42.

Vetustissima est, nec tamen de illius ortu inter sese Scriptores conveniunt; verisimile est, illam Coloniam esse, quæ à Pisa, ad Alpheum flumen

tatum variarum, Tractatum de Imperio Turcorum, qui nihil aliud continet quàm conciones, quas an. 1471. Genuæ habuit. De futuris Christianorum triumphis in Turcos et Saracenos. Quæstiones super mutuo Judaïco, et civili, et divino. Commentarium in Catullum, Tibullum, et Propertium. 108.

Apud eruditos impostor audit, ac eum insimulant, quòd, et Antiquarium mentiretur, quædam veterum historiarum commentaria sub Berosi, Manethonis, Megasthenis, Fabii Pictoris, Catonis, Sempronii, p. ~~ænixibus~~, quorum tamen genuina Opera jam diu perierunt, nominibus ediderit, velut à se in antiquis Mss. reperta.

Item, quod Inscriptiones quasdam antiquis caracteribus à se ipso exaratas lapidibus insculpi curaverit, ac Viterbii sub colle vineario absconderit, quos aliquanto post tempore effossos velut in triumphum ad comitiale Prætorium detulerit, ac Magistratui per-

~~porta~~ in Graecia Urbe huc delata fuerit. Certè illius opes
vìsque gestae jam indè à Romanis Scriptoribus re-
feruntur. Eandem successivè ac reliquae Civita-
tes Italiae Sortem experta est, ac tandem Guelphis
et Gibellinis in hac provincia tumultuantibus ar-
reptâ occasione se in libertatem asseruit et Rem-
publicam instituit, cujus ipsa Metropolis facta est,
tùmque bello parta celebrem effecère; ad Sacram
contrà Saracenos expeditionem numerosas classes in-
struxit, ope quarum egregia facinora edidit; nem-
pe Baleares Insulas, Corsicam, Sardiniam, Panor-
mum Siciliae nobilissimam Urbem Saracenis eri-
puit; Carthaginem in Africâ subjugavit, quadra-
ginta navium classe Almericum Hierosolymo-
rum Regem juvit; Genuenses maritimis viribus prae-
pollentes eodem genere belli pluries fregit, à quibus
tandem ingentem cladem accepit amissis 49. navibus,
et 12000. hominum desideratis; ab eo tempore pris-
tinas vires recuperare haud valuit, quin amissis, quae
bello obtinuerat, ipsamet variis tyrannis successivè
parere coacta est, ac tandem anno 1390. à Joanne
Galeacio sub jugum adducta fuit, sub quo mansit
usque ad annum 1405. quo Florentinorum fac-
ta est. Equidem anno 1494. auxilio Caroli VIII.
Franciae Regis pristinam libertatem recuperavit,
verùm anno 1509. Florentini post gravem obsidio-
nem iterùm illâ potiti sunt, quibuscum anno
1530. Supremum Mediceorum dominium agnos-
cere coacta est, penes quos permansit usque
ad annum 1737. quo illorum prosapiae ultimus
Joannes Gasto sine ullo herede vitam posuit, suc-
cessoremque habuit Franciscum I. Imperato-
rem modò feliciter regnantem.

Quodsi hujus Civitatis amplitudo consideretur,
satis deserta videri potest, et quamvis Magni He-
truriae Duces omnem curam adhibuerint, quò illius
incolarum numerus augeretur, nihilominus
venustas illius plateas, quae ferè omnes ad li-
neam ductae sunt necnon pulchris aedificiis or-
natae, gramen pratorum instar vestit. Iidem
Magni Duces, ut exteros in illam attraherent in ea
Navale suum instituerunt; Universitatem, aucto

suaserit Viterbium
Urbem suam Româ
antiquiorem esse,
ac ab Iside et Osiri,
qui 2000. ante Ro-
mulum annis vi-
xerunt, conditam
fuisse.
Ab his tamen im-
posturis, praesertim
quoad ea, quae de
Viterbii vetustate
scripsit, illum
purgare conatus est
quidam Franciscus
Marianus Viterbi-
ensis in Opere, quod
an. 1728. edidit
de <u>Etrur. Metro-
poli</u>. item in <u>Ora-
tione pro Joanne
Annio Viterb.</u> edi-
tâ Romae an. 1732.

Professorum numero celebriorem effecerunt; Equestri S. Stephani Ordini à Cosmo I. Hetruriæ Duci anno 1561. instituto, ut in ea frequens esset, superbum Palatium erexerunt, in quo singulis tribus annis ab ipsis generale Capitulum celebratur, unacum augusto Templo, cujus frons operta marmoribus, laquearia inaurata distinctaque tabellis sunt, in quibus eximia Ordinis decora expressa venustissimis picturis ostentantur; certiora tamen longéque illustriora testimonia bellicæ virtutis sunt toto circumcirca templo suspensa vexilla, ac trophæa victrici manu Turcis erepta.

Equestrum hunc Ordinem an. 1561. Cosmus I. ut diximus, instituit in honorem S. Stephani Papæ et Martyris, occasione victoriæ, quam 2. Augusti huic Sancto Martyri sacrâ an. 1554. Cæsarei propè Marcianum vicum duobus ad occidentem à Cortonâ milliariis de Gallis reportârunt, quâ ipsi et prosapiæ suæ Hetruriæ Principatus confirmatus fuit.

Equites isti insigne ferunt rubeam crucem octo radiis distinctam. Solummodò paupertatis et adversùs infideles bellandi votis adstringuntur, proindè per religionem ipsis nubere licet. In tres classes dividuntur scilicet in Equites Justitiæ, in Equites Gratiæ, et in Equites Beneficiorum seu, ut vocant, Commendarum: ultimi sunt, qui Beneficia seu Commendas fundant, quæ post illorum obitum Ordini adscribuntur: ad secundam classem pertinent famosi Pictores, et alii qui in liberalibus artibus excellunt: proprii verò seu primæ Classis S. Stephani Equites Supremo Magistro suo nimirum Magno Hetruriæ Duci obedientiam et militiam adversùs Infideles jurant, prænobiles esse debent.

Igitur Magni Hetruriæ Duces nihil intentatum reliquerunt, quo celeberrimæ olim hujus Civitatis incolas augerent, horque sollicitudine sua factum est, ut anno 1715. jan 16. usque 18. animarum millia ibidem numerata fuerint; verùm quid hoc ad tam amplam Urbem, quam nec centum hominum millia implerent.

Ecclesia Cathedralis speciosissima est ac ornatissima, opus Gothicum. In ea visitur ~~Cenotaphium~~ Imperatoris Henrici VII. Bonconventi Agri Senensis Urbe 14. Augusti an. 1413. ex sanguinolento alvi fluxu, quem Dysenteriam vocant, demortui Cenotaphium pro temporum illorum more arte et

magnificentiâ magnâ constructum ex marmore. Item
tumulus Beatricis matris famosæ Mathildis. Ad
dexterum Chori latus et extrà illum stat celebris
illa turris seu Campanile marmoreum, quod ad
unam partem ita inclinatum est, ut cadere velle
videatur, nunquam tamen casurum. Ilius Ar-
chitectus Germanus fuit Oeniponti Tyrolis Metro-
poli natus Joannes nomine.
Prope est coemeterium porticu marmoribus pavimen-
tatâ septum et pulcherrimis imaginibus illustratum
longum pedes 486. latum 160. Terram, in quam
mortui cives inter 24. horas ossium tenus consumen-
di conduntur, advectam Hierosolymis ferunt; ete-
nim Friderico Aenobardo ad liberandam Palesti-
nam proficiscenti quinquaginta triremes Pisa-
ni subsidio miserant: ut verò flumine mersus Im-
perator periit, Pisani opimæ prædæ instar are-
nam ex sacro solo retulerunt, quæ instrata coe-
meterio causa fuit, ut Campus sanctus dictum sit.
Pisis profanæ ædes satis elegantes sunt sed paucæ
pro Civitatis spatio, cujus magnam partem campi et
horti occupant; earum præcipuæ turribus sunt
instructæ. Ferunt Patriciis aut illorum poste-
ris, ac senatoribus hujusmodi turres domibus suis
adjungere licitum fuisse. In civium intestinis
discordiis ea tot velut propugnacula fuêre, quò se
debiliores recipiebant, atque inde telis et lapidi-
bus pugnabant, modò captandæ aëris refrigeratio-
ni inserviunt, ac despectum præbent in vicinam
regionem, quæ pulchra est et bene culta.
Supra ripam Arni eminet Magni Ducis pala-
tium, in quo nihil speciale occurrit, Archiepis-
copale palatium vetus et vulgare quadratum
est ædificium.
Anno 1184. Innocentius Papa II. Concilium
Gallicanorum, Germanorum et Italorum ‡ in ‡ Antistitum
hac Civitate celebravit, in quo Anacletus Anti-
pa anathemate perculsus fuit. Celebrius
adhuc illud fuit, quod anno 1409. ibidem coactum
fuit, ubi post decimam tertiam sessionem quintâ
Julii abdicatis Petro de Luna, qui Benedictus XIII. dice-
batur, et Angelo Corario, qui Gregorius XII. vocabatur,

atque inter sese de Summo Pontificatu decertabant, ~~[illegible]~~ 29. ejusdem mensis 24. Cardinales tertium elegerunt nempe Petrum Philargi de Candia Cardinalem Mediolanensem, qui se Alexandrum V. nominavit, sicque Schisma, quod jam à multis annis Ecclesiam turbarat, aucto Summorum Pontificum numero, firmari visum est.

Anno 1511. Quidam Cardinales Julio Papæ II. malè affecti et Ludovici XII. Franciæ Regis necnon Imperatoris Maximiliani I. quibus cum eodem Pontifice simultates erant, partibus additi hic etiam habuêre Synodum, quam hinc Mediolanum ac inde Lugdunum transtulerunt, quæ tamen sine effectu fuit.

Anno 1739. Franciscus Magnus Hetruriæ Dux una cum conjuge sua Maria Theresia Imperatoris Caroli VI. filia Pisas suâ præsentiâ honoravit. An. 1740. Civitas hæc universali aquarum inundatione penè submersa fuit.

À Pisis Liburnum Portum usque numerantur 12. vel 14. milliaria, regio plana est, et via plerumque inter virides quercus, suberes, et sylvestres Myrthos patet. Ajunt, seu potius fabulantur Mare hanc sylvam olim contexisse, necnon tribus milliaribus à Pisis locum illum, ubi in sylvæ aditu valdè magnum est Templum, attigisse, necnon S. Petrum, dum in his partibus piscationi vacaret, ortâ tempestate, ad hunc locum fuisse delatum, ibique altare erexisse, circa quod post aliquot secula Papa quidam Ecclesiam construi curaverit.

2°. Ligurnus et Liburnus Portus |: Livorno et Ligorno :| speciosa, populosa et munitissima Urbs cum celeberrimo portu Maris, ad illius ripam sita 12. vel 14. milliariis Italicis ad Austrum à Pisis sub gradu Long. 33. m. 25. Lat. 42. m. 34.

Cluverius Antiq. Ital. lib. 2. c. 2. arbitratur Urbem hanc esse locum illum, quem Antoninus in Itinerario Ad Herculem vocat, et ex Zosimo Hist. lib. 5. c. 20. liquere ait, jam tunc Liburni portus nomen notum fuisse, censet etiam quòd ipsa sit Labro, cujus Cicero Ep. 2. ad Qu. fratr. meminit, ac fortè Portus Herculis Labronis dicta fuerit. Cellarius Not. Orb. ant. lib. 2. c. 9. §. 165. addit, quòd ex Ciceronis Labrone, si locus, qui adducitur, genuinus sit, sequenti ævo forsitan Liburnus factus

fuerit. Wesselingus Ad Antoninum firmiter credit, quòd cùm apud Antoninum in hac ora Salebro notetur, idem quoque apud Ciceronem legi debeat. Praetereà sibi persuadere non potest, Zosimi locum, in quo de Liburno tanquam urbe jam tunc temporis notâ fit mentio, genuinum esse, mirumque fore ait, quòd, cùm urbs à tot jam saeculis celebrata dicatur, nemo tamen veterum, praeter adductos Scriptores, illius meminerit. In Ptolomaei tabulis Geographicis latinis equidem nomen istud legitur, at quia in Graecis omissum est, hinc supposititium videtur. Possibile est, quòd ubi olim locus Ad Herculem dictus extitit, nunc ea urbs sit, quae Italicè Livorno nuncupatur, quod tamen recens est et à Liguorno ortum nomen.

Verùm quidquid ea de re sit, Liburnus Portus antehac ad Rempublicam Pisanam pertinuit, quem Genuenses an. 1290. ipsis eripuerunt, postquàm scilicet praelio navali, cujus suprà meminimus, ipsos devicissent. Successu tamen temporis iterum ab iis defecisse debuit, memoriâ enim proditum est, quòd primùm sub finem Saeculi XIV. iisdem restitutus fuerit. Anno 1496 Imperator Maximilianus I. illum terrâ marique in cassum obsedit. Tandem Saeculo XVI. Cosmus I. Hetruriae Dux permutationis titulo illum adeptus est relictâ Genuensibus ipsius loco Sarsinâ seu Lunâ novâ, quae tunc ipsis longè praestantior, utpote Civitas Episcopalis, et commodior, ut quae ipsorum territorium attingeret, videbatur. Eâ aetate Liburnus exiguum nomen erat, et nonnisi vicum sordidis et putidis paludibus velut immersum referebat, verùm Cosmus mox amplam, venustam, et munitissimam Urbem fecit, portuque magnifico et toto orbe celebratissimo instruxit, quem, ut tantò faciliùs omnium nationum commercium in eam attraheret, liberum et omnibus apertum dixit, mercesque hic appulsas levi et exiguo necnon Mercatoribus, quorum merces nec evolvuntur nec examinantur, pergrato affecit; resque ad vota successit.

In portu Hetruriae triremes consistunt, quarum

Magnus Dux quatuor aut quinque semper tenet instructas; has Equites S. Stephani conscendere solent, ac in iis Mare sulcantes illud ab infidelium piratis purgant, et varia adversus ipsos bellicæ virtutis facinora edere non desinunt, quorum crebra monumenta Pisis cùm in sui Ordinis palatio, tùm in Templo visuntur.

Liburnus duas habet portas duntaxat, unam versùs Mare, quâ scilicet ad portum transitur, alteram versùs continentem, quæ Regia vocatur, ac mirum in modum ornata est. Mediam Urbem occupat magnum forum quadratum ita tamen, ut ejus longitudo superet illius latitudinem. Omnes illius plateæ satis latæ sunt, necnon, tribus vel quatuor exceptis, ad lineam ductæ, ac magnis et æquabilibus lapidibus constratæ; ita quoque mundæ servantur, ut sicco semper pede per eas ambulare liceat. Domus, etsi uniformes haud sint, tamen pulchræ sunt jucundúmque oculis objectum. In orientali Urbis termino sita est Ecclesia parochialis adeò pulchra et ornata, ut Cathedralis esse mereatur, in opposito occidentali termino tres magnæ extant ædes ab Anglis Mercatoribus excitatæ. Palatium, in quo Magnus Dux, cùm huc venit, demorari solet, magnum plateæ, per quam ad portum itur, latus occupat. Ædificium hoc quidam magni nominis Turca, qui in hanc Urbem se receperat, ad normam architecturæ orientalis excitarat, quod moriens Magno Duci testamento reliquit; in eo, post Turcæ hujus mortem quædam factæ sunt mutationes ad usum nostrum accommodatæ. Tota Urbis regio à foro Magno usque ad occidentalem illius terminum parva Venetia nuncupatur, quòd medias plateas canales perfluant magnificis aggeribus coarctati, necnon pontibus vel ex toto vel ex parte marmoreis ad certam quandam distantiam juncti.

In aditu portûs extat triangulare propugnaculum. Præter illud ad dexteram portæ, quæ versùs continentem est, collocatum est Castrum oppidò munitum non tam ad Urbem protegendam, quam ad sedandos tumultus, qui fortè in ea occurrerent.

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch Baden-Württemberg MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

Extrà Urbem et portum in medio Mari supra saxum extat Pharus, in cujus summitate noctu pro navigantium securitate et viæ monstratione triginta et aliquot lampades lucent.

Liburni sola Religio Catholica publicè exerceri permittitur; Græci tamen propriam habent Ecclesiam non vulgariter ornatam, in qua divina Officia juxtà ritum suum celebrant. Hebræi quoque, qui hic admodùm numerosi sunt, nonnon tres plateas occupant, suam habent Synagogam. Cæterùm cuilibet extraneo licitum est privatim suæ cujuscunque Religionis sacra peragere, dummodò exteriùs quadam erga Catholicam teneatur observantiâ, nec illius mysteria aut dogmata impugnet.

Patres Minores Strictioris observantiæ Liburni habent Monasterium, habent et Trinitarii, item Fratres Hospitalitatis seu misericordiæ. Dominicani quoque ab initio hujus sæculi XVIII. hic Cœnobium possident, et Jesuitæ Scholam tenent etc.

In hac Urbe setæ, gossypii, aluminis Romani, fabarum Arabicarum (: Caffé :) et aliarum orientalium mercium frequens est commercium. Itinerantes, ubi Urbem ingrediuntur arma, siquæ gestant, ad portam deponere jubentur de licentiâ Gubernatoris demùm recipienda. Anno 1739. Franciscus Imperator ~~hodie feliciter regnans~~, cum adhuc Magnus Hetruriæ Dux duntaxat esset, unà cum sua conjuge Maria Theresia Hungariæ Reginâ et fratre suo Principe Carolo à Lotharingia Urbem hanc suâ præsentiâ decoravit. Non procul ab ea super montem excelsum, qui Mons niger (: Monte Negro :) dicitur, extat Imago miraculosa B.V. Mariæ, quam navigantes specialiter venerantur.

3.° Volaterra (: Volterra :) Civitas Sedes Episcopalis ad Eram, vel, ut alii volunt, ad Zambram rivum, in excelso monte sita 32. milliariis versus Orientem à Liburno, et 14. ad Occidentem à Colle.

Vetustissima est, ac jam 500. ante Romam annis stetisse dicitur. Duodecim antiquis Hetruriæ Urbibus à Dionysio Halicarnassensi*

* Dionysius ab Hali-

carnasso Asiæ minoris seu Natoliæ urbe patriâ suâ *Halicarnassensis* dictus. Sub Augusto Romam venit, ubi per 22. annos linguæ Latinæ addiscendæ gratiâ demoratus est. Scripsit inter alia 20. libris *Antiquitates Romanas* ab U. C. Olymp. VI. 4. A. M. 3231. A. C. 753. usque ad A. U. 488. Olymp. CXXVIII. 3. A. M. 3718. A. C. 266. è quibus nonnisi 11. supersunt. Ipsius Chronologia est accurata necnon apud eruditos magni fit.

lib. 3. p. 189 annumeratur. Strabo *lib. 5. p. 154.* illam in valle collocat à Castro supra collem posito protectam. Cicero *lib. 13. Ep. 4.* illam *Municipium* vocat: Frontinus *Coloniam* fuisse ait. Ab Hunnis devastata fuisse dicitur, quam subindè Otto I. Imperator restauravit. Circa annum 1466. à Florentinis, quòd Cives Latæ cuidam ab ipsis sententiæ acquiescere renuerint ac tumultum excitarint, per unius diei spatium direpta fuit.

Moenia, quibus cingitur, ex quadratis lapidibus constant, quorum aliqui sex pedes longi sunt, ac ita solidè et concinnè sibi invicem conglutinati, ut nihil pulchrius videre sit. Per quinque portas ad illam patet aditus. Ante quamlibet earum extat silanus limpidissimam egerens aquam; in ipsa Civitate alii duo occurrunt, omnes ingenti veterum statuarum ~~quarum~~ partim adhuc integrarum partim diffractarum copiâ, necnon variis dimidiâ eminentiâ figuris, emblematibus et Inscriptionibus ornati. In ea quoque fons ingens offenditur, cujus aqua ad 10. pedes in altum egeritur; quantòque in sublime porrigitur, eò propior est pluvia aut tempestas; quòd si è contra vix ad 5. pedes tollatur, serenam prænuntiat tempestatem.

Jam à Sæculo Ecclesiæ V. habet Sedem Episcopalem, quam subindè Imperatores præcipuè autem Ludovicus II. et Carolus IV. variis eximiisque privilegiis donârunt. Illius Episcopus S. R. I. Principis titulum gestat. Quidam ~~volunt~~ illum esse Archiepiscopo Florentino, alii verò Summæ Sedi immediatè subjectum dicunt.

Ecclesia Cathedralis ad B. V. Mariam nuncupata jam Sæculo Ecclesiæ I. stetisse dicitur. Magnifica est, illamque an. 1254. Nicolaus Pisanus refecit et ampliavit. In ea sub tumulo marmoreo quiescit corpus Raphaëlis Volaterrani celebris Sæculi XVI. Scriptoris et hujus Urbis civis.

Adsunt etiam varia utriusque sexûs Monasteria, Seminarium pro duodecim juvenibus Clericis, et Mons pietatis. Extra Civitatem extat S. Justi Monasterium Camaldulensium, cujus Leo Papa X. adhuc Cardinalis Abbas fuit.

Inter varios celebres viros, quos Volaterra produxit, præter Raphaëlem Volaterranum, cujus suprà meminimus, recensentur S. Linus primus post S. Petrum Pontifex Romanus,

et Persius [: Aulus.] Flaccus Poëta Satyricus, qui sub Nerone Imperatore Romæ floruit.

Quidam arbitrantur Volaterram esse Oenam Stephani Bizantini.

Ager ejus admodum fertilis est. Inco etiam occurrunt fontes salubres, salis, æris, chalcanti, sulphuris, terræ auripigmento similis, alabastri, porphyritis, serpentarii, et exiguorum lapis Lazuli colorum magni apud Pictores pretii fodinæ. Item lapicidinæ, è quibus pretiosi lapides eruuntur.

4º. Collis [: Colle:] Urbs exigua supra collem, undè nomen sortita videtur, ad Elsam rivum posita Senas inter et Volaterras illi ad Occidentem et iti ad Orientem 14. vel 15. ab utrâsque. Habet Episcopum Metropolitano Florentino subjectum. Illius Incolæ Collegiani vocantur.

§. III. 109.

De Territorio Senensi.

Territorium Senense seu Ager Senensis [: Il Senese vel Sanese:] limites habet ad Septentrionem Agrum Florentinum; ad Austrum Mare Mediterraneum quod Tuscum seu Thirrhenum vocatur; ad Orientem Agros Perusinum, Urbiventanum et Ducatum Castrensem; ad Occidentem verò partem Agri Florentini et Mare Tuscum. Ab Oriente ad Occidentem ad 65. milliaria, et ad totidem à Septentrione ad Austrum porrigitur.

Versùs Maris littora non adeò fertilis est, et plerumque magis montosus quàm Ager Florentinus. Attamen in eo multi occurrunt Tractus venusti præsertim circùm illius Metropolim, ubi est abundantia frumenti, olearum, foetuum arborariorum, rei pecuariæ, coccorum, et vini optimi. Variis vicissitudinibus, non secus ac ipsius Metropolis fuit obnoxius, quas mox referemus. Recenseri hic meretur

1º. Senæ, Sena Julia [: Siena:] Caput Agri, cui nomen tribuit supra tres colles posita 29. milliariis ad Occidentem à Monte Politiano, et totidem ad Austrum à Florentia sub gr. long. 31. m. 36. lat. 43. m. 11. Antiqua est, et à Gallis Senonibus sub suo Duce Brenno excitata dicitur. Plinius Coloniam Senensem illam vocat, et Tacitus Coloniam Seniensem, item Plebem Seniensem.

21.
253

Cato, Itinerarium Antonini, et Ptolomaeus illam Senam nuncupant, hicque Tusciae seu Hetruriae urbibus eam annumerat.

Civitas haec inter disturbia quibus Saeculo XIII. Imperium penè eversum fuit, aliarum sibi vicinarum urbium exemplum secuta, se ab Imperio, cui subjecta erat, sejunxit, ac in liberam Rempublicam erexit; suamque libertatem subinde tuita est praesertim adversus Florentinos, quos propè Arbiam fluvium quatuor à Senis milliaribus praelio devicit 3000. eorum internecione deletis et 4000. captis. At sub finem Saeculi XV. Pandulphus Petruccius interceptam subegit, et in ea crudeli tyrannide interfectis multis Nobilibus ac etiam consanguineis suis usque ad mortem dominatus est. Post ejus obitum Cives ejectis ipsius filiis nec non multis illorum factionis nobilibus sub initium Saeculi XVI. in pristinam se asseruere libertatem, qua sub Imperatorum tutelâ sat diu fruiti sunt, ac anno 1526. die S. Jacobo sacrâ Florentini Petruccios restituere conati nec non hunc in finem Senas obsidentes ab ipsis fugati sunt relictis 15 tormentis et omni apparatu bellico impendimentisque. Tandem bellum quod eodem Saeculo XVI. Hispanos inter et Gallos in Italiâ viguit, Senensium libertati finem fecit; enimverò Carolus V. Imperator in Urbem

4 an. 1547. hanc civibus invitis praesidium intulit, duobusque post annis in illa regiminis formam immutavit; id aegrè admodum ferentes Cives an. 1552. vocatis in auxilium Gallis Caesareum praesidium expulerunt; tùm Carolus illos anathemate perculit, et an. 1554. motis ad Urbem Castris post 10. mensium obsidionem illam pactis conditionibus obtinuit, quibus cùm Cives haud stetissent, omnibus suis privilegiis nudatos Carolus Philippo filio suo Hispaniarum Regi unacum cum Urbe tradidit in feudum, qui anno sequenti eandem Cosmo I. de Mediciis Duci Florentino, in compensationem magnarum pecuniae summarum, quas ipse Domui Austriacae repraesentârat, tanquam subfeudum reliquit, reservatis sibi duntaxat aliquot ad Maris littus locis, quae sub nomine Status Praesidiorum /: Stato delli Presidii :/ comprehenduntur.

Civitati huic Magni Hetruriæ Duces Principatûs seu Reipublicæ umbram quandam reliquerunt, servato ei, qui olim eidem praeerat, Vexilliferi |: Gonfaloniere :| titulo, remanente penes Gubernatorem à Magno Duce constitutum totâ auctoritate, ita ut Vexillifer iste ab ipsius nutu omninò pendeat.

Senis Archiepiscopus residet, adestque Universitas, necnon Eruditorum, qui Intronati vocantur, Societas: in id praecipuè incumbunt, quò Eloquentia, Poësis, aliæque sublimiores Scientiæ et Artes promoveantur.

Urbs hæc pulchra est, domos habet uniformes, plateæ ejus lateribus constratæ sunt et semper mundæ, at in hoc incommodæ, quòd per illas semper aut descendere aut ascendere oporteat; earum tamen inaequabilitas efficit, ut domus tantò puriori fruantur aëre, quippe quòd nulla obstat, quominùs alia ab eò inspiretur; unde paucæ sunt in toto terrarum orbe civitates, quæ salubriores sint, et in quibus incolæ minùs sint morbis obnoxii.

Inter multos silanos, quibus ornata est, eminet ille, qui in magno foro ante Praetorium seu Basilicam civilem satis magnificum ædificium, positus est; praeter stupendam aquæ, quam ejicit, copiam omnibus iis ornamentis superbit, quæ à peritissimis Architectis, Sculptoribus, aliisque Artificibus excogitari potuerunt.

Ecclesia Cathedralis tota marmorea est Gothicum Opus. Praeter eam quamplures aliæ Senis numerantur, et omnium ferè Ordinum Virorum aequè ac Mulierum Coenobia.

Nicolaus Papa II. qui ab an. 1059. usque ad an. 1061. rebus Ecclesiæ praefuit, in hac Civitate Concilium habuit, cui 130. Episcopi interfuerunt, in quo sancitum fuit ad solos Cardinales spectare Summorum Pontificum Electionem, prout videre est in Decreto Gratiani Dist. 23.

Civitas hæc multos magnos viros protulit, qui tam scientiâ quàm pietate claruerunt, ac inter alios S. Bernardinum, qui Ordinem Fratrum Minorum restauravit, ac posteà à Papa Nicolao V. inter Sanctos relatus est; Beatum Ambrosium Blancum |: Bianco :| Ordinis Praedicatorum; Beatum Joannem-

Colombinam Ordinis Jesuatorum fundatorem; Alexandrum Papam III. qui quatuor Antipapas, quos ipsi Fridericus Aenobardus opposuit, magnâ constantiâ et vitæ Sanctitate devicit; Pium II.* et Pium III. ambos ex Piccolominorum familiâ oriundos. Prior antequam ad Papatum eveheretur Æneas Sylvius vocabatur: doctissimus erat simul et eloquentissimus, ac praeclaris virtutibus suis ad Summi Pontificatûs fastigium pervenit: multa praestantia edidit Opera, ac inter alia collectionem Epistolarum et Orationum, Descriptionem Europæ et quasdam Historias, item exiguum Opus de donatione à Constantino Ecclesiæ factâ, quod imperfectum reliquit. Inter Sanctos, quos Senarum Civitas Ecclesiæ dedit, praecipuè celebratur S. Catharina quæ Romæ anno 1380. obiit, ac ibidem in Ecclesia S. Mariæ de Minerva |: della Minerva :| tumulata fuit, ante et post mortem miraculis clara, quam Pius Papa II. an. 1461. 30. Aprilis in Sanctorum numerum retulit.

È Senis quoque multi prodiêre Cardinales, ac inter alios Alphonsus Pandulphi Petrucci Senarum Tyranni filius, quem Leo Papa X. quod ipsius vitæ insidiatus fuerit, Romæ in Castro S. Angeli suffocari jussit.

Urbi imminet Castrum apprimè munitum. In ea undecim circiter animarum millia numerantur. Magistratus constat novem personis quarum Caput Vexillifer nuncupatur. Archiepiscopi palatium speciosum est et magnificum.

Cæterum Senenses sinceri dicuntur et liberales, ac plerumque hospitalitatem apprimè colunt; pretiosè vestiuntur, externúmque amant apparatum; antiquam libertatem suam suspirare videntur.

2°. Massa Veternensis |: Massa :| Urbs exigui ambitûs in monte posita versùs Mare 36. milliariis versùs Africum à Senis et 20. ad Euro-Aquilone-mesem à Plumbino, et 16. circiter ab eo loco, ubi olim Populonia* stetit, quam Vetuloniam Volaterranus vocat. Quidam contendunt Massam à Populania ortum habuisse ~~[illegible]~~

* Natus perhibetur Pius Papa II. Corsiniani, quod oppidum fuit, ab ipso deinde Urbs factum et ab ipsius nomine Pientia dicta: attamen Senis oriundus dicitur, quod ipsius familia in ea demorari solita sit, Corsinianum quæ ad ipsam spectavit.

quæ tertii Ordinis Fratrum Praedicantium;

* Populonia Urbs Hetruriæ. Illius meminêre Pomponius Mela lib. 2. c. 5. et Plinius lib. 14. c. 1. qui illam

versit. Saltem certum est, ex Populonia ruinis illam admodum auctam fuisse. Olim melior, quàm nunc, fuit illius conditio, ut quæ Pisas inter et Senas æquilibrium tenuerit. Illius Incolæ Massetani vocantur, qui ob insalubrem aërem admodum pauci sunt ita, ut æstatis tempore vix 500. in hyeme verò 1000. circiter in ea numerentur.
Habet Sedem Episcopalem ab eo tempore, quo Populonia excisa fuit, tum enim Populonia Episcopi in ea residere coeperunt atque etiam Massæ Antistites simul dicti sunt. Episcopatus iste olim Summæ Sedi immediatè subjectus fuit, posteà Archiepiscopo Pisano, ac demum Senensi.

Massa præter Ecclesiam Cathedralem, adest Parochialis, item tria virorum et unum Virginum Coenobia, Xenodochium et quinque Confraternitates Laïcorum. Dioecesis Massetana 16. urbes complectitur et 16000. incolas, 100. Clericos, et 50. Regulares.

3.o Castellio |: Castiglione di Pescaria :| Urbs seu Oppidum ad occidentalem versus Austrum ripam Lacus, qui ab ipsa Castellionensis dicitur, 16. milliaris ad Austrum à Massâ haud procul à Mari et in confiniis Principatus Plumbini situm.

Lacus iste à Bruno flumine exiguo oritur, et quibusdam rivis augetur. Triangularis est, ad illius Septentrionalem angulum situm est Buriana Oppidum, quod creditur esse Salembrona Antonini, ubi Brunus in illum incidit. Ad occidentalem angulum suum mari jungitur. Veteres illum Prelium vocavêre, quem corruptâ voce quidam Amanuenses Aprilem scripsêrunt. Interdum etiam Lacus Burianus dicitur à Burianâ Oppido.

4.o Grossetum seu Rosetum |: Grosseto :| Urbs exigua unaque Arce satis munita. 12. milliaris ad occidentem à Castellione posita. Est Sedes Episcopi Archiepiscopo Senensi subjecti. Paucos numerat Incolas.

5.o Suana seu Suanum |: Soana :| ad Floram |: Flore :| fluvium in monte et confiniis ditionis Pontificiæ 50. milliaribus ad Euronotum à Senis. In Fragmentis Originum Catonis illius fit mentio.

Populonium Etruscorum, et alibi simpliciter Populonium vocat.
Jam an. 550. Sedem habuit Episcopalem, quæ post illius excidium Massam translata fuit. Quidam volunt eam vel à Corsis vel à Pelasgis fuisse excitatam. Olim potentissima fuit, ac Etrusci navalia sua utensilia inde afferri curabant. Primum Sylla illam vastavit; restauratam Carolus M. solo æquavit.

Ortelius conjicit illam esse Suanam Ptolomaei. Saeculo VI. vel VII. fuit Sedes Episcopalis sub Metropoli Senensi, ac temporis successu in deteriorem abiit conditionem, quod insalubri, quae in ea spirat, aurae tribuitur; unde etiam paucos habet incolas. Ex eo tamen celebris est, quod patria sit Gregorii Papae VII. qui primus ope Mathildis Hetruriae Principis, quacum ipsi magna fuit necessitudo, Imperatorum jugum, cui Summi Pontifices hactenus subfuerant, excussit.

6.° Mons Alcinus, seu Mons Alcinous, item Mons Ilcinensis (: Montalcino seu Monte Alcino :) Urbs supra montem posita 12. milliaribus ad occidentem à Corsiniano (: Pienza :) Jam aliquot ante Christi ortum⁴ stetit et habitata fuit, Romanique sub Caji Attilii Consulatu tutum asylum adversus Gallos in ea quaesiverunt. Naturâ munitam praedicant Antoninus in Itinerario et Cato in Fragm. de Originibus. Successu temporis Mons Lucis dicta est, ex quo nomine Mons Ilcinus et Mons Alcinus factus est.

4 Saeculis

Longobardi, ubi in Italiam irrepserunt, Montem hunc habitavêre, tum Franci sub Carolo Magno illum occupaverunt; post ipsos vicini Rusellani* in eo resederunt, eique varia addiderunt aedificia. Tandem Pius Papa II. an. 1462. illum Civitatem fecit Episcopalem. Urbs haec parva quidem est sed populosa, ut quae circà 9000. incolarum contineat. Praeter Ecclesiam Cathedralem, adhuc quatuor Parochiales in ea numerantur, nec non aliquot utriusque sexûs Monasteria.

* Rusellani ab Urbe Rusellis dicti, de qua mox nobis erit sermo

Hujus loci vetustatem produnt Ethnica Epitaphia, antiquae monetae, et gigantum ossa, quae ibidem reperiuntur; ajuntque S. Luciae, quae hic extat, Ecclesiam Martis Templum fuisse. In Suburbio Ecclesia B. V. Mariae à B. Petro Apostolo, qui aliquamdiu ~~[illegible]~~ hic substiterit, multosque in vicino balneo baptizaverit, consecrata fuisse dicitur. Hujus Urbis Episcopus antehac Archiepiscopi Senensis Suffraganeus fuit, modò autem immediatè Summae Sedi subjicitur; appellationes tamen ad dictum Archiepiscopum fiunt. Circùm hanc Urbem vina apiana crescunt.

7.° Rusellae seu Rosellae (: Rosella seu Moro-

na :| olim Urbs undecim veterum Tuscorum Urbibus à Dionysio Halicarnassensi lib. 3. p. 189. annumerata; postmodùm facta est Romanorum Colonia, quod Plinius lib. 3. c. 5. memorat, necnon vetus Inscriptio apud Holstenium p. 39. prodit. Hujus urbis incolas Titus Livius lib. 28. c. 45. Rusellanos vocat. Est etiam Rosellum Antonini in Itinerario. Modò nonnisi Vicus est 5. milliariis versùs Septentrionem à Grosseto distans ab Italis Rosello seu Moscona dictus.

8º Pientia |: Pienza :| Urbs in fertili montis planitie supra vallem, quam Orcia fluvius perfluit, sita 12. milliariis versùs Orientem à Monte Alcino. Antehac nonnisi Oppidum fuit Corsinianum |: Corignano :| dictum. At Pius Papa II. qui hic primam lucem vidit, nomen suum eidem tribuit Urbemque Episcopalem fecit. Praeter Ecclesiam Cathedralem, in ea duo sunt Monasteria unum virorum virginum alterum. Episcopus illius immediatè Summae Sedi subjectus est; initio quidem Episcopatus iste, qui ad 14. milliaria porrigitur, junctus erat Episcopatui Montis Alcini, at an. 1599. ab eo separatus fuit, ac proprios Episcopos habere coepit.

9º Mons Politianus, olim Ad Novas Statuas dicta |: Monte Pulciano seu Monte-Poliziano :| Urbs in monte et confiniis Status Pontificii versùs Clanis seu Clanii |: Chiana :| fluvii paludes sita 5. milliariis ad Euro-aquilone-mesem à Pientia. À Porsena Hetruscorum Rege conditam fuisse ajunt. Habet Sedem Episcopalem anno 1561. à Pio Papa IV. erectam, cujus Dioecesis ad unicum duntaxat locum extenditur. Episcopus illius immediatè Summae Sedi subjicitur. Praeter Ecclesiam Cathedralem, in qua unus Praepositus, unus Archidiaconus, undecim Canonici, et quatuor Sacellani sacra peragunt, adhuc tres hic numerantur Ecclesiae Parochiales, tria Monialium et septem Monachorum Coenobia, unum Xenodochium, Mons pietatis, et Seminarium.

Civitas haec diu libera nullique subjecta fuit, at vigente Florentinos inter et Senenses bello, modò illorum modò istorum praeda fuit, donec tandem Florentinis victoribus cessit. Quamvis illius ambitus ad unum milliare porrigatur,

attamen vix ultra 300. Incolas continet. Extra illius muros extat Templum B. V. Mariæ dicatum, in quo multa fiunt miracula. Solum ejus vinum profert, totâ Europâ celebratum.

10° Clusium |: Chiusi seu Camars: | Urbs supra montem propè Clanii paludes sita 10. circiter milliariis ad Africum à Monte Politiano. Angusta est, ac insaluber aër incolis penè vacuam efficit. Livius, Polybius, Strabo, Plinius et alii veteres Scriptores illius meminerunt, ac ætate Porsennæ Regis Hetruriæ Metropolis fuit. Habet Episcopum Archiepiscopi Senensis Suffraganeum.

11° Radicophanum |: Radicofani seu Radicofano: | Urbs munita cum Arce, in qua præsidium est, 10. milliaribus versùs Austrum à Clusio distans. Hujus Urbis conditorem fuisse ajunt Desiderium Longobardorum Regem. Illam Cosmus I. Magnus Hetruriæ Dux muniri fecit.

110. §. IV.

De Principatu Plumbinensi

Principatus Plumbinensis seu Ducatus Plumbinus |: Il Principato di Piumbino: | situs est ad littus Maris Thirrheni inter Pisanum et Senense territoria. Olim pars erat Reipublicæ Pisanæ, à quâ ad Appianos pervenit, qui illum usque ad an. 1630. possederunt, quo Jacobo VII. Plumbini Principe sine masculo herede è vivis sublato Imperator Ferdinandus II. an. 1631. Principatum hunc Philippo IV. Hispaniarum Regi tradidit. Hic tribus post annis illum Nicolao Ludovisio, qui Jacobi neptem duxerat, vendidit, retento sibi, quod ab an. 1548. Regibus Hispanis competebat, in Urbe Plumbino jure præsidii. Ipsius filio anno 1699. absque liberis defuncto ad ipsius sororem natu minimam devolutus est, quæ eundem marito suo Georgio II. Buoncompagno Duci Sorano* attulit. Ei anno 1700. etiam sine masculo herede demortuo successit filia natu maxima, quæ anno 1702. ipsius fratri adeoque patruo suo nupsit, qui proinde Princeps Plumbinus factus est. At cùm in successionis Hispanicæ bello Gallicas partes amplexus fuisset, an. 1708. hoc suo Principatu à Cæsareis exturbatus est, fisco etiam addictis, quas

* Soranus Tractus à Sorâ Aprutii Regni Neapolitani provinciæ urbe sic dictus cujus ipsa Caput est. Principatus titulo gaudet.

in Regno Neapolitano habebat, possessionibus. Ubi autem in bello Polonico Gallo-Hispani Principatum hunc Carolo VI. Imperatori eripuissent, an. 1735. in pace Viennensi seu illius praeliminaribus Conjugi Principis Plumbini speciali diplomate facultas data fuit ad hunc Principatum ad se jure hereditatis pertinentem redimendi.

Ab hoc Principatu pendet Ilva |: Elva :| Insula, exceptis duobus, qui in ea sunt, Maris portubus, scilicet Portu Longo |: Porto Longone :| et Portu Ferrario seu Cosmopoli |: Porto Ferrajo :| quorum prior ad Utriusque Siciliae Regem, alter ad Magnum Hetruriae Ducem spectat. Sed de hac Insula suo loco plura.

Notatur.

1°. Plumbinum |: Piumbino :| Urbs Caput Principatûs, à qua nomen habet, in littore Maris Thirrheni sita 20. milliaribus ad Africum à Massa. Oppidô munita est. Hispani seu potiùs utriusque Siciliae Reges in ea habent praesidium ab an. 1548. Anno 1708. Caesarei pro Carolo Austriaco posteà Imperatore sub nomine Caroli VI. illam occupârunt; et anno 1735. Gallo-Hispani eidem eripuerunt.

Conjiciunt aliqui Urbem hanc esse Populinium seu Populoniam veterum; idest, Minorem, Major enim, è cujus ruinis Minor orta est, 4. circiter milliariis à Plumbino versùs Portum Baratum sita erat.

2°. Baratum |: Barato :| vicus ad Maris ripam positus 2. milliariis ad Occidentem à Plumbino. ab eo nomen sortitur Portus Baratus |: Porto Barato :| Haud procul ab eo Populoniam, de qua sup. n. 109. 2. in not. egimus, fuisse positam; cujus locus in tabulis Geographicis sub nomine Populoniae destructae exprimitur, ajunt.

3°. Scarlinum |: Scarlino :| Oppidum cum arce 10. milliariis ad Austrum à Massa, et 12. ad Orientem à Plumbino. Ortelius putat illud esse Scaprim seu Scabrim Portum, de quo Antoninus meminit in suo Itinerario Maritimo.

111.

§. V.

De Statu Præsidiorum.

Statùs Præsidiorum seu Præsidii |: Lo Stato delli Presidii vel del Presidio :| Tractus est exiguus ad Maris littus, et in parte australi Senensis Agri, necnon in confiniis Patrimonii S. Petri situs. 4 Olim ad Rempublicam Senensem pertinuit: verùm ubi Philippus II. Utriusque Siciliæ et Hispaniarum Rex Duci Hetruriæ Senense territorium cessit sibi districtum hunc retinuit. In Successionis Hispanicæ bello Cæsarei pro Carolo Austriaco postea Imperatore illum occupaverunt, quem deinde anno 1735. novus utriusque Siciliæ Rex Carolus Philippi V. Hispaniarum Regis filius ipsis eripuit. In eo occurrit

4 Status Præsidiorum dicitur, quod utriusque Siciliæ Rex in illius variis locis præsidium habeat.

1º Orbetellum |: Orbitello :| Urbs Caput Tractus, in exiguâ terræ linguâ intra Lacum, qui ab ipsa nomen habet, ac à Strabone Stagnum Marinum vocatur, necnon versùs Occidentem Mari jungitur, et sub Argentario |: Argentaro :| monte sita 26. milliariis ad Africum à Castro urbe Pontificiâ. Anno 1707. 20. Decembris Cæsarei illam Gallo-Hispanis eripuerunt, et hi anno 1735. denuò recuperarunt.

2º Portus S. Stephani |: Porto San Stephano :| in littore Maris Thirheni portus est 7. milliariis versùs Occidentem ab Orbetello. Vix nomen Portûs meretur, ut qui omnibus ventis, si Eurum et ex parte Austrum excipias, sit expositus. In littore extat Sacellum, et suprà illud loco eminenti exiguum propugnaculum seu turris munita. Ajunt, olim prope Sacellum istud angustam extitisse Urbem, de qua tamen jam à longo tempore nulla facta fuit mentio, fortè quia Barbarorum grassationes Incolas aliò se recipere coegerunt.

Tres vel quatuor viles domus hic sunt residuæ. Sacellum à Cruce, quæ supra ipsius portam eminet, et ab altari merè lapideo, quod in eo est, dignoscitur; Nautici huc apellentes illud intrant, et in illo ignem excitant, ac verisimiliter cibos coquunt.

3º Telamon |: Telamone, Telamon, Talamone, Porto Talamone :| Urbs exigua cum parvo portu ad Ostium Osæ fluvii sita 9. milliariis ad Septentrionem à Portu S. Stephani. Extremitatem Saxi prærupti occupat, et à castro munito protegitur. Antiquissima est, ejusque Romani Scriptores frequenter meminerunt; ac propè illam Romani A. U. 529. insignem victoriam de Gallis reportarunt. Nomen à Telamone celebri Heroë ~~nomen~~ adeptam esse dicunt. In Successionis Hispanicæ bello Cæsareis cessit, quam an. 1735. Gallo-Hispani illis eripuerunt.

4º Portus Herculis |: Porto Hercole :| Oppidum seu Urbs exigua unacum portu, cui nomen tribuit, in littore maris sita 6. milliariis ad Austrum ab Orbetello. ab Arce munitâ protegitur. Vetustissima est, præsertim si supponatur conditorem habuisse Herculem, at ibi Argonautarum classem in Ancoris constitisse. Anno 1712. illam obtinuerunt Cæsarei, quibus anno 1735. Gallo-Hispani eam eripuerunt. 112.

Sectio II.
De Statu Ecclesiæ seu Ditione Pontificii

Status Ecclesiæ seu Ditio Pontificii |: Stato della Chiesa :| Sic dictus quod Summus Pontifex Supremâ potestate in eo dominetur. Ad Septentrionem Dominio Veneto et Mari Adriatico; ad Orientem Regno Neapolitano; ad Meridiem Mari Tusco seu Thirrheno cingitur; et ad Occidentem finitimus est Hetruriæ, et Ducatibus Mutinensi, Mirandulano et Mantuano. Ejus longitudo ab Euronoto ad Caurum, scilicet à Terracinâ usque ad fines Peninsulæ Rhodiginæ ad 90. circiter milliaria Germanica porrigitur; et maxima ejus latitudo ab Anconâ Centum Cellas |: Civita Vecchia :| usque ultra 44. milliaria Germanica non protenditur. Alii ejus longitudinem ad 340. milliaria Italica et latitudinem ad 150. duntaxat protendunt. Mons Apenninus Statum hunc in duas par-

tas dividit Septentrionalem nempè et Australem. Ubique in eo spissus spirat aër, multisque in locis propter paludes et solum uliginosum insaluber, quod Incolarum numerum haud parùm minuit. Nihilominus frumenti, vini, olei, aliorumque fructuum feracissimus est.

Incolæ cæteris Italis meliores haud sunt, nec virtutibus nec vitiis carent. Elegantiùs quàm cæteri Itali linguam Italicam, quæ ipsis materna est, loqui dicuntur. Litteras impensè colunt, quamvis impensiùs eas colere possent, tùm propter præstantissimas Bibliothecas, tùm propter viros omnium scientiarum virtute celebres Magistros qui Romæ sunt. Commercium apud ipsos satis floret. Catholicam Religionem profitentur nec apud ipsos alia toleratur; attamen Romæ multi sunt Judæi.

Status iste duodecim exiguis provinciis componitur, suntque Ducatus Ferrariensis; Territorium Bononiense; Romandiola; Ducatus Urbinas; Marchia Anconitana; Umbria seu Ducatus Spoletanus; Ager Perusinus; Sabina; Ager Urbevetanus; Campania Romana; Patrimonium S. Petri; et Ducatus Castrensis. Hæ provinciæ ex Pipini, Caroli Magni, Ludovici Pii, Caroli Calvi, et illorum successorum Franciæ Regum et Occidentis Imperatorum, necnon famosæ Mathildis Hetruriæ Principis munificentiâ et liberalitate Summis Pontificibus ascriptæ fuerunt: imò volunt aliqui jam diu ante ipsorum ætatem Constantinum Magnum S. Sylvestro Papæ provinciam illam, quæ idèò <u>Patrimonium S. Petri</u> nuncupatur, unacum Urbe Româ dono dedisse. Quod an verum sit hîc nostra haud interest scire.

Præter has provincias Papa tanquam supremus Dominus in Regno Neapolitano Ducatum Beneventanum, de quo suo loco disseremus, et in Franciæ regione <u>Provincia</u> dictâ Comitatum Vendascenum, quem <u>Lib. 2. c. 10. §. 14.</u> n. 123. et seqq. expendimus, tenet. Insuper cùm in Galliâ tùm in Italiâ multos habet Clientes Beneficiarios seu, ut vocant, Vassallos, inter

quos nominat Rex Neapolitanus, cujus Regnum Summae
Sedis feudum est. Antehac etiam Ducatus Par-
mensis et Placentinus etiam Papae feuda erant,
at ab anno 1732. ad Imperium rediêre. vid. dic-
ta hic c. 1. Sect. 4. n. 68.

Memoratis Status Ecclesiastici provinciis Locum-
tenentes à Papâ praeficiuntur, qui eas sub Lega-
torum nomine gubernant. Modò illas ordi-
ne à nobis suprà praescripto expendimus. Sit 113.

§. I.

De Ducatu Ferrariensi

Ducatus Ferrariensis |: Il Ferrarese Ducato: |
olim proprios Duces habuit ex prosapiâ Atestina
|: Este: | qui simul Mutinensem et Regiensem
Ducatus possidebant. Bifariam divisus erat,
scilicet in Ducatum Ferrariensem et Peninsu-
lam Rhodiginam; verùm circà an. 1500. Res-
publica Veneta Peninsulam hanc sibi subjecit,
quam hactenus retinuit.

Inter Dominia, quae Mathildis Tusciae Princeps
Summae Sedi testamento reliquit*, etiam fuit
Ducatus, tunc Marchionatus duntaxat, Ferrari-
ensis; unde factum, ut qui subindè illum posse-
derunt Atestini tanquam Papae feudatarii
censi fuerint. Anno 1470. à Paulo Papa II. Du-
catus factus est in persona Bosonis, quem jam
anno 1452. Fridericus III. Imperator Austria-
cus Mutinae et Regii Ducem creaverat, sicque
binos hos Ducatus iterum Imperio junxerat. At
postmodùm obstiterunt Summi Pontifices Ma-
thildis donationem obtendentes, donec anno
1531. Carolus V. Imperator ab Alphonso Muti-
nae, Regii, et Ferrariae possessore Clemente
Papa VII. annuente in hac de horum Ducatuum
proprietate inter ipsos vertente causâ arbiter
constitutus decrevit Mutinensem et Regien-
sem† ad dictum Alphonsum pertinere necnon
Imperii feuda esse; Ferrariensem verò post
exhibitam Summo Pontifici certam pecuniae
summam ab eodem dicto Alphonso in feu-
dum tradi debere: cui sententiae Pontifex,
quòd ei haud placeret, in speciem duntaxat
acquievit; cùmque anno 1597. Alphon-
sus II. horum trium Ducatuum possessor legiti-

* vid. sup. hic Sect. 1. n. 106.
Inter Dominia, quae dicta Mathildis Summae Sedi reliquit, fuêre Ducatus Mantuanus, Mutinensis, Regiensis, Parmensis, Placentinus, et Ferrariensis. Omnes hos Ducatus, praeter Ferrariensem, Imperatores successivè Imperio vindicarunt.

† Ducatus

mus improles an. 1597. decessisset, Successorem reliquit Caesarem Atestinum |: Este :| Monticuli* |: Montecchio :| Marchionem filium Avi sui Alphonsi I. quem ipse ex civis cujusdam Ferrariensis filiâ |: nobilem fuisse ajunt :| quam secundis nuptiis ex concubinâ conjugem suam fecerat, suscepit; Verum Clemens VIII. qui tunc res Ecclesiae moderabatur, Caesarem hunc ineptum declaravit, qui sus ex fratre nepoti succederet, Ducatumque Ferrariensem Camerae Apostolicae addixit, Caesar tamen Mutinensem et Regiensem Ducatus retinuit, eorumque investituram ab Imperatore Rudolpho II. obtinuit, quos ad successores suos transmisit, qui illis suprema autoritate tanquam Imperii feudatarii dominantur.

* Monticulus |: Montecchio Urbs una cum Vicariatu ad Lentiam seu Auitiam |: Lenza :| fluvium in plaga occidentali Ducatus Regiensis, et confiniis Ducatus Parmensis Veronam inter et Vicentiam posita. Satis ampla est et munita, nec non Marchionatus titulo gaudet. In hac orâ olim populi Trianenses dicti resederunt.

Ducatus Ferrariensis limites habet ad Septentrionem Peninsulam Rhoviginam; ad Occidentem Ducatum Mantuanum; ad Meridiem Territorium Bononiense et Romandiolam propriam; et ad Orientem Venetum Maris Sinum. Solum habet ubique fertilissimum sed depressum et uliginosum, proinde non satis salubre. Ejus partes sunt Peninsula Arianensis |: Polesin d'Ariano :| Peninsula Ferrariensis |: Polesin di Ferrara :| Peninsula S. Georgii |: Polesin di San Georgio :| et Valles Comaclenses |: Valli di Comacchio :|

Peninsula Arianensis exigui est ambitus, confinis est ad Euro-Aquilonem magno Padi fluminis brachio; ad Septentrionem eiusdem fluminis Ramo; ad Orientem Veneto Maris Sinui, et ad Meridiem altero Padi Ramo, qui Padus Arianensis |: Po di Ariano :| vocatur.

Peninsula Ferrariensis |: Polesin di Ferrara :| intra magnum Padi brachium versus Septentrionem, et Padum Ferrariensem seu Volaniensem |: di Volana :| versus Austrum continetur.

Peninsula S. Georgii, inter binos Padi ramos, quorum unus Padus Ferrariensis, seu Volaniensis, alter Argentianus |: Po d'Argenta :| vocatur, ~~porrig~~ usque ad paludes Valles Comaclenses dictas porrigitur.

Valles Comaclenses |: Valli di Comachio :| Sic vocatur Palus circum Comaclum Urbem posita. Inter brachia Padi Volanense et Primarium versus Peninsulam S. Georgii porrigitur, et versus Orientem Veneti Maris Sinum attingit. Ejus Ambitus est circiter 50. milliarium Italicorum. à suis Salis fodinis celebratur. Notatur

1.° Ferraria |: Ferrara :| Metropolis Ducatus ad brachium quoddam Padi, quod Incolæ Padum mortuum |: Po morto :| vocant in confiniis Dominii Veneti Mirandulam inter et Comaclum sita, 30. circiter milliaris ad Septentrionem à Bononiâ.

Habet Sedem Archiepiscopalem ab anno 1735. cum priùs fuisset Episcopalis duntaxat sub Metropoli Ravennatensi. Sub Ducibus, qui in ea Regiam habuêre, populosissima erat, modò verò ita paucos complectitur Incolas, ut in ea plures esse domus videantur, quàm Cives, ampla enim est.

Antiqua foret, si verum esset, eam esse Taciti Forum Allieni seu Alieni. Non desunt, qui dicant eam post diluvium conditam fuisse, attamen verisimile videtur illam ante tempora Smaragdi Secundi Exarchi Ravennatensis, à quo circà finem Saeculi VI. moenibus cincta est, non nisi Pagum fuisse, ac primum centum ferè post annis sub Pontificatu Vitaliani, qui ab an. 645. usque ad an. 669. rebus Ecclesiæ praefuit, Urbis nomen gessisse.

Ejus ambitus est quatuor milliarium, validisque moenibus et propugnaculis cingitur; ei etiam imminet Arx munita. Plateæ ejus pulchræ, rectæ, et latæ sunt, tantæque longitudinis, ut pars illarum oculorum aciem fugiat. Magnum forum, præter magnifica palatia, quibus fermè totum cingitur, ornant binæ æreæ Statuæ binos Principes Atestinos exhibentes. Illud inprimis spectabilem efficit Ecclesia Cathedralis, cujus vel propylæum ob suam architecturam intuentes rapit in admirationem; tribus columnarum seriebus suffulcitur, inter quas sibi invicem intermixta sunt porticula, quæ illam magnificam efficiunt, simulque antiquissimam produnt; pavimentum

ejus est marmoreum; eximiis picturis aliisque omnis generis ornamentis superbit; in ea etiam sunt multorum Principum et Episcoporum Ferrarensium Mausolea.

Praeter hanc Cathedralem Ecclesiae variae adhuc Ferrariae numerantur omnes splendidae, et variorum Ordinum, ut Carmelitarum, Franciscanorum, Theatinorum, Dominicanorum, Benedictinorum, &c. Monasteria.

Inter palatia eminere videtur Praetorium seu Basilica Civilis; olim erat Nobilium palatium. Papae Legatus seu Locumtenens residet in veteri quodam Ducali palatio, quod quadratae turres muniunt, quae quatuor magnis alis junctae amplam quadratam aream continent porticibus, aliquot marmoreis Statuis, et pulchris picturis Atestinae prosapiae Genealogiam exhibentibus ornatam.

Anno 1101. Civitas haec adversus Mathildem Tusciae Principem rebellavit, unde et obsessa fuit, donec compositio inter illam et ipsos Cives inita fuerit. Anno 1438. hic Concilium Florentinum, postquam Basileense ab Eugenio Papa IV. per solemnem declarationem abrogatum fuisset, initium sumsit. An. 1586. in hac Civitate foedus contra Protestantes initum fuit. Anno 1570. Ferraria intra quadraginta horarum spatium 160. terrae motus sustinuit, quibus pene devastata fuit. Anno 1708. Caesarei, dum Clementem Papam XI. inter et Josephum I. Imperatorem vigerent simultates, illam occupaverunt.

Inter viros celebres quos Ferraria protulit recensentur Guido Bentivolius [: Bentivoglio:] egregius Negotiorum gestor, Historicus et Cardinalis, qui an. 1579. natus, an. 1620. postquam Nuntius in Gallia fuisset, Cardinalis factus, brevi post patronum suum Urbanum Papam VIII. qui ab an. 1623. usque ad an. 1644. Ecclesiae clavum tenuit, et cujus successor destinabatur, è vitâ decessit. Ludovicus Ariostus [: Ariosto:] inter Poëtas Italos celebris obiit an. 1533. Joannes Baptista Guarinus [Guarini:] mortuus est an. 1613. excellentia ab ipso habemus poëmata, inter quae eminet Pastorale il Pastor Fido dictum.

2.° Lacus obscurus |: Lago Scuro seu Lago oscuro :| locus exiguus at apertus ad Sinistram Padi ripam, qui ibidem ponte jungitur, situs 7. milliariis ad Septentrionem à Ferrariâ. In Successionis Hispanicæ bello Galli, quò Cæsareorum in Agrum Mantuanum incursiones impedirent, locum hunc propugnaculis et præsidio munierunt. Postmodum Copiæ Papales adversus Cæsareos illum occupârunt, et quantum possibile fuit vallis obfirmarunt; nihilominus ipsis minimè obnitentibus Cæsarei illum obtinuerunt ac propugnaculis nudârunt.

3.° Arianum |: Ariano :| Oppidum in confiniis Dominii Veneti ad ripam Brachii Padi fluminis, quod propterea Padus Arianus |: Il Po d'Ariano :| vocatur, situm 28. milliariis ad Euro-Aquilone-Mesem à Ferraria. Ab ipso etiam nomen habet exiguus districtus, qui Peninsula Ariana |: Polesin d'Ariano :| nuncupatur.

4.° Volana |: Volano Volana, Olana :| Oppidum versus Ostium et ad dexteram brachii fluminis Padi, quod ab ipso Padus Volanus |: Po di Volana :| dicitur 11. milliariis ad Septentrionem à Comaclo. Oppidum istud, quod portu instructum est, an. 1702. Eques Furbinus |: Le Chevalier de Fourbin :| qui cum aliquot Galliâs navibus propè illud consistebat, diripuit.

5.° Argentia |: Argenta :| Oppidum una cum Arce in Peninsula S. Georgii ad vetus Brachium Padi, quod ab ipsius nomine Padus Argentianus |: Il Po d'Argenta :| vocatur, situm 15. milliariis ad Euronotum à Ferraria. Nomen habere dicitur ab Argento, quod Incolæ singulis annis Archiepiscopo solvere tenentur. Anno 1708. vigentibus Imperatorem inter et Papam discordiis Cæsarei Oppidum hoc occupârunt, ac munire cœperunt; verùm posteà illud deseruêre.

6.° Comaclum seu Comacula |: Comachio seu Comacchio :| Urbs Caput Comitatûs inter paludes, quæ Valles Comaclenses vocantur, sita 18. milliariis ad Septentrionem à Ravennâ. Habet Sedem Episcopalem Metropoli Ravennatensi subjectam. Paucos, Incolas ob aëris intemperiem, numerat Incolas, qui plerumque sunt piscatores. Quidam volunt illam antiquam, et à Pelasgis conditam fuisse: ajunt etiam illam eo ipso tempore, quo Atria ab

ab undis absorpta fuit, etiam intercidit ipsa, et Blondus* de eâ narrat, quòd cum Alberto Berengarii Regis filio adversus Venetos opem tulisset, hi an. 932. illam injuriæ ulciscendæ gratiâ demoliti sint.

Anno 1708. vigentibus Papam Clementem XI. inter et Josephum I. Imperatorem discordiis Cæsarei illam occupârunt et munierunt sub prætextu, quòd quamvis Imperium feudum de jure ad Ducem Mutinensem pertinens esset, nihilominùs Summus Pontifex unacum Ducatu Ferrariensi sibi illam asseruisset, ac restituere hactenus detrectasset; unde etiam anno 1709. à Belliduce Cæsareo de Bonâ Valle |: Bonneval :| qui tunc his in partibus imperabat, istius Comitatus feudatarii huc vocati sunt, ut feudorum suorum investituram reciperent. Res in hoc Statu sub Summis Pontificibus Clemente XI. et Innocentio XIII. permanserunt usque ad initium anni 1725. tum enim Benedicto Papæ XIII. Urbs hæc unacum suo Comitatu restituta fuit.

7°. Sagis Portus |: ~~Magna Vacka~~ :| seu Caprasia |: Magna Vacka :| Urbs parva cum portu Maris ad Sinum Venetum Ravennam inter et Padi ostium sita 3. milliariis ad Orientem à Comaclo.

Anno 1708. Cæsarei illam occupaverunt occasione dissidiorum, quæ propter Comitatum Comaclensem Papam inter et Imperatorem vigebant. 114.

§. II.
De Territorio Bononiensi

Territorium Bononiense seu Ager Bononiensis |: Il Bolognese :| olim pars fuit Romandiolæ, nomenque habet à Bononiâ Metropoli suâ. Limites ejus sunt ad Septentrionem Ducatus Ferrariensis; ad Orientem Romandiola; ad Austrum Hetruria, à qua monte Apennino separatur; et ad Occidentem Ducatus Mutinensis. Regio est amoenissima, et variarum frugum feracissima. Ab anno 1507. Summo Pontificii paret, et à Cardinali regitur sub Legati nomine à Papa constitutus. Notatur

1°. Bononia |: Bologna :| ~~Caput~~ Civitas Caput Agri seu Territorii, cui nomen tribuit, sita ad Rhenum |: Reno :| fluvium 25 milliariis versùs Austrum à Ferrariâ, et totidem ad Orientem à Mutinâ, sub gradu long. 29. lat. 44. secund. 27. Inter maximas, pulcherrimas, opulentissimas, et po-

* Blondus |: Flavius | celebris Historicus natus est Fori Julii an. 1388. Papæ Eugenio IV. à commentariis fuit, quo munere etiam sub sequentibus Pontificibus functus est usque ad Pium II. sub cujus Papatu anno 1463. vitam posuit. In sua historiâ quam ab an. 400. usque ad an. 1440. perduxit, potiùs in id incubuisse videtur, ut multa congereret, quàm ut vera conscriberet. Quantum ad antiquitates Romanas tamen laudatur. Cætera Opera sua magno quidem studio elaboravit, at stylum, qui tum in usu erat, redolent, suntque Roma triumphans; Roma instaurata; Italia illustrata; Hist. Rom. Decades III. et de Originibus et gestis Venetorum.

tentissimas Italiæ urbes recenseri meretur: Domos habet plerumque lapideas et lateritias, occurrunt etiam aliqua ex saxis quadratis constructa. Ædificia publica sunt magnifica, tam quoad architecturam quàm ornamenta. Plateæ ejus satis rectæ sunt.

Est Sedes Archiepiscopi, Universitatis anno 425. ab Orientis Imperatore Theodosio II. seu Juniore fundatæ ac totâ Italiâ imò Europâ celebris; et variarum Academiarum et Eruditorum Societatum.

Antiquissima etiam est, ac, si ipsius Scriptoribus fides, multis ante Romam sæculis condita fuit. Plinius lib. 3. c. 15. ait Felsinam olim fuisse vocatam, necnon Hetruriæ Metropolim. Livius quoque lib. 33. c. 37. illam Felsinam nuncupat. Verisimile est eam à Gallis Bononiæ nomen accepisse, ut qui soliti fuerint nomina patriæ suæ iis Italiæ locis, in quibus sedem figebant, imponere. hinc etiam huic Civitati Bononia in Belgicâ modò Picardiâ ad fretum, quod Angliam à continente separat, sitæ urbis nomen indiderunt. Simili quoque ratione fluvium, qui Bononiam alluit, Rhenum |: Reno: | dixêre. Si Silio Italico lib. 8. v. 599. credimus Bononia copias auxiliares Trojanis adversùs Turnum* misit. In bello Punico Hannibalis partes tenuit adversùs Romanos, qui, ubi postmodùm eâ potiti sunt, illam fecêre Coloniam, et ex Senatûs consulto tria hominum millia in eam deduxerunt. Titus Livius lib. 37. c. 57. hujus facti tempus et circumstantias refert, additque quòd Romani Gallos Bojos, qui priùs Tuscos ex hac orâ pepulerant, indè exturbarint. Vellejus lib. 1. c. 15. Consules recenset, sub quibus Colonia illuc missa fuit, scilicet Cn. Manlium Volsonem et M. Fulvium Nobiliorem. Nonsecùs ac aliæ Coloniæ Latinæ jus habuit proprium sibi deligendi Magistratum. Narrat Suetonius in Nerone c. 7. quòd, cùm sub Imperio Claudii terribili incendio devastata fuisset, ad instantiam Neronis tunc adhuc juvenis Imperator et Senatus Romanus haud parùm ad illius restaurationem contulerint. Vitellius, prout refert Tacitus

* Turnus Rutulorum Latii populorum et Latinis vicinorum Rex fuit. Post obitum Latini Regis ipsius Regnum sibi asserere tentavit; hunc in finem Laviniam ipsius filiam sibi desponsari curavit; verùm Æneas Trojanorum Regum prosapiâ oriundus et Trojâ, quæ anno mundi 2800. ante Chr. 1184. Antenoris proditione à Græcis occupata fuerat, in Italiam cum sociis Trojanis

in Italiam profugus illum, ceditis prius egregiis facinoribus, sponsâ suâ et vitâ simul privavit.

Annal. lib. 12. Amphitheatrum in eâ construxit, in quo postea Fabius Valens Gladiatorum ludum populo exhibuit. Hic etiam Senatus Romanus congregatus est, ut circa tumultus, quos civile bellum Ottonem inter et Vitellium de Imperio inter sese alterantes excitârat, consilium caperent.

Bononia spectabilis adeo fuit, ut Imperatoriæ dignitatis æmuli inprimis illam sibi subjicere studuerint; unde factum, ut tot vicissitudinibus obnoxia fuerit. Sub Maximo Tyranno seditionem passa est, ac Theodosius Magnus illam penitùs excidisset, nisi S. Petronius illius Antistes illam ab hoc infortunio liberasset, plus adhuc egit, cum verò ipsi ab Imperatore privilegium obtinuit, quo scientiarum et studiorum mater declarata fuit. Postmodum Imperator Lotharius II. ipsi Leges, quæ tunc temporis nonnisi in Romanâ et Constantinopolitanâ Scholis prælegebantur, interpretandi facultatem dedit, ac Jure Consultus Azo coram decem millium Studiosorum auditorio Jura docere visus est. Professorum Bononiensium fama celebris ita fuit, ut Summi Pontifices Gregorius IX. Bonifacius VIII. et Joannes XXII. Decretales suas et Clementinas ad eos miserint.

Postquam Carolus Magnus Longobardorum Regno finem imposuisset, ab iis, quibus hactenus paruerat, liberavit. Otto Magnus liberam Imperii Civitatem declaravit, unde, quemadmodum aliæ Italiæ Urbes, proprios Consules et Magistratus, qui illam regerent, sibi delegit, sicque Reipublicæ cujusdam induit formam. Hujus suæ libertatis Cives adeò æmuli fuerunt, ut Bozzonem Imperatoris Locumtenentem, quòd nimis liberè illis dominari vellet, è fenestrâ in forum egerint præcipitem. Cives hi in Sacro adversus Infideles bello sibi præ aliis specialem peperêre famam, et in ipsorum Tabulariis seu, ut vocant, Archivis monumenta supersunt, quæ memorant illos in expugnatione Damiatæ Urbis præcipuas fermè partes habuisse. Quanta porrò ipsorum fuerit potentia, vel inde patet, quòd adversus Venetos triennii spatio bellum gerentes in aciem quadraginta hominum millia semper eduxerint. Cum Marchionibus Ferrariensibus

(margin: f Bononiam)

Mediolani Dominis, et aliis Italiæ Principibus frequentia ipsis bella fuêre: præ omnibus illud est memorabile, quod adversus Imperatorem Fridericum II. habuêre, cujus filium nothum Enzonam seu Enzolinum, quem supremum exercitûs sui Belliducem et Longobardiæ gubernatorem nec non Sardiniæ et Corsicæ Regem declaraverat, anno 1240. dum ad Bononiam castra movêre parabat, Pontificiis adjuti copiis prælio devictum ceperunt, et nec Imperatoris minis, nec precibus, nec denique pretio ullo redimi passi sunt, sed per 23. annos et ad obitum usque in custodiâ detinuerunt. Tunc temporis præcipuam Romandiolæ partem possidebant, at per intestina dissidia, quæ à Sæculo XIII. ultrà 200. annos apud ipsos perdurârunt, illam simul et libertatem suam amiserunt. Geremei et Lampertazii huic infortunio dederunt initium, ac anno 1274. unà cum quindecim suorum adhærentium millibus urbe ejecti sunt. Non multò post scilicet anno 1278. Nicolao Papæ III. se subjecerunt eâ conditione ne civitati suæ Arx superponeretur, nec Civium bona sub quocunque demum prætextu fisco addicerentur, ac ut Romæ ex his civibus Auditorem Rotæ et Delegatum haberent. Postmodum tamen Bentivolii, Cannetuli, et Pepoli successivè Civitatem hanc occupaverunt, unúsque alterum ejecit. Annibal Bentivolius, qui circà annum 1445. occisus est, filium reliquit Joannem; hic Bononiam sibi subegit, ac adeptum in eam dominium per crudelitatem, Marescotis nempè expulsis, Malvezzis è medio sublatis, et omnibus sibi contrariis inclementissimè habitis, tueri conatus est; at immanis hæc ipsius præcautio minimè obfuit, quin sub finem anni 1506. à Julio Papa II. exturbatus fuerit, qui illius et totius Agri dominium suis Successoribus Summis Pontificibus reliquit.

Bononiæ ambitus est 5. longitudo 2. et latitudo 1. et paulò amplius milliarium; præter murum nullas habet munitiones, et sita est prope viam Æmiliam veterum.

Solum ~~habet~~ ejus adeo fertile est, ut ob id ipsi Obesæ (: Bologna la Grassa :) nomen inditum fuerit. Optime ædificata est, navis figuram refert. In ea multi sunt nobiles, qui sine conditionis suæ imminutione quæstum facere haud valent. Papa huc mittit Legatum, vicissim Bononienses ad illum Oratorem destinant, quo jura sua et Libertatem tueantur, quamvis admodum imminuta fuerint.

Multæ in ea numerantur Ecclesiæ omnes magnificæ. In illa, quæ S. Petronii dicitur, Imperator Carolus V. manu Papæ Clementis VII. coronatus fuit, ultimus Imperatorum, qui in Italiâ Imperii coronam acceperunt. In Ecclesia S. Dominici Ordinis Prædicatorum fundatoris quiescit ejusdem corpus in marmoreo tumulo. Ecclesia S. Petri, quæ Cathedralis est, videri meretur, ejus latitudo longitudinem superat, eo quòd ipsius Structura nondum sit finita: In ea multæ asservantur reliquiæ. In Ecclesia Servitarum asservari dicitur una ex sex Hydriis, in quibus Christus Dominus, dum in Cana Galileæ nuptiis assisteret, aquam in vinum convertit. Ecclesia S. Stephani antiquissima est, ac à S. Petronio Theodosii Imperatoris consanguineo et illius Episcopo excitata dicitur. In ea quiescit ejus corpus, item S. Isidori Hispalensis Episcopi, S. Floriani Martyris Civitatis Patroni, S. Julianæ, necnon corpora SS. Martyrum Vitalis et Agricolæ Bononiensium, et, quod ajunt, trium Mariarum.

Præter Ecclesias varia etiam adsunt Monasteria, ut Franciscanorum, Theatinorum, Dominicanorum, Benedictinorum, Olivetanorum*, Camaldulensium, Vallis umbrosæ, Augustinianorum, Servitarum, Ordinis S. Claræ, in cujus Ecclesiâ visitur Corpus S. Catharinæ de Vigri quæ an. 1413. Bononiæ nata, et in hoc ~~[illegible]~~ ~~[illegible]~~ an. 1463. à se fundato Monasterio diem supremum obiit: veste Ordinis induta in Sellâ sedet facie, manibus pedibusque nudata; in capite coronam auream gestat, in digitis annulos habet pretiosis adamantibus ornatos; in manu dexterâ crucifixum tenet, in sinistra libellum, quem ipsa composuit, et Septem arma Spiritualia (: Le Sette Armi Spirituali :) nuncupavit. Carthusiani milliari ab Urbe habent Monasterium. &c.

Bononienses ingeniosi sunt ac civiles præsertim erga Gallos, nec in Italia civitas occurrit, in qua Nobi-

* Olivetani à Monte Oliveto in Hetruriâ et Diœcesi Aretinâ sito sic dicti, Regulam S. Benedicti sectantur et albis vestibus induuntur. Sub initium Seculi XIV. fundati sunt à Senensi quodam viro Nobili, cui nomen fuit Bernardus Ptolomæus,

les Gallorum habitus, mores, et consuetudines magis studeat imitari, quàm in ista. Viri et mulieres Gallicis vestibus utuntur, nec viros Zelotypia curis molestis ita agitat, quin uxoribus honestam cum aliis viris conversationem aliasque libertates permittant.

2º. Castrum Francorum /: Castel Franco :/ Oppidum in confiniis Ducatus Mutinensis non procul à Secia /: Secchia :/ flumine Bononiam inter et Mutinam sita, 14. milliariis ad occidentem à Bononiâ, et 10. ad Orientem à Mutinâ. Vocatur etiam Forum Gallorum.

Ei impendet Castrum munitum à Papa Urbano VIII. excitatum et nomine suo Propugnaculum Urbani /: Forte Urbano :/ dictum. An. 1708. Caesarei illud circumcluserunt, sed pace Papam inter et Imperatorem constitutâ ab eo recesserunt.

3º. Bentivolium /: Bentivoglio :/ Oppidum unacum Arce in via versus Ferrariam situm 10. milliariis ad Septentrionem à Bononiâ. Antehac spectabile fuit, verùm à Papa Julio II. excisum est, ita, ut etiam nunc penè desolatum jaceat. Ab eo ortum duxit Bentivoliorum prosapia, quae olim longo tempore Bononiae Principatum tenuit, et, quod asserunt aliqui, inde nomen accepit, quòd Imperator quidam, cui suorum antecessorum dixerit Bene tibi volo /: Ben' ti voglio :/

4º. Vergatus /: Vergata :/ elegans Oppidum 14. milliariis ad Euronotum à Bononiâ dissitum, Sedes Episcopi Metropolitano Bononiensi subjecti.

§. III.

De Romandiola.

Romandiola /: Romagna :/ tàm quoad limites quàm quoad nomen variis mutationibus obnoxia fuit. Antiquitus Felsinae /: modo Bononiae :/ Urbis nomine Felsina dicta fuit; non equidem tota illa Regio, quae nunc Romandiola vocatur Felsinae nomen gessit, sed solummodò districtus ille, qui Bononiam inter et Rubiconem /: Pisatello :/ fluvium continetur. Postmodum Flaminia vocata fuit juxta Viae Flaminiae nomen, quam Consul Cajus Flaminius construi seu potiùs reparari curavit, sub quo nomine totus Riminiam inter et Pisaurum seu Isaurum /: Foglia :/ fluvios

qui cum Senis Jus Civile et Jus Canonicum aliquamdiu docuisset, deposito hoc munere ad unam suarum villarum Acronam dictam solitariam acturus vitam secessit, et ad se attractis Ambrosio Piccolomineo et Patricio Patricii etiam solitudinis amatoribus mox in montem, qui Olivetus nuncupatur, se ~~recepe-~~ ~~runt~~ unacum ipsis recepit, ibique Coenobium construxerunt, quorum vitae sanctitate quamplures illecti, ad eos se contulerunt, ut sub ipsorum ductu poenitentiam agerent. Tum Guido Aretinus ipsorum Dioecesanus Episcopus jussu Joannis Papae XXII. ipsis vestem candidam et S. Benedicti Regulam tradidit. S. Bernardus Ptolomaeus anno 1348. peste sublatus est.

115.

contentus tractus intelligitur. Tandem ab Imperatore Carolo M. et Papâ, propter fidelitatem, quam ergâ Summos Pontifices semper servavit, Romandiolae nomen ipsi inditum fuit. Illius pars antiquitus etiam Gallia Togata nuncupata fuit, ea scilicet, quae ab Anconâ et Arimino ad Rubiconem usque porrigitur, quod Plinius, Origines Catonis, et Sempronius memorant. Denique Galli Boji hanc quoque regionem incoluere scilicet inter Rubiconem, Lentiam seu Anitiam /: Lenza :/ Montem Apenninum, et Padum. Horum populorum 4 ad tantum evecta est fastigium, ut non modò regionem illam, quae ipsis cessa fuerat, possederint, sed et omne id, quod hodiedum sub Romandiolae nomine comprehendimus.

4 potentia

Illius limites sunt ad Orientem Marchia Anconitana secundum Pisaurum flumen; ad Meridiem Mons Apenninus, qui illam ab Hetruria separat; ad Occidentem Longobardiam secundùm Scultenam /: Panaro :/ fluvium; et ad Septentrionem paludes seu valles Comaclenses.

Campi illius frumenti, vini, olei, et frugum arborearum sunt feracissimi, colles, quibus hinc inde obsita est, pari fertilitate superbiunt. Adsunt etiam variorum metallorum fodinae; quamplura vireta, in quibus pecora pabulantur; Silvae in quibus ferae morantur; Thermae, quae variis morbis medentur; et aquè ad maris littus ac in mediâ regione occurrunt copiosae Salinae. Mare et fluvii, qui navigabiles sunt, incolis pisces abundanter subministrant, ac insuper commercii et negotiationis commodum comparant.

Romandiolani communiter praedicantur affabiles, sagi, pulchri facie, robusti, et aequè ad arma tractanda, ~~quam~~ ac ad commercium et scientias idonei.
Occurrit hîc

1o. Ravenna Civitas totius Romandiolae, illiusque regionis, quae olim Exarchatus* vocabatur, Metropolis et Sedes Archiepiscopi. Loco amoeno et fertili, sed aliquantùm uliginoso sita 7. milliaris à mari prope Vitem seu Utentem /: Montone :/ fluvium, 45. ad Euronotum à Ferraria, totidem ad Orientem à Bononia, et 130. à Româ sub gradu long. 29. 50. m. et lat. 44. 22. m. Antiquissima est, et quidam volunt eam 913. annis ante Romam et 188. ante Trojam fuisse

* Exarchatus vox Graeca idem est ac Summae potestatis administratio; unde Exarchus idem significat ac Praefectus. Exarchatus nomine olim ac praecipuè

conditam, quamvis nullis monumentis opinionem suam fulcire valeant. contendunt tamen quamplures illius fundatores fuisse Pelasgos seu Thessalios, qui centum circiter ante bellum Trojanum in Italiam appulerunt, atque Civitatem hanc ultra 200. annos incoluisse. Jis successêre Umbri, quos post 700. annos Galli exturbârunt, cum aetate Tarquinii Prisci in Italiam irruperunt. Hi ultra 350. annos illam possederunt, donec nimirum Romani Consules M. Marcellus et M. Scipio, ipsis, qui tum Boji vocabantur, devictis, Ravennam et caeteras illorum possessiones obtinuerunt; id an. 520. post urbem conditam evenit.

Ravenna Colonia Romana non fuit sed Civitas Municipalis, cui Romani jus propriis vivendi legibus, privilegium munia et dignitates Romae consuetas habendi, et omnium vectigalium immunitatem ~~Romani~~ concessêre. Ita generosi se erga illam exhibuerunt, quia Cives Ravennates Romanorum foederati fuêre tempore illo, quo Umbri huic provinciae dominabantur. Sedes igitur Praetoris Ravennae erecta fuit, Comitia provincialia ibidem celebrata fuêre; in portu semper extitit classis ad velificandum parata. Imperatores Romani huic Civitati benevoli fuerunt, ipsa vicissim illis semper fidelem se exhibuit; imò quidam ex suis Senatoribus Imperii coronam adepti sunt, inter quos Glicerius fuit, unde magnifica palatia illa, quae Ravennae excitata fuêre, omisso quòd multi Imperatores illam inhabitarint. Honorius et Valentinianus III. hic palatia construxerunt, ibique demorati sunt. Odoacer Herulorum Rex, qui ex Imperatorum imbecillitate facto compendio circa an. 470. Ravennam occuparat, inde à Theodorico Ostrogothorum Rege pulsus fuit, in eaque regiam tenuit, quae ibidem ultra 60. annos fuit, donec Belisarius et Narses ambo Justiniani Imperatoris Belliduces à graeciâ in Italiam appulsi Gothorum Imperio finem imposuerunt. Non multò post Justinus Justiniani successor Ravennae Exarchatum fundavit, hancque dignitatem Patricio Longino detulit, qui ibidem sedem suam fixit. Praefectus seu Exarchus iste et ipsius successores, qui Pentapolin* idest, regionem, in qua praecipuè hae quinque urbes continebantur, nimirum Pisaurum [: Pesaro:] Fanum Fortunae [: Fano:] Humana, Auximum [: Osimo:] et Ancona; et quidquid inter Padum, mare Adriaticum et montem Apenninum a Placentiâ Ariminum usque claudebatur, sub se habebant, Graecorum Imperatorum Majestatem adhuc ultra 170. annos in-

Labascente Imperio circà an. 537. vel 538. venit ea Italiae provincia, quae nunc Romandiola vocatur, ad quam secundo aut tertio Justini Junioris Imperatoris anno missus est Fl. Longinus, ut illam, quae sola ~~adhuc~~ Orientali Imperio inter caeteras Italiae provincias adhuc parebat, sub titulo Exarchi regeret. Post eum 14. adhuc numerati sunt Exarchi, qui Ravennae sedem habuerunt, quorum ultimus Eutychius nomine an. 752. ab Aistulpho Longobardorum Rege ejectus, et Constantinopolim se recipere coactus fuit.

* Pentapolis vox graeca à πεντα quod quinque, et πολις quod urbem significat, idem est ac urbs quintuplex seu quinque urbes.

Italiâ repræsentârunt: verùm postquam Aistulphus Longobardorum Rex Ravennam occupasset, tum Exarchatum abrogavit, hancque urbem suorum Statuum Metropolim fecit: nec diu tamen illam possedit, cùm enim Stephanum Papam II. dirè admodum vexaret, ab eo imploratus Pipinus Franciæ Rex circà annum 750. superatis Alpibus in Italiam cum exercitu venit, devictisque Longobardis Ravennam occupavit, ac Sanctæ Sedi dono dedit. Cùm autem Longobardi denuò Papæ Dominia invasissent, Carolus M. Pipini filius et Successor eisdem bellum indixit, quod omnimodâ illorum regni excisione finem accepit. Eo occupato Carolus Ravennam unà cum Exarchatu Papæ restituit, quem deinceps Romanam provinciam esse voluit. Ipsius filius Pipinus, qui, ut Papam protegeret, in Italia remanserat, Regis Italiæ titulum assumsit, et de consensu Papæ regiam Ravennæ constituit. Post ejus obitum, et cùm Saraceni in Italiam irrupissent, quædam urbes, præsertim illæ, quæ sub Sanctæ Sedis dominiis erant, ex his circumstantiis, et ex discordia, quæ inter Christianos Principes vigebat, facto compendio, sibi quandam libertatis speciem arrogârunt; inter alias Ravenna Reipublicæ formam assumsit, sibique Consules, Prætores, et Senatores elegit, quorum potestas ad dies vitæ durabat; hæc regiminis forma tam diu perstitit, donec hujus urbis quidam [q civis] nomine Petrus Traversius vir prædives circa an. 1218. illius Principatum arripuit; successorem habuit Paulum filium, qui usque ad an. 1240. summâ potestate Ravennæ dominatus est. Ubi postmodùm Ravennates Imperatoris Friderici II. copias, quæ ipsorum urbem occupârant, ejecissent, tùm cum Bononiensibus foedus pegerunt, ac per Comites et Præfectos à Papa constitutos regi cœperunt. Horum Præfectorum autoritas sensim imminuta est, quod Polentianorum familiæ occasionem præbuit circa an. 1300. sibi Ravennæ Principatum asserendi sub titulo tamen Romanæ Sedis Vicariorum. Hujus regiminis pertæsi Ravennates an. 1441. Reipublicæ Venetæ se subjecerunt, ac Præfectis et Satrapis ad ipsos ab eâ missis paruerunt usque ad an. 1509. quo ad Papæ obedientiam redierunt, quibus interdum Præsides, plerumque tamen Cardinales sub Legatorum nomine præficit, qui Ravennæ resident 9. aliarum

urbium, et plusquam 100. Oppidorum et Vicorum Metropoli.

Ravenna parte dimidiâ minor est Ferrariâ, eminùs tamen conspici potest, quòd in planitie apertâ sit posita. Extrà controversiam est ipsam esse veterem Ravennam; id vetera sufficienter produnt monumenta; inter alia prope illius muros et versùs mare varii offenduntur magni et fortes annuli, quibus olim alligabantur naves, item Phari reliquiae. Civitas haec, antiquitùs adeò celebris, modò nec pulchra nec populosa est.

Praeter Ecclesiam Cathedralem, quae vetus aedificium esse videtur, et cujus navis 56. marmoreis columnis fulcitur, adhuc plures aliae numerantur Ravennae, ut et variorum Religiosorum Monasteria, scilicet 4. Abbatiae, 10. virorum et 7. virginum Coenobia, et 4. Conservatoria, in quibus utriusque sexûs juvenes educantur. Olim in ea plura erant Nosocomia, at modò unicum adest, quòd caeterorum reditus perierint. Adest etiam Collegium seu Seminarium Clericorum.

In Ecclesia S. Celsi visitur cenotaphium Gallae Placidiae Theodosii Magni filiae et Sororis Arcadii et Honorii Imperatorum an. 450. defunctae. [Marginal note: q inter monumenta Valentiniani et Honorii]

In Ecclesia Franciscanorum Conventualium adest etiam tumulus Poëtae Dantis civis Florentini, qui in suo Ravennae exilio an. 1321. vitam posuit.

Dies nos deficeret, si celebres hujus Civitatis viros omnes, qui Sanctitate et Doctrinâ excelluerunt, recensere in animum induceremus; è praecipuis aliquos duntaxat hîc adducere placet: aequum est ut Calixto Papae I. primum locum assignemus, qui vel in ipsa Ravennâ, vel saltem in eâ Urbis Romae regione, quam Ravennates incolebant, primam aspexit lucem, ac ab an. 219. usque ad an. 224. Ecclesiae Christianae praefuit. Idem quoque dicitur de Papa Joanne X. qui ab an. 915. usque ad an. 928. Pontificatum gessit, quem eo celebrem facit, quòd Italiam à Saracenorum armis liberaverit. Praeterea ~~inter viros celebres Ravennates potissimum~~ recensentur Arator Cardinalis sub Vigilio Papa, qui ab an. 540. usque ad an. 555. Eccle-

siam rexit, cui Poësis Ecclesiastica multum debet. Petrus Damiani, qui primum Monachus Cassinensis, posteà Episcopus Ostiensis, denique à Papâ Stephano IX. qui ab an. 1057. usque ad an. 1059. Ecclesiæ rebus præfuit, Cardinalis creatus fuit, et ab eximiis operibus suis et à Congregatione, quam instituit, et quæ ejus nomen gestat, celebratur. Damianus prioris nepos etiam Monachus Cassinensis, posteà Abbas Nonantulanus, quem Papa Gregorius VII. qui ab an. 1073. usque ad an. 1086. Papa fuit, Cardinalem creavit. S. Romualdus itidem Monachus Cassinensis Camaldulensis Ordinis fundator, de quo sup. c. 2. sect. 1. §. I. n. 106. et 6. disseruimus. Ambrosius Traversarius Camaldulensium Ordinis Præpositus generalis, ob humilitatem suam qua etiamnum Purpuram recusavit, celebris, qui in Græcâ et Latinâ linguis adeò exercitatus fuit, ut Ecclesiarum Græcæ et Latinæ reunio in Concilio Florentino ipsi fuerit adscripta. Petrus de Honestis, qui ex humilitate Peccatoris nomen assumsit, ac una cum Andrea de Septem Castris fundator extitit Cœnobii S. Mariæ ad Portum Adriaticum, sic dictum, quod in littore maris Adriatici propè Ravennam situm fuerit, quod, cùm in belli tumultibus sæpius devastatum fuisset, an. 1503. Ravennam translatum fuit, illud incolunt Canonici Regulares sub speciali Regulâ ipsis à laudato Petro de honestis præscriptâ et à Papa Paschali II. qui ab an. 1099. usque ad an. 1118. Ecclesiæ clavum tenuit, confirmatâ. &c.

Multos etiam cum sago tum togâ præstantes viros Ravenna produxit. Inter Bellicosos celebratissimi fuêre: Gallio, qui ab Imperatore Valentiniano in Britanniam missus hujus Insulæ rebelles populos domuit. Joannes è Ducibus, quem Radevicus* Exarchatûs Ravennatis Maximum vocat, et qui Imperator Fridericus I. omnibus fermè vicinorum populorum copiis præfecit. Petrus Traversarius cognomento Magnanimus trium Regum ~~Socer~~ Arragoniæ scilicet, Magnæ Britanniæ, et Hungariæ Socer. Denique Comes Albericus rei militaris peritissimus, qui Papæ Urbani VI. copiis præfuit.

In politicis excelluerunt Aspasius Philosophus et Orator, et Imperatori Alexandro Severo ab Commentariis. M. Aurelius Cassiodorus Senator Ravennas, ærarii Regii sub Theodorico Gothorum Rege supremus inspector, et ipsius sanctioris consilii

* Radevicus Ecclesiæ Cathedralis Frisingensis Canonicus et Ottonis ibidem Episcopi capellanus. cùm hic morte præventus Opus suum de gestis Friderici I. Imperatoris imperfectum reliquisset, illud Radevicus

Commentariensis, ac insuper multarum provincia- complevit, eidem duobus
rum Praefectus, Romae Consul, et tandem Mona- additis libris.
chus Casinensis. Theodorus et Importus Traver-
sarii apud eundem Theodoricum multum valuerunt,
necnon in Regni negotiis magnam habuêre partem.
Andreas Agnellus praeclarus Historiographus, à quo
historiam Archiepiscoporum Ravennatum usque ad
an. 800. habemus. Guido et Bernardinus Politiani
qui armis et scientiis claruêre, et multarum Urbium
gubernatores fuerunt, necnon variorum Impera-
torum et Regum benevolentiam et fiduciam sibi
conciliârunt. Joannes Grammaticus, è fami-
lia, ut creditur, Ferretorum, qui ab eo commenda-
tur, quòd Magistrum habuerit Franciscum Petrar-
cham, discipulos verò Vergerium, Poggium, Guari-
num, Victorinum aliosque magnos viros, et seque
Aretinus ajebat, quòd Romanam eloquentiam in
Italiam, postquam ab ea diu exulasset, iterùm re-
duxerit. Desiderius Spretus habilis Jurisperitus,
cujus eloquens calamus nobis tres libros aequè compendio-
sos ac pulchros de magnitudine, devastatione et restau-
ratione Urbis Ravennae reliquit. Petrus Thomajus
celebris Jureconsultus, cujus memoria prodigium fuit,
Jurisprudentiam docuit in Italiae et Germaniae Univer-
sitatibus, illum Imperatores Fridericus III. et Maximilia-
nus I. honore et muneribus prosecuti sunt, varios edidit
libros, et Witenbergae mortuus est circa an. 1500. Hie-
ronymus Rubeus Medicinae Professor Papae Clementis
VIII. Archiater Scriptor elegans, à quo Urbis Ravennae
historiam habemus. Thomas Thomajus, qui eodem
cum eo tempore floruit, etiam patriae suae historiam
scripsit. Hieronymus Faber vir in Ecclesiasticâ et
profanâ expertissimus, Saeculo praeterito floruit, va- q historiâ
riaque edidit Opera, ac etiam Ravennae historiam.
Seraphinus Pasolinus Portûs Adriatici Abbas scripsit
compilationem Fastorum Ravennatensium. The-
seus Franciscus Cornerus, à quo praestans opus tenemus
de variis Ravennae Principibus.

In quanto pretio copiae Ravennates apud Roma-
nos fuerint, vel inde notum est, quod in iis vim su-
am omnem et potentiam collocârint. Ubi Julius
Caesar Ravennâ Romam pergeret summum sibi
aperturus Imperium in id omnem curam adhibuit, ne
videlicet consilium Ravennatibus innotesceret, quo- q suum
rum virtutem et fortitudinem noverat. Ipsius Succes-
sores Otto, Vespasianus, Majorianus, Severianus, Gli-

cerius, Orestes, coronam suam Copiis Ravennatibus acceptam retulerunt, cùm è contrà Vitellius et Julianus Imperio cesciderunt, quòd Ravennates habuerint sibi contrarios. Pertmodùm virtute suâ et pietate Sergium Papam adversus Imperatoris Justiniani II. violentiam tuiti sunt. Et cùm Saeculo VIII. Leo Isauricus Catholicos dirè vexaret, Ravennates primi fuêre, qui Gregorio II. consilium dedêre in Italiâ Romanum Imperatorem constituendi. Ubi deinde quævis Italiæ Civitas specialis Respublica evasisset, Ravennates priscam gloriam augere visi sunt in bellis, quæ non modò adversùs Exarchatûs urbes, sed et nunc adversùs Venetos et Marchiæ Anconitanæ Incolas, nunc adversùs Bononienses, Mutinenses, et Mantuanos, Cremonenses et Papienses gesserunt, quorum ultimorum urbis portas, quæ ereæ erant, cardine emotas asportarunt, tropæum, quod adhuc hodiedum Ravennæ in foro publico cernitur. Nedum antiquam fortitudinem suam amiserant, cùm Ludovicus XII. Galliæ Rex ipsorum Civitatem obsideret, ut ut obsidentium impetus animosi fuerint, eos tamen obsessi hostium multitudinem nihil veriti semper represserunt ita ut Galli obsidionem solvere coacti sint, necnisi devictis duobus ab urbe milliaribus Hispanis illam obtinere valuerint. Ravennam brevi post magis adhuc depresserunt factiones, quarum capita fuêre Lunardi et Rasponi homines formidandi, qui Guelphorum et Gibellinorum nomen innovarunt, eorumque facinora sunt imitati.

Ravenna olim tanti ambitûs fuit, ut Pentapolis vocata fuerit, quia propriè ex quinque sibi invicem junctis urbibus constabat, quarum hæc fuêre nomina Classis, propter loci viciniam, in quo Classis consistebat; Cæsarea; Palatiolum; Tauresium, et Ravenna. Incolæ ita divisi erant, ut Cæsareæ nonnisi Opifices, in Classe nonnisi Mercatores, et in Ravenna soli Nobiles essent. Postquam Cæsarea, Classis et Tauresium injuriâ bellorum devastata fuerunt, supersunt adhuc Ravenna et Palatiolum, quod modò extraordinariæ magnitudinis suburbium est.

Magna olim fuit Senatûs Ravennatis autoritas, ut Senatores Romani sæpius illius amicitiam et foedus expetiverint, et quia Ravennates Romæ Jus suffragii habebant, magnoque numero illuc se conferebant, hinc ipsis certa quædam Urbis regio assignata fuit

à quo una illius portarum Ravennæ porta nuncupata
fuit. Senatores Ravennates, quorum ultra cen-
tum numerabantur, in binos ordines seu Senatus divi-
debantur, quorum unus Secretior, alter Magnus Se-
natus nuncupabatur. Secretiorem viginti qua-
tuor præcipui Reipublicæ Cives componebant, re-
liqui magnum Senatum seu Consilium. Adhuc aliud
Ravennæ existit Tribunal, quod Tribunal Pacifica-
rum dicitur; constat ex Nobilibus et plebejis civi-
bus: tempore intestinorum tumultuum erectum fuit,
ut exacerbati inter se se civium animi sedarentur, secu-
ritati et tranquillitati urbis invigilaretur, et illius
portæ custodirentur.

Nihil æquiparari potest sollicitudini et curæ, quam
Magistratus Ravennas pro instituendâ juventute gessit.
In veteri collegio adest Magister et duo Sub-Magistri
qui juventutem latinam linguam et sublimiores ar-
tes et scientias docent; stipendium eis numerat Civitas.
Collegium Nobilium, quod pariter Ærarii publici sum-
tibus fundatum fuit, sub Jesuitarum directione est,
qui nobilium juvenum institutioni incumbunt, atque
per varios Magistros exercitia conditioni suæ convenientia
eos doceri curant. In Monasterio Classensi ab illa ur-
bis parte, quæ Classis vocabatur, sic dictum, publicè Philo-
sophia et Theologia docentur, adestque numerosa Biblio-
theca. Studium Juris Ravennæ à tempore Theodorici
Gothorum Regis frequentissimum factum est, in eo Boë-
tius, Cassiodorus et alii viri doctissimi excelluerunt.
Imperator Justinianus hos viros doctos magis adhuc ex-
stimulavit, et Ravennates Professores Joannes Patri-
cius, Tribonianus, Theophilus, Dorotheus elaborârunt
Legum Librum, qui Infortiatus vocabatur, vel hanc
fecêre collectionem, postquam Liber iste deperditus fue-
rat; insuper de mandato Valentiniani Imperatoris
quondam ex Codice Novellas addiderunt, et Pandectas, quæ
sub Imperio Lotharii II. repertæ fuerunt, exposuêre.
Hîc etiam Collegium Medicum existit, cujus Professo-
res hanc facultatem totâ Italiâ celebrem effecerunt,
suumque et patriæ suæ nomen præstantibus, quos edide-
runt, libris æternârunt. Ravennæ occurrunt bina Scientiarum
Academiæ, una, quæ dicitur Informium, altera Con-
cordium: prior est antiquior, jamque per 150. et am-
plius annos publicos conventus suos agit; altera verò
recentior est, et vix ante 60. annos nata est, conventus
suos celebrat apud Monachos Classenses.

Archiepiscopi Ravennates memorabilibus gaudent prærogativis, ab Aderito S. Apolinaris Discipuli S. Petri Apostolorum Principis, qui Ravennæ martyrium an. Chr. 61. subiit, Successore usque ad Severum, sicque illorum undecim si Incolarum traditioni fides, per miraculum electi fuerunt, ajunt enim Spiritum S. in columbæ specie in illos descendisse, ac illorum electionem peregisse: ~~Unde potissimum evenit, ut~~ quamplures alii vitæ Sanctitate et Doctrinâ suâ magnum sibi peperêre nomen; unde potissimùm evenit, ut Archiepiscopus Ravennas non solùm inter Italiæ sed et totius Occidentis Episcopos tanquam primus post Papam habitus fuerit; Primatis Italiæ titulum gerebat, eodemque cum Papa honoris charactere decoratus erat, magnum Prælatorum numerum sub se habebat, necnon multarum Urbium, Oppidorum et Pagorum in Italiâ, Istriâ, Sicilia, et in toto Exarchatûs ambitu Dominus fuit; tantaque ipsius fuit potentia, ut numerosas copias tam pedestres quam equestres in aciem educere valuerit, quæ validis etiamnum exercitibus resisterent. Quamvis ejus potentia nunc non æquè magna sit, attamen amplam satis possidet regionem, ejusque reditus tanti sunt, ut Principis alicujus autoritatem sustinere possit. Ecclesiastica ipsius jurisdictio magni est ambitûs ac præter propriam Diœcesim plusquam undecim celebrium civitatum Episcopi et ultra tres

4 Ecclesiæ

Abbatiæ consistoriales ei subjiciuntur. Ipsius privilegia vix numerari possunt, quædam ab Imperatoribus alia à Summis Pontificibus data fuêre, adeò, ut eisdem immunitatibus cum Ecclesiâ Romanâ, et 100. annorum præscriptione, quemadmodùm ipsa, gaudeat. Hujus Metropolis Capitulum Cathedrale olim tribus ~~olim~~ constabat Ordinibus, qui *Cardinales*, *Cantores* et *Vallenses* vocabantur; modò unicus est illius Ordo, qui 25. Canonicis constituitur; illis in Ecclesiâ ministrant 18. Mansionarii, qui *~~Super~~numerarii* dicuntur, et 4. alii, qui *Supernumerarii* nuncupantur. In Civitate 21. Parochi numerantur, qui jus habent Stolam gestandi.

Solum Ravennæ frumenti et frugum, arborearum est feracissimum, silvis, quæ feris abundant, viretis, et fluviis intermiscetur. Hic præcipuè celebrantur Pineta semper viventia, quæ ab Anemone |: Amone :| fluvio porriguntur Sapim |: Savio :| usque versus Adriatici Maris littus, inter

duos amnes Vitem |: Montone :| versus Occidentem et Septentrionem scilicet, et Bedesim |: Ronco :| versus orientem, ubi paulò infra Ravennam Viti immergitur.

Denique hic non omittendum, quòd nempè Ravennæ aër spiret admodùm temperatus et saluber, adeò ut plerique Cives Longævi evadant, illorumque non pauci ad 100. et ultrà annos vitam protrahant.

2º. Cervia, antiquitùs Phicocle seu Ficocle Urbs in planitie ad Sinum Venetum posita 12. milliariis ad Euronotum à Ravenna. Antiqua est et satis opulenta necnon Sedes Episcopi Archiepiscopo Ravennati subjecti. Ob aëris intemperiem incolis haud multùm frequens est, quamvis initio hujus sæculi XVIII. in salubriorem, quo nunc est, locum translata fuerit. Joannes Franciscus de Guidi Cardinalis Bagni hujus urbis Episcopus in ea an. 1634. Synodum habuit, cujus Ordinationes superant.

3º. Ariminum |: Rimini :| Urbs antiqua, incolis frequens et pulchra, in planitie fertili et bene cultâ ad ostium Arimini |: Marecchia :| fluvii sita 25. milliariis ad Euronotum à Ravennâ nec procul à mari. Quidam volunt illam ab Arimino, à quo alluitur, nomen accepisse. Fuit olim Colonia Romana; Titus Livius lib. 27. eam octodecim Coloniis annumerat, quæ Romanæ Reipublicæ astiterunt, cum Hannibalis armis vexaretur. Augustus variis magnificis ædificiis illam ornavit, ac inter alia speciosum pontem, qui hodiedum adhuc Ariminum jungit, construere cœpit, quem Tiberius finivit, et quo via Flaminia Æmilianæ juncta fuit. Alia memorabiles antiquitates sunt Arcus Triumphalis Augusto erectus, ruinæ Amphitheatri retrò hortum Capucinorum, et 500. passibus ab eo extra Urbem turris lateritia, quæ veteris portûs Pharos fuit; at quia mare ½ milliari ab eo loco recessit, Pharus hæc modò hortis cingitur. Arimini magna adhuc superest Epitaphiorum copia, quæ illius probant vetustatem. Urbs hæc Romanis usque ad finem illorum Imperii subjecta fuit: tum Exarchis Ravennatibus paruit, quamdiu hi amplitudinem suam tueri valuerunt: posteà sub Longobardorum jugum adducta fuit, et postquam hi à Francis devicti fuerunt, Reges Italiæ ei domi-

nati sunt, aut potius Summi Pontifices, ita tamen ut Suprema potestas penes Italiæ Reges et postmodum Imperatores resederit, quorum Vicarii Malatestæ fuerunt. Illorum primus natione Germanus circa an. 1000. ab Imperatore Ottone III. Imperii Vicarius Arimini constitutus est. Posteà Suprema illa potestas etiam ad Summos Pontifices pervenit, legimus enim Clementem Papam VI. qui ab anno 1342. usque ad annum 1352. Ecclesiæ præfuit, cuidam Malatestæ circa an. 1348. Arimini Investituram tribuisse, cujus Successores dominium tenuerunt usque ad Pandolfum Roberti filium nothum, quem Alexander Papa VI. qui ab an. 1492. usque ad an. 1503. Ecclesiam gubernavit, loco cedere coëgit. Post hujus Papæ mortem Pandolfus Ariminum rediit, cum autem animadverteret se, quòd Incolæ illum aversarentur, in ea diutiùs morari haud posse, illam Venetianis vendidit. ubi autem horum exercitus à Ludovici XII. Galliarum Regis copiis 14. Maji an. 1509. prope Ripam Altam, ~~p. Rivolta~~ seu Ripaltam (: Rivolta :) Ducatûs Mediolanensis Oppidum fusus fuit, tum Ariminum Summæ Sedi denuò restituerunt, penes quam mansit usque ad an. 1522. quo Sigismundus Pandolfi filius veste rusticum mentitus urbem hanc ingressus est, ac amicorum ope excitatâ seditione sibi eam subjecit, patremque suum illuc revocavit, at eodem anno Papâ Hadriano, qui recens in Summum Pontificem electus fuerat, in Italiam appulso ambobus denuò discedendum fuit, urbsque ad S. Sedis obedientiam rediit, in eaque mansit usque ad an. 1527. tum enim Papâ Clemente VII. Romæ in Castro S. Angeli à Germanis obsesso, Pandolphus arreptâ hujus obsidionis occasione Ariminum rediit, at Clemente in libertatem asserto inde recedens Ferrariam se recepit, ubi in egestate vixit et obiit.

Hodiedum Urbs hæc parva admodum est nec multum opulenta, quamvis solum habeat pingue nec non optimè cultum. Sigismundus Pandolfus Malatesta antehac illam munimentis intruxerat, nunc unico, eoque satis incomposito, cingitur muro. P. Malatesta portum illius olim optimis Italiæ portubus annumeratum, et tunc jam ruinosum‡ penitùs destruxit, et ex illius marmoreis lapidibus quadris Ecclesiam S. Francisci construi curavit, quæ pulchra haberi posset, si finita foret. In platea principe et ad urbis ingressum occurrit Arcus triumphalis, magnis

‡ et arena oppletum

marmoreis lapidibus constat, et omnibus perfectæ Architecturæ partibus est ornatus, at multum læsus est, idcirco que Inscriptiones omnes penè sunt deletæ. Plateæ, quæ Urbem constituunt, eidem formam longiorem quàm latam tribuunt. Magnum forum satis pulchrum est, atque bifariam dividi potest: in primâ illius parte occurrit magnum Malatestarum palatium; ad latus extat Castrum quatuor exiguis lateralibus turribus munitum, et aliquot tormentis bellicis instructum. Altera pars fontis forum nuncupatur, à fonte, quem Imperator Antoninus ibidem excitari jussit. Ibes etiam existit Pretorium unacum clepsydrâ ingeniosè elaboratâ, et monumento, quo adventus legatorum Japonensium exprimitur his verbis: Mentii Franci Regis Bungi, Michaëlis Protasii Arimanorum Regis, ac Bartholomæi Omuræ Principis, Juliani, Mattiniique Comitum, ab Japanor. remotiss. insulis ad D. Gregorium XIII. legatorum, ut jam susceptam Christi fidem profiterentur, optatiss. Ariminum adventui XVI. Kal. Jul. publico sumtu, maximâque lætitiâ hosp. MDLXXXV. Sixto V. P.O. M. Seden. S.P.Q. Ar. D. Ædes huic foro circumpositæ porticibus fulciuntur et à mercatoribus incoluntur. Medium forum occupat æropodium, cui Suggesti nomen tribuitur, cum hac Inscriptione: Cajus Cæsar Dict. Rubicone superato civil. bel. Commilit. suos hic in foro allocutus. Ajunt quippe Julium Cæsarem ex hoc Suggestu exercitum suum fuisse allocutum, postquam Rubiconem transierat.

Ariminum est etiam Sedes Episcopalis, quæ jam primis Christianismi temporibus initium habuit, antehac Summæ Sedi immediatè paruit, at sub Clemente Papa VIII. Archiepiscopo Ravennatensi subesse cœpit. Illius Diœcesis complectitur 5. Abbatias, 23. Plebanias, 161. Parochias, quarum 24. Arimini existunt, unacum 18. Nosocomiis, in ea etiam 60. urbes numerantur, quæ ultra 6000. Incolarum continent. Arimini præter Ecclesiam Cathedralem S. Columbæ dicatam, quæ vetus ædificium est, multæ aliæ sunt Ecclesiæ, in quibus permultæ asservantur sacræ Reliquiæ. Adsunt quoque 16. virorum, et 6. Monialium Cœnobia; 16. Confraternitates Laicæ; Mons pietatis; et Seminarium.

Hic etiam famosum illud ~~conci~~ 400. Episcoporum Concilium an. 359. celebratum fuit octavo Liberii Papæ, et Constantii Imperatoris vigesimo nono; in quo Arianorum Antistitum factione Nicæna fides circa

~~[illegible]~~ consubstantialitatem Filii cum Patre in divinis conclamata fuit, orbisque Christianus, ut ait S. Hieronymus, se Arianum esse miratus est.

Cives Ariminenses ope Arimini seu Armini fluminis, quod eis portûs loco est, frequens exercent commercium.

Anno 1690. mense Decembri Ariminum terrae motu penè devastatum fuit, multique homines perierunt: Anno 1744. Princeps de Lobkowitz hîc cum Caesareo exercitu stetit, cum Hispanos repelleret. Civitas haec varios celebres et doctos viros protulit, inter quos recensentur Gregorius Eremita, et fratres Petrus et Jacobus Leones |: Leoni :| qui in Graecâ et Latinâ linguis excelluerunt.

4°. Forum Cornelii |: Imola :| Urbs Episcopalis pulchra et populosa ad Saniternum, seu Saiternum, item Vatrenum, et Badrinum |: Santerno :| fluvium sita 10. milliariis ad Caurum à Faventiâ, et 20. ad orientem à Bononiâ. Vetus est, illiusque meminit Cicero <u>Lib. 12. Ep. 5.</u> Quidam Scriptores illam <u>Cornelium</u>, alii <u>Syllae Forum</u>, et <u>Cornelii Forum</u> vocavère, eamque in regione <u>Lingonum</u>, posteà autem in Aemilia, et Galliâ Cispadanâ collocant. Strabo eam vocat Φόρον Κορνήλιον <u>lib. 5. p. 216.</u> Ptolomaeus Φόρος Κορνηλίου. Poeta Martialis aliquanto tempore hîc demoratus est, ut patet <u>lib. 3. Epig. 4.</u> Prudentius in suo Hymno de S. Cassiano Martyre, <u>Peristephanon</u> 9. v. 1. hujus Urbis fundatorem fuisse Cornelium Sullam seu Syllam memorat:

<u>Sulla Forum statuit Cornelius; hoc Itali Urbem</u>
<u>Vocitant ab ipso Conditoris nomine.</u>

Warnefridus communiter <u>Paulus Diaconus</u> dictus illam quinque opulentis Aemiliae Civitatibus annumerat: <u>Aemilia</u>, inquit, <u>locupletibus Urbibus decoratur, Placentia scilicet, Parmaque, Regio et Bononiâ, Corneliique Foro, cujus Castrum <u>Imolas</u> appellatur.</u> Castrum hoc, cujus nomine postmodum Urbs ipsa fuit appellata, labascente jam jam Imperio excitatum fuit. Urbs haec à Narsete devastata fuit, et ab Ivone II. Longobardorum Rege restaurata. Postmodùm Bononienses, Manfredi, eidem dominati sunt, post eos Galeacius Sfortia, qui eam Hieronymo Riario in Catharinae Sfortiae uxoris ipsius dotem dedit; brevi post à Caesare Borgia fuit occupata, et Sanctae Sedi subjecta, penes quam permansit.

Forum Cornelii varios Sanctos viros genuit: praeter S. Cassianum, qui illius patronus est, et sub cujus nomine Ecclesia Cathedralis dedicata est, in

eâ S. Petrus Chrysologus Episcopus Ravennatensis natus est, et sub inspectione S. Cornelii Fori Cornelii Episcopi educatus; obiit ibidem an. 457. ac ipsius corpus in ea mansit praeter unum brachium, quod Massiliam delatum fuit. Illius Episcopus est Suffraganeus Archiepiscopi Ravennatensis.

5to. Faventia |: Faenza vel Fajenza :| Civitas Episcopalis ad Anemonem |: Amone :| fluvium in via Flaminiâ 24. milliariis versus Africum à Ravenna, 12. ad Caurum à Foro Julii, et totidem ad Euronotum à Foro Cornelii sub gr. long. 29. m. 28. lat. 43. m. 18.

Antiqua est. Titus Livius Epitom. 88. illius meminit ~~occasione~~ Ambages viarum Carbonis memorans, qui devictus à Sulla ex Italia fugere coactus fuit. Vellejus Paterculus lib. 2. c. 28. de victoria loquitur, quam Metellus Pius propè hanc Urbem reportavit. Plinius lib. 19. c. 1. de pulchro illius agri lino disserit, et Incolas Faventinos vocat. Silius Italicus lib. 8. v. 596. Linorum meminit, qui illius agrum coronant:

Undique Sollers
Arva coronantem nutrire Faventia Linum

Illius plateae omnes angustae sunt, praeter magnam, quae mediam pervadit. Forum habet satis venustum, quod Silens et turri horologiis instructâ decoratur.

Gothi illam devastaverunt, tum ad Exarchos Ravennatenses pertinuit; aliquanto post tempore, et cùm restaurata fuisset, Bononienses illam sibi subjecerunt, eique postmodùm suis intestinis dissidiis occasionem praebuere se in libertatem asserendi; nec tamen eâ frui diu illi datum est, sed variis Dominis parere coacta fuit, scilicet modò Summis Pontificibus, modò Manfredis, demùm Sanctae Sedi, deinde Joanni Haucuto, tùm Marchioni Atestino, iterum Manfredis, post ViceComitibus, deinde Summis Pontificibus, denique Manfredis, quibus Alexander Papa VI. an. 1500. illam eripuit, huic verò brevi post Venetiani, et his demùm post acceptam an. 1509. cladem in vagina Abduae |: Ghiera vel Ghiara d'Adda :| Papa Julius II. et ab eo tempore penes Sanctam Sedem permansit.

S. Optatus lib. 1. Constantium hujus Urbis Episcopum inter illos Antistites, qui an. 313. Concilio, quod Romae sub Melchiade Papâ celebratum fuit, interfuerunt, recenset; et Justus, alter Faventiae Episcopus, alii

24.
289

Concilio, quod etiam Romæ sub Hilaro Papa an. 465. habitum est, subscripsit.

Faventia magnificis Ecclesiis superbit; ‡ In ea duæ sunt areæ tabulæ binis columnis affixæ, quibus cælata cernitur Latina Inscriptio, in qua legitur ab Urbis Communitate annuatim primis tribus Martii diebus institutam fuisse processionem, et duas hujus loci virgines publicis sumtibus collocari Deo in gratiarum actionem quod an. 1557. à Gallorum direptione, qui sub Duce Guisio in Italiam irruperant, cives servaverit immunes.

‡ inter quas eminet Ecclesia Cathedralis.

Urbem hanc speciosa testea vasa, quæ hodiedum adhuc ipsius nomen gestant, atque primum in ea confici cœperunt, celebrem fecêre.

6º. Forum Livii |: Forli :| Urbs Episcopalis Metropoli Ravennatensi subjecta loco eminente in media planitie, ac inter Utentem |: Ronco :| qui versus Orientem 2. milliariis ab eâ fluit, et Vitem |: Montone :| qui versus Occidentem illius muros alluit, posita 12. milliariis ad Euronotum à Faventia, et 24. ad Africum à Ravenna, in via, quam Romani Flaminiam dixerunt, sub gr. long. 29. m. 36. lat. 44. m. 28. Communis opinio est eam 208. annis ante æram vulgarem conditam fuisse à Marco Livio Salinatore ea ætate, qua in hac provincia demoratus est, eique præfuit, postquam Asdrubalem Hannibalis fratrem propè Metaurum flumen devicisset. Livia Augusti Imperatoris conjux in memoriam illius conditoris, quem inter antecessores suos numerabat, illam ampliorem fecit, unde est, quod apud Scriptores sæpius simpliciter Livia nominetur. Sub Romanorum potestate fuit quamdiu ipsorum duravit Imperium; eo autem labascente Respublica facta est, et postquam Imperatori Friderico II. sex amicorum millia numerasset, plenam adepta est libertatem. Ipsi quinque civitates et plus quàm quadraginta oppida paruerunt, multasque victorias de hujus provinciæ Urbibus aliisque cæteris hostibus reportavit. Identidem Romandiolæ Metropolis fuit, et sedes hujus provinciæ Præfecti. Post varias Italiæ vicissitudines etiam varios habuit Dominos, ac modò Summis Pontificibus, modò Ordelaffis, modò propriis Civibus, modò Riariis, modò Cæsari Borgiæ, et modò Duci Valentinensi ‡ donec sub Julio Papa II. Sanctæ Sedi se submisit, penes quam permansit.

‡ paruit,

Civitas haec aërem habet salubrem, aquam optimam, et solum fertilissimum. an. 1591. ultra viginti animarum millia in ea numerabantur, modò autem ultrà 14000. non continet. Ei imminent duo Castra munita, quorum tamen munitiones modò negliguntur. Ejus centrum occupat Forum, quod inter maxima omnium Italiae urbium recenseri meretur, quippe cujus longitudo 260. cubitorum est latitudo 180. Plateae ejus omnes latae sunt et magnis palatiis et speciosis Ecclesiis ornatae, inter quas Cathedralis eminet cùm ob illius magnitudinem, tùm ob specialem devotionem erga B.V. Mariae imaginem, quae inter flammas illaesa permansit, ac ibidem in magno ac specioso Sacello asservatur. Praeter illam hic adhuc 10. numerantur, 16. virorum et 6. Monialium Coenobia. 5. publica Oratoria. 5. domus pauperum viduarum et earum, quae de castitate periclitantur, receptacula. 3. pro pueris. 4. Xenodochia pro pauperibus et aegrotis tam peregrinis quàm indigenis.

Primus in hac urbe Christum annuntiavit S. Apollinaris S. Petri discipulus. Primus illius Episcopus fuit S. Mercurialis, qui illius patronus est, et cujus nomen gerit Ecclesia Cathedralis. Successorem habuit ejusdem sui nominis et virtutis. Sedes haec Episcopalis omnium Romandiolae post Ravennatensem antiquissima est, et triginta animarum millia in sua Dioecesi numerat.

Summa Sedes Gubernatorem in hac Civitate constituit, qui in civilibus et criminalibus causis praesidet, at politia et regimen penes duos Senatores sunt, quorum unus ex Ordine Conservatorum, alter ex Ordine Conservatorum pacis assumitur; ambo in eodem palatio, in quo Gubernator residet, etiam demorantur: praeter eos adhuc quatuor numerantur Senatores seu Consiliarii, unus rei frumentariae, alter lanionibus, tertius artificibus praeest, quartus lites inter exteros, vel inter exterum et indigenam ortas dirimit: hi Conservatoribus subsunt.

Fori Livii inter alias Academias una est, quae Philergites vocatur, anno 1570. à Jacobo Alegretto erecta et an. 1574. ab Episcopo Foroliviensi et Equite Gi-

meone Paulucci denuò restituta: pro insignibus habet examen apum cum hac ex Virgilio Inscriptione: Nusquam mora. Alia adhuc hic est Academia pro juvenum exercitiis, quæ an. 1683. fundata fuit.

Inter viros celebres, qui in hac Civitate vel illius territorio nati sunt, numerantur: Paschalis Papa II. qui Bledæ Oppido olim ad eam pertinente, primam lucis usuram accepit. Imperator Berengarius. 10. Cardinales scilicet Actius Orgoglioso an. 1117. sub Paschali II. Albertus Theodolus an. 1128. sub Honorio II. Gregorius Theodolus titulo S. Anastasii an. 1251. sub Innocentio III. Stephanus Nardini an. 1478. sub Sixto IV. Christophorus Numajo an. 1517. sub Urbano VIII. Franciscus Paulucci an. 1654. sub Innocentio X. Stephanus Augustini an. 1681. sub Innocentio XI. Fabricius Paulucci sub Innocentio XII. an. 1698. Julius Piazza Episcopus Foroliviensis an. 1712. sub Clemente XI. Omittimus quamplurimos Prælatos, viros eruditos, Pictores, et Heroës, quos Forum Livii protulit, et quorum quilibet in suâ Scientiâ et arte haud vulgarem sibi peperit famam.

In hujus Urbis territorio crescunt abundanter linum, Canabis, frumentum, fabæ, pastus, anisum, coriandrum, Cuminum, crocus, fœnum græcum, q et aliæ res quibus negotiatio exercetur: versus montana præstans oleum, vinum exquisitum, et sapidi fructus coluntur. Adsunt etiam fontes minerales apprimè salubres, sulphur, cementum, gypsum, marmor, lapides molares, subflavus et alii lapides, qui ad incrustanda vasa fictilia adhibentur.

q Seta,

Territorium istud ambitu suo 46. milliaria complectitur, in quo quatuor sunt Oppida, quæ Urbis Senatui subsunt et ab eo Magistratus suos accipiunt. Illius territorium et jurisdictio majoris erat ambitus, ejusque latitudo erat 40. milliarium ab Adriatico mari ad montem Apenninum usque: longitudo autem ejus ad 50. ferè milliaria porrigebatur, scilicet à Fano S. Archangeli, quod Oppidum est versus Orientem ab Arimino Forum Cornelii /: Imola :/ usque, ita ut tum temporis illius ambitus 160. milliarium fuerit.

7o. Forum Popilii seu Pompilii /: Forlimpopoli :/ Urbs exigua cum Arce sita 4. milliariis versus Euronotum in via, qua Cæsenam itur. Olim spectabilis fuit et Sedes Episcopi. verùm an. 700. à Longobardis primùm et an. 1360. iterum à Cardinali Burgundiæ devastata est.

Britonorium Urbs, quæ ab ea tribus vel quatuor versus Austrum milliaribus distat, ex ipsius ruinis incrementa sumsit, et ad illam Sedes Episcopalis translata fuit.

8º. Britonorium, Britinorium, Bretinorium, Bertinorium, et Petra Honorii (: Bertinoro seu Bertinaro :) Urbs in amoeno et vinetis superbiente colle ad Bedesim fluviolum sita 9. circiter milliariis ad austrum à Foro Livii. Castro munito protegitur, estque Sedes Episcopi, qui antehac in Foro Popilii fuit, post cujus devastationem an. 1360. Sedem suam huc transtulit, Archiepiscopo Ravennatensi subjicitur. Saluber in ea spirat aër; oleique et vini dives est. Ex ea velut è specula mare Adriaticum, Dalmatia, Croatia, Dominium Venetum et Romandiola oculis perlustrari possunt. Quidam volunt eo, quo nunc stat, loco olim Forum Truentinorum seu Druentinorum, extitisse.

9º. Cæsena (: Cesena :) Urbs Sedes Episcopi sub Archiepiscopo Ravennatensi, ad ripam Sapis (: Savio :) fluminis q. sita 18. milliariis ad Orientem à Ravenna, et totidem ad Canum ab Arimino sub gr. long. 29. m. 46. lat. 44. m. 8.

q. sub monte, qui olim Sacer mons vocabatur, nunc verò Cæsena dicitur,

Antiqua est, illiusque meminêre Plinius lib. 3. c. 15. Strabo lib. 5. p. 217. et Antoninus in Itinerario. necnon Tabella Peutingeriana. hi duo ultimi illam Curvam Cæsenam vocant, fortè ad distinctionem aliûs ejusdem nominis urbis: id ex eo verisimile videtur, quòd Anonymus Ravennas lib. 4. c. 33. dicat: Cesina et semper Sesena. prius pro Forum Livii posuerat Forum Julii, et pro Forum Pompilii Forum Populi; unde colligitur, quantum jam suâ ætate urbium nomina fuerint corrupta.

Ampla quidem est sed paucos incolas numerat. Prætorium et pulcher Silanus sunt illius ornamenta. Ei imminet Castrum munitum in colle positum unde ipsa tota perlustrari potest. et propè illam supra Sanum cernuntur reliquiæ veteris cujusdam arcis, quæ ab Imperatore Friderico II. excitata fuisse dicitur.

Urbs hæc olim Bononiensibus paruit, et Maghinardus de Sesana sub initium Sæculi XIII. illam occupavit; postmodùm ad Malatestas pervenit, quorum unus illam Summæ Sedi reliquit. Alexander Papa VI. eam Cæsari Borgiæ dedit, à quo tamen haud diu possessa fuit, atque iterum ad Sanctam Sedem rediit. In eâ sæpius factiones fuêre, quibus penè eversa fuit.

Cæsena, præter Ecclesiam Cathedralem, quæ

vetus nihilque speciosum habens aedificium est, adhuc multa alia numerantur, ut et 14. Virorum et 7. monialium Coenobia, necnon 5. Nosocomia.

10. Sarsina Urbs antiqua Sedes Episcopi Metropolitae Ravennatis Suffraganei in pede montis Apennini et ad sinistram Sapis ripam sita 10. milliariis versus Austrum à Casena, et 24. versus Occidentem ab Arimino. Illius meminêre Strabo lib. 5. p. 227. qui eam Sarsinam vocat, ~~[illegible]~~ Silius Italicus lib. 8. v. 462. Martialis lib. 9. Epigr. 59. Plinius illius incolas Sarsinates nominat lib. 3. c. 14. Polybius lib. 2. c. 24. Σαρσινάτοι, seu potius Σαρσινάται, sicut Graeci nomina nationalia exprimere solent. Apud Gruterum p. 1092. n. 2. occurrit vetus Inscriptio his verbis: Curatori Sarsinatium. Aliae Inscriptiones habent Sassina loco Sarsina. In una legitur. Munic. Sassi p. 322. n. 4. in alia p. 522. n. 8. Natus Sassina; et in tertia: Reinesf. Class. VII. Inscr. 20. Boebius Gemellus Sassinas Municipibus Singuleis. Civitas haec ergo Municipalis fuit, veturque nomen suum servavit, atque etiamnum nunc Sarsina, Sarcina, Sassina seu Sarsma nuncupatur.

Olim adeò potens fuit, ut Romanis haud vulgares suppetias tulerit adversus Gallos, qui in Italiam irruperant. Diu sub Malatestarum Dominio fuit; postquam autem Summae Sedis facta est, Leo Papa X. illam Pio dedit. Vallo cingitur lateritio. Angusta est modò ac vix 50. aedes continet. Magnum forum occupat Salinus statuariis operibus ornatus. Ab optimis pascuis celebratur. In Ecclesia Cathedrali cum magnâ veneratione asservatur corpus S. Maurae. Adest hic Seminarium, praetereàque nullum sive Virorum sive mulierum Coenobium. Est Patria Plauti Comici, qui Romae obiit.

Hujus Civitatis Episcopatus inter vetustissimos recensetur, quamvis illius Episcopi usque ad an. 426. excepto S. Vicinio, cui Ecclesia Cathedralis dicata est, ignorentur. Illius Dioecesis satis ampla est, ad 50. milliaria porrigitur, necnon totidem Urbes et Pagos complectitur.

116. § IV.

De Ducatu Urbinatensi

Ducatus Urbinatensis seu Urbinus |: Il Ducato d'Urbino :| juxta quosdam ejus limites sunt ad Orientem Marchia Anconitana; ad Meridiem Ducatus Spoletanus; ad Occidentem Hetruria; et ad Septentrionem Sinus Venetus et Romandiola. Alii verò illius limi-

tes hos assignant: ad Euro-aquilone-Mesem Sinum Vene-
tum, ad Meridiem Perusinum et Umbriam, ad Ori-
entem Marchiam Anconitanam, et ad Occidentem
Hetruriam et Romandiolam. Ejus longitudo est 60.
vel 66. ab Oriente ad Occidentem, et à Septentrione & latitudo
ad Austrum 35. vel, ut quidam volunt, 55. milliari-
um. Quamvis provincia haec, si caeteris Italiae regioni-
bus comparetur, dici possit insalubris et infructuosa;
nihilominus frumentum et vinum exquisitum sufficien-
ter profert, et ficus saporiferas in abundantiâ; vena-
tio quoque et piscatio in ea succedunt optimè.

Olim proprios habuit Duces ex prosapiâ Mon-
tis Feretrani, et Roborati. Post ultimi Ducis nul-
lo relicto haerede mortem an. 1631. Urbanus Papa VIII.
illam velut Sedis Apostolicae apertum feudum exclu-
sis ipsius Ducis agnatis eidem Sanctae Sedi asseruit.
Equidem Magnus Hetruriae Dux proximus defuncti
Ducis agnatus jus suum, quod in hunc Ducatum sibi
competere ajebat, armis tueri conatus est, ac in
hunc finem an. 1643. cum Republicâ Venetâ,
Ducibus Parmensi et Mutinensi foedus iniit adver-
sus Pontificem, ipsiusque copias profligavit, verùm
anno sequenti pax inita est, et cujus Ducatus iste Papae
relictus fuit.

Regio haec commodè in septem speciales partes divi-
di potest, nempè: in Ducatum Urbinatensem pro-
prium; in Comitatum Montis Feretrani; in Co-
mitatum Civitatis Castellanae; in Vicariatum Seno-
galliae; in Dominium Pisaurense; in Comitatum
Eugubinum; et in Rempublicam Marinensem. De
quibus singillatim nobis nunc disserendum. 117.

I.

De Ducatu Urbino proprio.

Ducatus Urbinus seu Urbinatensis proprio [: Il Du-
cato d'Urbino proprio :] centrum provinciae occupat,
necnon usque ad Mare, Marchiam Anconitanam, Ro-
mandiolam et Hetruriam porrigitur. In eo occurrit

1.º Urbinum [: Urbino :] Civitas non adeò magna to-
tius Ducatûs caput, et Sedes Archiepiscopi, supra mon-
tem, inter Metaurum [: Metro :] et Pisaurum [: Foglia :]
sita, 24. milliaris ad Austrum ab Arimino; 60. ad Cau-
rum ab Ancona; 69. ad orientem à Florentiâ; sub
grad. long. 31. 37. m. lat. 43. m. 53. unacum veteri Cas-

tello, quod modò negligitur. Inaequabili et modò sublimi modò depresso loco posita est et accessu difficilis. Attamen magnifico olim Ducum Sede palatio et speciosis aedibus ornatur.

Antiqua est, illiusque meminerunt Cicero, Varro, Tacitus, Plinius, Procopius et alii veteres Scriptores. Plinius lib. 3. c. 14. illius Incolas vocat Urbinates, quos tamen in duas species dividit, scilicet in Metaurenses, et Hortenses; unde colligitur olim ac illius aetate binas fuisse ejusdem nominis Urbes, unam, quae Urbinum Metaurense, quod ad ripam Metauri posita esset, dicebatur; alteram Urbinum Hortense. Prior eo loco stetit, quo nunc Castellum Durantis, seu Urbania, vel Tifernum, aut Metaurum Urbs sita est; posterior ea est, quam nunc expendimus.

Haec sub Julio Caesare Urbs municipalis fuit Tribus Stellatinae, quae Hetruriae et Umbriae partem complectebatur. Antiqui Scriptores illam in Umbria ad viam Flaminiam Metaurum inter et Pisaurum fluvios collocant. Ubi Gothi Italiam subegerunt, hac etiam Urbe potiti sunt. At Belisarius illam Justiniano Imperatori denuò subjecit. Postmodùm Longobardis paruit, donec Pipinus Galliae Rex illis eam eripuit, ac Sanctae Sedi donavit, quam donationem Carolus Magnus confirmasse dicitur. Verùm posteà Imperatorum Germanorum facta est, memoriâ quippe proditum est, Fridericum Aenobardum in illa Praefectos constituisse. Tandem ad Summos Pontifices rediit, necnon Galerio de Monte Feretrano, qui in ea Praefectus Caesareus fuerat, in Summae Sedis feudum an. 1345. à Papa Clemente VI. tradita est. Cum anno 1626. vel an. 1631. Urbanus Papa VIII. post mortem Francisci Mariae ultimi Ducis sine herede defuncti, Summae Sedi unacum toto Ducatu denuo asseruit.

Anno 1563. illam ex Sede Episcopali fecit Archiepiscopalem Pius Papa IV. Praeter Ecclesiam Cathedralem, quae B. V. Mariae dicitur, atque in honorem S. Crescentini Martyris, qui in ea sepultus jacet, et Civitatis Patronus est, excitata fuit, multae adhuc aliae in ea numerantur, ut et 10. virorum et 6. Monialium Coenobia; unum Seminarium; Orphanotropheum; et Nosocomium.

Praeter Academiam Assorditorum, quae ex primis et vetustissimis Italiae Academiis una est, existit hic Universitas à Papa Clemente X. fundata; item Collegium Juridicum 12. membris compositum et à Ju-

lio Papa II. erectum, inter alia privilegia Collegium hoc istud etiam habet, quod à tota provincia Urbinatensi ad illud provocari possit, ubique subditis licitum sit, illo praeterito Romam ad quodcunque Tribunal seu Signaturam provocare. Collegium istud Rota vocatur. Praetereà adest etiam Collegium pro Nobilium filiis à Papa Clemente XI. institutum.

In hac Urbe ultra 7000. animarum numerantur. Vasa figulina, quae hic conficiuntur, à pulchritudine sua multum celebrantur. Urbinum est patria variorum celebrium virorum, ut Polydori Virgilii, Raphaelis Urbini pictoris celeberrimi, et Ioannis Francisci Albani, qui an. 1700. sub nomine Clementis XI. Papa factus est.

2º. Tiphernum |: Sant Angelo in Vado :| Urbs ad Metaurum |: Metro :| flumen, et ad radicem Apennini in confiniis Hetruriae sita 12. milliariis versus Occidentem ab Urbino. Est Sedes Episcopalis sub Metropoli Urbinatensi ab Urbano Papa VIII. an. 1635. 18. Febr. erecta et in perpetuum Urbaniensi Episcopatui juncta.

3º. Tifernum, Metaurum, et Urbania |: Urbanea :| Urbs ad Metaurum sita 6. circiter milliariis ad Africum ab Urbino. Urbaniae nomen Urbano VIII. Pontifici refert acceptum, qui illam ampliavit et ornavit, et Sedem Episcopalem sub Metropoli Urbinâ an. 1635. fecit: antea verò prius Castellum Durantis |: Castel Durante :| ~~[illegible] etiamnum in tabulis geographicis notatum~~ à suo fundatore Guilielmo Durante vocata fuit, sub quo nomine etiamnum adhuc in tabulis Geographicis notatur. Hic vitam posuit Franciscus Maria de Roverето Sextus et ultimus Urbini Dux.

In hac Urbe ultra 4000. hominum numerantur. Ecclesia Cathedralis honoribus S. Christophori dicata est. Adsunt hic etiam 5. virorum et 2. monialium Coenobia; 6. confraternitates Laïcae; 4. Xenodochia, Mons pietatis, et Seminarium Clericorum. Anno 1636. Episcopatus Tiphernensis, ut supra memoravimus, huic adjectus fuit.

4º. Callium |: Cagli, Caglio, Cale, et Calle :| Urbs mediocris sub Apennino in planitie posita 16. circiter milliariis ad Austrum ab Urbino, et ferme totidem ad Septentrionem ab Eugubio. Habet Episcopatum Archiepisco-

patui Urbino subjectum. Episcopatus iste admodum antiquus est, Gracianus namque Calii Episcopus in quodam Fragmento S. Hilarii, prout Holstenius refert, nominatur velut Concilio Ariminensi interfuisset; et Viticanus alter hujus Civitatis Episcopus primo Romano Concilio, quod sub Papa Symmacho celebratum est, subscripsit. Antoninus Calliua vocat Ad Calem.

5º Forumsembronium (: Fossombrone, Fossembruno:) Civitas Sedes Episcopi Metropolitae Urbinatensis Suffraganei ad Metaurum sita inter Callium versus Austrum et Pisaurum versus Aquilonem 15. ab utroque milliariis, et 10. versus Ortum ab Urbino. Ex ruinis veteris Fori Sempronii excitata fuit, quod 500. ab ipsa passibus extitit, et à Gothis et Longobardis excisa fuit. Postmodum loco commodiore denuò aedificata fuit. Veteris rudera hodiedum adhuc cernuntur. Galeazius Malatesta, qui sidem dominabatur, illam sub Pontificatu Papae Sixti IV. pro summa 13000. aureorum Friderico Duci Urbino vendidit.

6º Fanum Fortunae (: Fano:) Urbs exigua et pulchra, necnon Sedes Episcopi ad littus Maris Adriatici sita 9. milliariis ad Euronotum à Pisauro, et 24. ad Orientem ab Urbino, sub gr. long. 30. m. 40. lat. 43. m. 53. Fossa et muro lateritio et multum alto cingitur, quem de distantiâ in distantiam turres protegunt, et versus mare valida tuentur propugnacula. Urbis interiora omninò sunt amoena, sive aedes, quae lateribus constant, sive pulchra palatia, sive denique plateae, quae magnificae sunt, spectentur. Fanum Fortunae, quod antiquum illius nomen est, dicta est à Templo, quod Deae Fortunae à Romanis ibidem excitatum et dedicatum fuit: illud ipsa retinuit. Occurrit in ea residuum aliquod Arcûs triumphalis, qui in honorem Augusti Imperatoris erectus fuit, qui huc Coloniam Juliam Fanestrem dictam miserat. Postquam longo tempore libertatem suam adversus Ducem Urbinum, qui illam occupare tentabat, tuita fuisset, tandem Romanae Sedi sponte se subjecit.

In ea praeter Ecclesiam Cathedralem aliae adhuc numerantur Ecclesiae et Monasteria, ut Capucinorum, Franciscanorum Discalceatorum, Patrum Oratorii. &c. Entre Urbem et trans Metaurum occurit campus, in quo Narses primus in Italia Exarchus et Imperatoris Justiniani supremus Bellidux Totilam Gothorum Regem devicit et

interfecit. Hujus Urbis Cyclamina celebrantur, ajuntque Saxum Sequiorem hic pulchriorem esse quàm in aliis hujus provinciæ Urbibus. Est Caput exigui cujusdam Tractûs.

II. 118.

De Republica Marinensi.

Republica Marinensis |: La Republica di San Marino :| Exigui admodum est ambitûs in Romandiolæ confiniis seu potius ipsam inter et Ducatum Urbinum posita, constatque Urbe Marino et septem insuper aliis locis. quoniam adeò parva est ab Italis per derisum Republichata vocatur. An. 1739. fermè libertatem suam amisit, Cardinalis Alberonius namque illam sub jugum adducere voluit, at Summus Pontifex illam liberam denuò declaravit. Quamdiu Duces Urbini vixerunt sub illorum tutelâ fuit; illis extinctis Summi Pontifices ipsius Protectores facti sunt. q Notatur hic

q Exiguum illius territorium ad Ariminum |: Marecchia :| flumen usque porrigitur, et circa 9000. animarum continet.

Marinum, Fanum S. Marini, item Acer Mons |: San Marino :| Urbs exigua in confiniis Romandiolæ sita 5. vel 6. milliariis ad Euro-aquilonem à Fano S. Leonis, 10. ad Africum ab Arimino. Vetus non est, sed primùm sub finem sæculi X. occasione pii cujusdam Eremitæ, qui huc se receperat, ac ibidem in odore sanctitatis vitam posuit, excitata fuit, illiusque nomen assumsit. Opportunus loci situs, valida illius munimenta, infractus incolarum animus et concordia, præsertim autem patrocinium, quod sibi conciliare semper studuit, haud parùm ad illius libertatis conservationem contulerunt, et adhuc conferunt.

Cùm Urbs hæc commerciis penè careat, incolæ satis pauperes sunt, et eorum proventus admodùm exigui; consistunt in vino, carne, et transitu porcorum et aliorum animalium. Illius montes frugiferæ arbores in magnâ copiâ occupant, et pulchra vineta, quæ vinum exquisitum reddunt, quod incolæ in antris, quæ in montibus habent, diu conservant.

Propriis legibus, utpote Republica, regitur, ipsaque sibi Magistratum et Prætorem constituit, hic singulis annis bis scilicet mensibus Martio et Septembri mutatur.

III. 119.

De Monte Feretrano Comitatu

Mons Feretranus |: Monte Feltro :| exiguus Tractus sub titulo Comitatûs, Marinensi Reipublicæ, Romandiolæ, et Hetruriæ jungitur. Notatur hîc

299

Mons Feretranus, Mons Feretratus, Mons Feratrus, Feretrum, item Fanum S. Leonis, et Leopolis |: Feltro, Monte Feltro, Monfeltro, San Leo :| Urbs exigua in excelso monte ad Ariminum |: Marcchia :| fluvium posita in confiniis Romandiolae 5. milliariis versùs Africum à Marino, Situs munitam facit, ita ut potiùs munimentum duntaxat esse videatur quàm urbs. Est Sedes Episcopi, qui communiter regionis nomine Episcopus Montis Feretrani vocatur, et in oppido, quod Penna de Billi dicitur, residet, quòd urbs haec incolis penè vacua sit ac potiùs propugnaculo cuidam similior sit quàm Urbi.

120\. IV.

De Civitate Castellana Comitatu

Civitas Castellana |: Citta di Castello :| Comitatus satis amplus inter Ducatum Urbinatensem proprium et Hetruriam situs. Solùm hîc notatur

Civitas Castellana |: Citta di Castello :| urbs cis Apenninum ad ripam Tiberis sita 8. vel 10. milliariis versùs Austrum à Burgo S. Sepulchri |: Borgo di San Sepulchro :| satis munita est et populosa. Est Sedes Episcopi Sanctae Sedi immediatè subjecti. Antiquitùs Tifernum Tiberinum vocata fuit ad distinctionem Tiferni metaurensis, de quo sup. jam disseruimus. Harum binarum Urbium incolis haec etiam fuêre cognomina; nam Plinius lib. 3. c. 14. ait: Tifernates cognomine Tiberini et alii Metaurenses. Tiferni Tiberini in veteri quadam Inscriptione apud Gruterum p. 494. n. 5. fit mentio, ubi legitur REIP. TIF. TIB. et Holstenius p. 90. ex alia Inscriptione ostendit, hujus Urbis nomen in plurali fuisse usurpatum: C. IULIO. C. F. CLU. PROCULO TIFERNIS TIBERINIS.

~~121.~~ ~~V.~~

~~De Agro Perusino.~~

~~Ager Perusinus |: Il Perugino :| confinis est ad Septentrionem Comitatui Civitatis Castellanae, ad Orientem Umbriae seu Ducatui Spoletino, ad Austrum Agro Urbevetano, et ad Occidentem Hetruriae. Ejus longitudo ab Oriente ad Occidentem est 30. milliariorum, et à Septentrione ad Austrum 20. et ampliùs. Praecipuus, qui illum perfluit, fluvius est Tiberis. In eo notantur~~

~~[illegible] ... Perusia [illegible] et [illegible], Urbs caput Agri, cui nomen tribuit.~~

V. De Comitatu Eugubino. 121.

Comitatus Eugubinus /: Il Contado di Gubbio :/ exigui ambitûs est, ac ad Septentrionem Ducatu Urbinatensi proprio, ad Orientem Marchiâ Anconitanâ, ad Austrum Umbriâ, et ad Occidentem Civitate Castellanâ clauditur. Notandum occurrit

Eugubium /: Gubbio :/ Urbs ad fontes Asii /: Chiascio :/ fluminis et sub Apennino posita, 28. milliariis versûs Austrum ab Urbino, et 13. à Callio. Est Sedes Episcopi Metropolitæ Urbinatensis Suffraganei, ab ipsius tamen jurisdictione exemti. Nomen tribuit Comitatui, cujus Caput est.

VI. De Dominio Pisaurensi. 122

Dominium Pisaurense /: Signoria di Pesaro :/ ad mare Adriaticum Fanum Fortunæ inter Romandiolam positum. Notatur hic

Pisaurum /: Pesaro seu Pessaro :/ Urbs caput Dominii seu Tractûs, cui nomen tribuit, et Sedes Episcopalis unacum opportuno portu ad Ostium Pisauri /: Foglia :/ fluvii ubi in Mare Adriaticum incidit, loco eminenti et sub exiguis collibus posita 23. milliariis versûs Orientem ab Arimino sub gr. long. 33. et 44. lat. m. 7. Vetus est et olim Colonia Romana fuit. À Romanis 569. annis post conditam Romam, cum P. Claudius Pulcher, et L. Porcius Licinius Consules essent, brevi postquam ab ipsis Colonia Bononiam missa fuit, adeóque 119. annis ante Christum excitata dicitur. Inter praestantissimas Italiæ Urbes recensetur, estque omnium Ducatûs Urbini maxima. Plateæ ejus coctis lateribus Stratæ sunt. In ejus magno foro pulcher Silanus existit. Ædes habet venustas. Satis munita est sed arte veteri. Aër in ea spirat satis purus, at mensibus Julio et Augusto insaluber et periculosus. Nulla, quod mirum videri debet, in ea sunt antiqua monumenta. Amoenissimis et exiquis collibus cingitur, qui prata, vineta, et pometa inter sese commixta exhibent. Olivæ hic sunt incomparabiles, at ficus praestantia et celebritate suos cæteros superant fructus. Caro vili stat pretio. Mare et fluvii optimos variarum specierum pisces proferunt; unde Civitas haec omnia vitæ commoda possidet affluenter. Non secus ac alia

Italiæ Urbes variis fortunæ casibus obnoxia fuit. Totila Gothorum Rex funditùs illam excidit, Belisarius verò Justiniani Imperatoris Supremus Bellidux illam augustiùs, quàm priùs fuerat, denuò construi curavit. Deindè varios successivè Dominos habuit: Malatestæ eidem sat diu dominati sunt, ab his ad familiam Sforcianam, et ab hac ad Roborretanam; tandem sub Urbano Papa VIII. unacum toto Ducatu Urbinatensi ad Summam Sedem rediit. In ea natus est Papa Clemens XI. qui ibidem magnificam Cathedralem Ecclesiam construi curavit. Illum Urbini natum diximus.

Episcopatus Pisaurensis inter antiquissimos Italiæ Episcopatus numeratur, jamque Apostolorum temporibus Religio Christiana Pisauri propagata fuit. Evaristus Sextus ab Apostolo S. Petro Romanæ et Summæ Sedis Pontifex circà annum 118. primum Episcopum hic constituisse dicitur, quodnam autem ipsius nomen fuerit, et quid memorabile praestiterit, nulla superest notitia, nec etiam de illius Successoribus usque ad Saeculum III. quidquam annotatum invenitur. Dioecesis haec non adeò ampla est, attamen 29. Urbes et 27. Plebanias complectitur. Anno 1744. Hispani Urbem hanc inter et Fanum Fortunæ castra posuerunt, quæ et munierunt, ac aliquamdiu hic demorati sunt.

123. VII.

De Vicariatu Senogalliæ.

Vicariatus Senogalliæ |: Il Vicariato di Sinigaglia :| Tractus est exiguus ad Mare Adriaticum Marchiam Anconitanam inter et Fanum Fortunæ. In eo notatur

Sena, Senogallia |: Sinigaglia, Sinogaglia, Senegallia Senigaglia :| Urbs exigua ~~[illegible]~~ sed pulchra, et Sedes Episcopalis ad Mare Adriaticum et Nigolam fluvium, qui illam bifariam dividit, in antiquam scilicet et novam, sita, ~~[illegible]~~ cum Arce et duobus portubus, quorum unus intra ipsius moenia, alter extra urbem est, 24. milliariis ad Occidentem ab Ancona, et 17. ad Orientem à Fano Fortunæ.

Inter antiquissimas Italiæ Urbes reputatur. A Gallis Senonibus, cùm sub suo Duce Brenno Romam pergerent, excitata dicitur. q Quidquid ea de re sit, certum tamen est illam 392. annis ante Christi adventum et 369o circiter anno ab Urbe conditâ fundatam fuisse. Olim Umbriæ Metropolis fuit. 104. post annis Romani ex eâ hos Gallos Senones exturbârunt, ac in illa Colo-

q et Senogallia vocata.

niam instituerunt. Celebre est Emporium, in eaque Hebraei Tribum habent. Singulis annis in festo S. Mariae Magdalenae ibidem nundinae celebrantur. Vicos et aedes habet pulcherrimas sed paucos incolas. In veteri illius parte nonnisi piscatores, remiges, et aliquot mercatores sunt; populosior est nova, quam incolunt provinciae nobiles et opulenti cives. Oppido munita est. Praeter Ecclesiam Cathedralem, quae speciosa admodum est, adhuc tres aliae parochiales Senogalliae numerantur, et varia Monasteria, et Ecclesiastica aedificia. Urbs haec sita est in territorio, quod, ubi Ducatui Urbino junctum fuit, sub Papatu Urbani VIII. unacum ipso Summae Sedis Dominio adjectum fuit. Illius Episcopatus antiquissimus est, ac primis Ecclesiae temporibus sumsit initium, continet sub se 25. urbes. Olim Episcopus Senogalliae Summae Sedi immediatè subjectus erat, modò autem Archiepiscopi Urbinatensis suffraganeus est. Non procul ab hac Urbe Asdrubal Hannibalis frater devictus fuit, cujus memoriam retinet collis proximus, qui ab ipsius nomine vocatur. 124.

§. V.

De Marchia Anconitana.

Marchia Anconitana |: La Marca d'Ancona :| maximarum Summae Sedis provinciarum una, confinis est ad Septentrionem et Orientem Mari Adriatico; ad Austrum Aprutio et Umbriae, et ad occidentem Ducatui Urbino. Longitudo ejus ab Oriente ad Occidentem est 78. vel, ut quidam volunt 92. milliarium, latitudo 48. vel 72. In ea spissus aer spirat. Ager verò satis fertilis est. Praecipui illius fluvii sunt Aesis |: Fiumesino :| Aspis |: Aspido :| Muso |: Musone :| Potentia |: Potenza :| Chientus seu Ufensis, item Flusor |: Chiento :| Tenna, Tignia, Tinea |: Tigno :| Aso |: Asone :| Leta |: Leta vivo :| Albula |: Ragnola :| et Truentum |: Tronto :| quod illam ab Aprutio separat. q Occurrit hic

q olim Picenum ampla Italiae provincia, seu potius pars illius dicta fuit.

1.o Ancona, et Ancon |: Ancona :| Civitas Episcopalis, et Caput Marchiae, cui nomen tribuit, cum portu maris satis minoso, et ~~Castro~~ Castro sede Legati, ad sinum Maris Adriatici, et loco, ~~angusto~~ quem duo promonto-

ria cubiti formam referentia angustum efficiunt, posita, 60. milliariis versùs Euronotum ab Urbino, et 30. versùs Septentrionem à Firmo.

À Græcis Syracusanis, qui ~~[illegible]~~ Dionysii Siciliæ Regis tyrannidem fugientes hûc se receperunt, excitata, et ex ipsius situ Ἀγκὼν, quod cubitum significat vocata fuisse dicitur, ex quo latinum Ancon et Ancona factum est. Illius meminêre Strabo, Plinius, Juvenalis Satyrâ 6. Pomponius Mela lib. 2. c. 4. Catullus carm. 36. Martialis, et Cato, qui Picenum olim dictam fuisse ait. Non constat omninò quando Colonia Romana facta fuerit; verisimile tamen est, id evenisse post bellum Tarentinum* circà an. 485. ab U. C. cùm nempè Consul P. Sempronius Picentes Marchiæ Anconitanæ populos devicisset, Romanósque limites ad Æsim usque propagasset.

* De hoc bello vid. inf. c. 4. ubi de Tarento urbe Regni Neapolitani in provincia Hydruntinâ.

Hujus Civitatis portus ab Imperatore Trajano excitatus fuit, undè et in ejus memoriam ad littus Maris monumentum erectum fuit, quod adhuc superest.

Ancona olim celebre fuit Emporium, at modò commercium in eâ multum intercidit. Hebræi, qui in ea proprios habitant vicos, omnium incolarum sunt ditissimi, ac ab ipsis potissimè pendet commercium, quod in eâ exercetur. Illius plateæ angustæ sunt et obscuræ, situsque modò eminens modò depressus per eam gradientibus satis incommodus esse videtur. In duas partes dividi potest, quarum una superior altera inferior est. Theatrum exhibet, in quo ex omnibus ferè domibus altum mare conspicitur. Castrum, quod in Urbis aditu in colle seu saxo positum est, eidem et portui insidet, in altero colle seu saxo, quod promontorii apex est, extat Templum S. Cyriaci, marmoreum quidem sed sine ullo architecturæ ornamento et depressum ac obscurum; q Præter illud variæ adhuc numerantur hîc Ecclesiæ, ut Franciscanorum, S. Dominici, S. Ægidii, S. Nicolai, S. Crucis, S. Mariæ Misericordis, &.

q Illud tamen commendabile efficiunt multæ, quæ in eo asservantur reliquiæ, ac inter eas corpus S. Ursulæ quod tamen Colonienses sibi vindicant.

Post Gothos Longobardi Anconæ dominati sunt, hique in ea Marchionem constituerunt, qui Regioni præesset, undè Marchiæ Anconitanæ nomen derivatum est. Bernardus Barba Episco-

pus Casalensis et Ludovicus de Gonzaga Clementis Papæ VII. copiarum Dux Urbem hanc intercepérunt et occupârunt. Omnibus cujuscunque Religionis Negotiatoribus in ea demorari libertas est, nullum tamen aliud, præter Religionis Catholicæ exercitium permittitur. Anno 1732. Summus Pontifex illam liberum et omnibus nationibus apertum Portum declaravit. Hic cera pulchre candefit. Ibidem Papa Pius II. an. 1464. diem supremum obiit, cùm pararet una cum exercitu sus vela facere, ut vi foederis ipsum inter et Venetos aliosque Principes icti Turcas adoriretur. Episcopus Anconitanus est Suffraganeus Archiepiscopi Firmiensis.

2º. Æsium |: Iesi :| urbs antiqua sed angusta in monte propè Esim |: Esino :| fluvium posita, 12. milliaris versùs austrum à Senogallia; 15. ad occidentem ab Auximo, et 23. ad Africum ab Ancona. Habet Episcopum Sanctæ Sedi immediatè subjectum. In ea multi Quietistæ* demorantur, qui Episcopo haud parum negotii facesserunt.

3º. Auximum |: Osimo :| Urbs Episcopalis in monte propè Musonem fluvium posita Æsium inter et Lauretum, à quo 9. milliariis ad occidentem distat. Est una quinque Urbium in Pentapoli, de quibus in Donatione Pipini et Caroli Magni fit mentio.

Antiqua est ac 144. ante Christi adventum annis Sergio Sulpicio, et Lucio Cotta Romæ Consulibus ædificata est, fuitque Colonia et Urbs libera, prout produnt antiquæ Inscriptiones. Illius meminerunt Strabo lib. 5. p. 241. ubi eam Auxumum Αὔξουμον vocat. Cæsar de Bel. Civil. l. 1. c. 12. et 13. Vellejus Paterculus l. 1. c. 15. Auximum illam nominant. Lucanus, lib. II. v. 466. qui propter versum eam Auximon nuncupat

... Admotæ pulsarunt Auximon alæ.

Titus Livius lib. 31. c. 26. et 32. qui illam Oximum dicit. Tabula Peutingeriana, quæ ponit Ausimo. Incolas Auximates vocant Cæsar loc. cit. c. 13. Inscriptio quædam apud Gruterum p. 372. Inscr. 4. et Plinius lib. 3. c. 13. Romanâ labascente potentiâ ~~urbs~~ à Tyrannis semper in deterius acta est;

* De Quietistis vid. Tom. 3. Tract. 3. c. 3. §. 2. n. 145. in not. Theologiæ nostræ.

Procopius Hist. Goth. lib. 2. c. 23. memorat Gothos castra sua prope hanc Urbem adversus Belisarium vallasse. Tyrannorum suorum ultimus fuit Boccalinus Guzzonus; post quem sub Innocentio Papa VIII. qui rebus Ecclesiae praefuit ab an. 1484. usque ad an. 1492. ad Summam Sedem rediit, et Romanae tutelae se commisit. Cives singulis annis adhuc vigesimum nonum mensis Augusti diem festum habent, quo à Francisco Sfortia olim Tyranno suo liberati fuerunt. Eorum 8000. et amplius hic numerantur.

Praeter Cathedralem Ecclesiam, quae speciosa est et ornata nemon multis reliquiis superbit, aliae adhuc Auximi numerantur, ut SS. Trinitatis, S. Silvestri, quam Monachi Congregationis Silvestrinae, quam S. Silvester Guzzolinus Nobilis Auximensis sub Regulâ S. Benedicti fundavit; S. Marci, Capucinorum, P.P. et aliae Parochiales, item aliquot virorum et duo Mulierum Monasteria, Seminarium, Xenodochium et Mons pietatis.

Episcopus Auximensis immediatè subest Sanctae Sedi, magnificum habet palatium, ejusque Dioecesis ad 20000. passus longitudinis et 12000. latitudinis porrigitur, ac in ea 18000. animarum circiter numerantur.

4.º Ricinetum seu Recinetum, item Ricina nova, vel Recina nova (: Recanati seu Recanati :) Urbs Episcopalis in monte ad Musonem fluvium posita 3. milliariis ad Africum à Laureto. Ex ruderibus Helviae Ricinae, quae planitiem occupabat, et à Gothis devastata est, aedificata fuit ab incolis. Aëre salubri, et amoeno despectu, ut potè supra montem posita, gaudet; ex ea maris littus et magna oppidorum, quibus cingitur, copia detegitur. Magna etiam vocari solet. Celebris est ex nundinis, quae singulis annis in ea habentur, ac quindecim diebus durant, ad illas Mercatores magno numero conveniunt; antehac tamen magis, quàm nunc, frequentabatur. In ea, praeter Ecclesiam Cathedralem, quae honoribus S. Flaviani dicata est, octo parochiales Ecclesiae, septem virorum, praeter Capucinos, et quatuor Virginum Monasteria, Seminarium pro duodecim juvenibus Clericis, quatuordecim Confraternitates Laïcae, duo Nosocomia, et Mons pietatis numerantur. Episcopus Summae Sedi

immediaté subjicitur; illius Dioecesis tres Urbes et duos Pagos complectitur. Anno 1240. à Papa Gregorio IX. erectus ~~[illegible]~~ et an. 1591. Lauretano junctus fuit. In Ecclesia Cathedrali quiescit corpus Gregorii XII. Papae in diro illo Schismate, quo per 40. annos afflicta fuit Ecclesia electi, qui et in Concilio Constantiensi ob pacis bonum Sponté Papatu cessit. In hac Urbe cernuntur etiam reliquiae Amphitheatri cujusdam lateritii.

5.º Lauretum /: Loretto: / Urbs Episcopalis exigua sed oppidò munita in monte posita 3. milliaris ad occidentem à Sinu Adriatico, et totidem ad Caeciam à Recineto, necnon 15. ad Euronotum ab Ancona sub gr. long. 34. lat. 33. m. 41.

Apprimè celebratur à Sacrâ, quam possidet, aedicula, quae, ut fert traditio, illa Nazareth Galilaeae urbis domus est, in qua B. V. Maria Angelo nuntiante à Spiritu Sancto obumbrata Jesum Christum Servatorem mundi Deum et hominem concepit, ac eidem adhuc infanti piae matris exhibuit officia, in qua etiam Christus Jesus ex Suâ fugâ ab Aegypto rediens educatus fuit ac tamdiu mansit, donec in publicum prodiens Sacrum Suum munus obire coepit.

Aedicula haec humilis est et angusta necnon unico hypocausto constat, cujus longitudo est 44. palmorum, ~~longitudo~~ latitudo 18. et altitudo 17. In Superbissimi Templi medio collocata est. Eam, quod ajunt, coelestes Spiritus an. 1291. 9. Maji, hora 2. matutina è Nazareth Urbe, quae nunc nonnisi Vicus est, in montem Istriae, quae olim Dalmatiae pars erat, Tersactum /: Tersato: / dictum primùm asportarunt, indeque 27. Octobris an. 1295. circa mediam noctem in campum intra Sylvam non procul à Recineto situm et ad piam quamdam Matronam, ~~[illegible]~~ cui Laureta nomen erat, Spectantem detulerunt. Ab hujus Matronae nomine locus postmodùm Lauretum vocatum est; volunt tamen alii ab eadem Sylvâ, quae Laurina erat, illum nomen accepisse.

Ajunt hujus Sacrae Aediculae proventus, praeter dona et vota, quae ibidem offeruntur, annuatim 30000. Scutorum Romanorum Summam aequare. Frequentes fiunt ad illam fidelium peregrinationes, adeò ut Solemnioribus festis eorum 10. usque

12000. numerentur, inter quos sunt etiam altioris notæ personæ.

Lauretum nonnisi Ecclesiastici, Agnorum Dei, Rosariorum, et aliarum imaginum Mercatores, necnon caupones, qui peregrinos hospitio recipiunt, q Olim

q habitant.

Oppidum duntaxat fuit, Sixtus Papa V. Urbem fecit, ac in ea Episcopum constituit; vallo et propugnaculis cinxit, quo Turcarum ingenti, qui in illius Ecclesiâ asservatur, thesauro inhiantium excursiones coercerentur. Idem Pontifex Ordinem Equestrem ibidem ~~instituit~~ sub hujus Urbis nomine an. 1587. instituit, cujus tessera fuit aureus nummus ex una parte effigiem B. V. Mariæ, ex altera verò Sixti V. referens. Equitum numerus erat 200. quorum obligatio esse debebat, Lauretum tueri, et Marchiam Anconitanam atquè ac eidem adjacentem Maris Adriatici partem à piratis purgare, proinde ad Sacram Ædem peregrinantium iter præstare tutum. At post Sixti Papæ V. obitum hic Ordo obsolevit, illiusque nudus remansit titulus.

6.º Firmium seu Picenum |: Fermo :| Civitas Archiepiscopalis ad montem quemdam, ~~sita~~ non procul à Sinu Adriatico sita 21. milliariis à Macerata ad Euronotum, 27. ad Aquilonem ab Asculo. 39. ad Euronotum ab Ancona, et 120. à Roma sub gr. Long. 31. m. 28. lat. 43. m. 8. Satis populosa est, eique habet 3. milliarium territorium à Littore Maris Adriatici. Alia est à Veteri Firmio, cujus rudera non procul ab ipsa adhuc hodie cernuntur. Illius meminit Plinius Ep. VI. 13. eamque Castellum Firmanorum vocat. Item Plinius loc. cit. Cicero Phil. VII. 9. et Livius XXVII. 10. XLIV. 40. Incolas Firmanos vocant. Una illarum urbium erat, quæ Romanis adversus Hannibalem suppetias tulerunt. Anno 1589. Sixtus Papa V. Archiepiscopalem fecit. Est patria Lactantii, qui sub finem Sæculi III. et initium Sæculi IV. variis Scriptis Ecclesiam illustravit, unde et ab ea Firmianus cognominatus est.

7.º Ripa Transona, seu Transonis, et Ripa Trassonia |: Ripa Transone seu Trassone :| Urbs Episcopalis populosa et munita sex milliariis à Sinu Veneto, quatuor versus Orientem à Monte Alto, et novem versus Austrum à Firmio dissita. Illius Episcopatus à Papa Pio V. an. 1571. fundatus atque Summæ Sedi immediatè

Subjectus fuit: illum Sixtus V. Archiepiscopatui Firmia-
no à se recèns erecto subjecit. Præter Ecclesiam Cathe-
dralem, aliæ adhuc ennumerant Ecclesiæ, quarum tres
sunt parochiales, tria virorum et duo Virginum Monas-
teria. Diœcesis satis ampla est, ac varias sub se con-
tinet urbes, in quibus usque 7000. animarum nume-
rantur. Ptolomæus urbem hanc Cupram Monta-
nam vocat.

8º Mons Altus (: Monte Alto seu Montalto:) Urbs Epis-
copalis in monte excelso inter Æsim (: Esino:) et Ta-
sim (: Tesino:) sita 12. milliariis ad Austrum à Firmio,
et 10. ad Septentrionem ab Asculo. Illam condi-
derunt Patricii, qui ab Asculo huc transierunt, et quia
Mons iste duobus constabat apicibus, etiam in unoquo-
que illorum urbem duplicem excitarunt, quarum
una Mons Patricius (: Monte Patritio:) altera simpli-
citer Mons dicta est. At cum postmodum et adhuc
ante tempora Luitprandi* Longobardorum Regis præ-
cipui et opulentiores Montis, quam urbem ob ejus
angustiam finitimi populi Monticulum (: Montal-
tello:) vocaverunt, incolæ ad Montem Patricium se
contulerunt, ut magis ab hostium incursionibus tuti
essent, ibique resederunt, quæ Urbs posteà Mons
Altus nuncupata fuit. Usque 5000. Incolarum in ea
numerantur, atque tam saluber aër spirat, ut nun-
quam in ea quidquam de peste sagitum fuerit, multi-
que cives vitam ad 110. et 120. annos ~~vitam~~ protra-
hunt. Solum habet fertilissimum, quod vinum
exquisitum aliaque ad vitam necessaria profert
abundanter. Sixtus Papa V. non procul ab ea na-
tus est, et quamdiu Cardinalis fuit, ab illa nun-
cupari voluit. Multis reliquiis, et præstantibus
privilegiis† donavit; in eàque Episcopum an. 1586. †eam
instituit, quem Archiepiscopo Firmiano subjecit.

9º Asculum Picenum seu Anconitanum (: Asco-
li:) Urbs satis ampla et populosa, olim Piceni
nunc Marchiæ Anconitanæ Metropolis, Sedes Epis-
copi Sanctæ Sedi immediatè subjecti, supra
montem, cujus pedem Truentum (: Tronto:) al-
luit, sita, 20. milliariis versùs Occidentem à Sinu
Veneto; 9. ad Austrum à Monte Alto, et 18. à
Firmio versùs Aquilam. Hujus Urbis Incolæ
primi fuère, qui in bello Sociali seu Marsicano cum
Marsis* adversùs Romanos fœdere icto consilium cepe-

* Luitprandus Longo-
bardorum Rex in
Regno successit patri
suo Ansprando seu
Arisprando circa
an. Ch. 713. sep-
timumque tenuit
usque ad an. 745.
quo mortuus est.

* Marsi veteres Ita-
liæ populi, circa

Lacum Fucinum |: Lago di Celano :| ac in ea Regni Neapolitani provincia, quae nunc Aprutium Ulterius |: Abruzzo Oltra :| vocatur, Sedes habuêre.

runt binos Romanos Consules festo quodam die, qui Feria Latina nuncupabatur, atque ex veteri consuetudine extra Urbem Romam supra montem Albanum celebrari solebat, trucidandi: at Ietata proditione Asculani Proconsulem Servilium ejusque Vicarium Fontejum omnesque, qui apud ipsos erant, Romanos an. U. C. 663. neci dederunt. Inde bellum exortum, in quo Romani, cum initio res malè ipsis cessisset, tandem Duce Gabinio Marsos eorumque foederatos profligârunt, Asculumque in cineres redegerunt, quod postmodum restauratum fuit et validè munitum, ac tandem Summae Sedis factum est. An. 1557. propè hanc Urbem praelium initum est Gallos inter et Hispanos. An. 1596. in ea Episcoporum conventus actus est. Asculum est patria Nicolai Papae IV.

10°. Camerinum |: Camerino seu Camerini :| Urbs vetus, opulenta et munitissima in monte non procul ab Apennino et ad Chientum |: Chiento :| flumen posita 30. milliariis ad Euro-aquilonem à Spoleto, et 48. ad Africum ab Ancona sub gr. long. 30. m. 42. lat. 43. m. 5. Olim ad Umbriam pertinuit. Geographi Graeci, ut Strabo et Ptolomaeus illam Camarinum vocant, Latini verò Camerinum. Plinius illius Incolas Camertes nuncupat, ut et Cicero Pro Balbo c. 20. item Silius Italicus lib. 8. v. 462. Idem Cicero Pro Sulla c. 19. hujus Urbis territorium Camertem Agrum nominat in Nominativo Camers Ager. Apud Frontinum de Colon. Ager Camerinus vocatur.

A medio Saeculi XIII. Urbs haec sub Dominio Varanorum fuit, et an. 1520. Leo Papa X. ~~illam~~ in gratiam Joannis Mariae Varani illam et ejus territorium Ducatum dixit. Post ejus mortem Guidobaldus de Roboreto Dux Urbinus illam, exclusis dicti Varani agnatis, sibi asseruit, à quo tamen an. 1539. Paulus Papa III. illum ejecit, ~~et eam~~ Nepoti suo Octavio Farnesio, vel, ut alii volunt, illius Patri Petro Ludovico in feudum tradidit; at ubi hic Ducatum Parmensem adeptus est, Camerinum denuò ad Sanctam Sedem rediit.

Camerini jam an. Chr. 248. Evangelium praedicatum fuit. Est Sedes Episcopi Summae Sedi immediatè subjecti. Probus illius Antistes interfuit Romano Concilio III. quod sub Symmacho Papâ, qui ab an. 498. usque ad an. 514. rebus Ecclesiae praefuit, celebratum est, ut et Concilio ibidem IV. in quo loco Came

rinensis legitur Cameianensis. Aliàs hîc binæ Synodi habitæ fuerunt, scilicet an. 1584. et 1587. quarum Sanctiones adhuc supersunt.

11º. Fabrianum |: Fabriano :| Urbs ampla sub Apennino et in confiniis Ducatûs Urbini posita 6. milliariis ad occidentem à Matilicâ, et 14. ad Septentrionem à Camerino. Nota est à præstanti papyro, quæ in ea conficitur, et quia illarum Urbium, quæ quatuor Italiæ castella nuncupantur, una sit. Nicolaus Papa V. qui ab an. 1447. usque ad an. 1455. Ecclesiæ clavum tenuit, illam restauravit et ampliavit. Alexander VI. qui ab. an. 1492. usque ad an. 1503. Pontificatum gessit, multis ædificiis illam ornavit, ac in illius foro Silanum erigi curavit. In hac Urbe multa sunt Monasteria et divites Abbatiæ, quarum Ecclesiæ marmoribus inauratis picturis, et præstantibus sculpturis decoratæ sunt. Corpus S. Romualdi in Ecclesiâ Camaldulensium, quorum fundator est, quiescit. Patres Montis Oliveti hîc habent Cœnobium S. Catharinæ.

12º. Cingulum |: Cingolo seu Cingoli :| Urbs antiquissima et celebris, necnon comtè ædificata, in amoeno colle ad Musonem fluvium, Æsium inter et Fanum S. Severini 10. milliariis ad Austrum à prio-ret. 9. ad Septentrionem abisto, et 12. ad Africum ab Auximo. Opinantur aliqui eam primitùs Circeam dictam ~~fuisse~~, et à Rege Circe conditam fuisse. Certum est Romanos illam Cingulum vocasse vel à cingulo militum, quòd Labienus, qui eam vel à fundamentis excitavit, vel saltem restauravit, ~~interim~~ veteranos milites ad illam incolendam miserit, vel quia collem, in quo posita est, omninò circumcludit.

Varios habuit Dominos: initio sub Romanorum potestate fuit, iis in deterius abeuntibus, modò isti modò illi, ~~paruit~~ præsertim aliquamdiu familiæ de Cima parere debuit, donec etiam illius jugum excussit. At an. 1443. Alphonsus Arragonum Rex illam Romanæ Sedi subjecit, ita tamen, ut varias immunitates servaverit. Populosissima est, ac in ea et ipsius territorio, quod tres Arces et duodecim Pagos complectitur, ultra 10000. animarum numerantur. Pulchram habet Ecclesiam Collegiatam et duas Parochiales, sex Monachorum et tria Monialium Cœnobia;

priora sunt Silvestrinorum, Praedicatorum, S. Francisci Observantium, et Conventualium, Augustinianorum, et Capuccinorum Monasteria; posteriora sunt S. Spiritus, S. Sperandiae, et S. Catharinae, quod vetustissimum et celeberrimum est totius Marchiae Anconitanae Ordinis S. Benedicti Coenobium. Adsunt etiam duo Nosocomia, et dives Mons pietatis. Olim etiam proprios habuit Episcopos, quorum tamen nonnisi sequentes noti sunt scilicet Theodosius, S. Exuperantius, et Julianus, post illorum obitum Episcopum habere desiit et Auximino subjecta est.

13º. Matilica |: Matelica seu Matellica :| Oppidum ad Sanum |: Sano :| fluvium positum 8. milliariis versus ~~orientem~~ occidentem à Fano S. Severini, et 7. ad Orientem à Fabriano. A Rosio Rosellae filio centum post Romam annis excitatum ~~fuisse~~ perhibetur, ac olim urbs municipalis fuisse dicitur. Illius meminit Frontinus De Coloniis. et Plinius lib. 3. c. 14. qui illius incolas Matilicates vocat. Locus iste belli pacisque temporibus celebres protulit viros, inter quos praecipuè memoratur Conradus Bononensium exercitûs Dux, qui an. 1404. in quadam obsidione vitam amisit.

Praeter veterem Collegiatam Ecclesiam plures adhuc aliae hic numerantur, necnon 5. virorum et 2. Monialium Coenobia. Antehac etiam Sedem Episcopalem habuit, quae tamen ob exiguos et imminutos ipsius reditus Camerinum translata est.

14º. Fanum S. Severini |: San Severino :| Urbs angusta et Sedes Episcopalis sub Archiepiscopo Firmiensi an. 1586. à Sixto Papa V. erecta, ad Potentiam |: Potenza :| flumen inter colles posita 6. milliaribus ad africum à Tolentino, propè ruinas veteris Septempedae, quam Goti an. 543. exciderunt, condita fuit. Praeter Ecclesiam Cathedralem, quae honoribus S. Severini dicata est, adest Ecclesia parochialis, et 7. virorum Monasteria, varia Oratoria, 7. confraternitates Laicae, et 12. adhuc aliae Confraternitates, Xenodochium, Mons pietatis, et Seminarium hic numerantur.

15º. Tolentinum, seu Tolentium |: Tolentino :| Urbs haud magni ambitûs loco eminenti et jucundo ad sinistram Chienti |: Chiento :| ripam posita 6. circiter milliariis ad Orientem à Fano S. Severini, 10. ad Africum à Macerata. Vetus est, illiusque meminêre Ptolomaeus lib. 3. c. 1. et Plinius lib. 3. c. 13. qui incolas Tolentinates vocat. À quo

et quando condita fuerit nihil certi habetur. Recen-
tiores Scriptores ajunt illam olim fuisse Co-
loniam Romanam, at Veteres hac de re nihil
memorant. Illius antiquitatem non solùm mul-
ta vetera rudera, sed et plures antiqui Romani num-
mi ac Inscriptiones, quæ hîc deteguntur, produnt.
Initiò sub Romanorum potestate fuit; posteà Go-
thorum et Longobardorum, et tandem Imperatorum ac
Summorum Pontificum, sub quibus etiamnum adhuc
degit, facta est.
Urbs hæc jam Sæculo V. Episcopum habuit, cujus Sedes
an. 1586. à Sixto Papa V. Maceratensi Episcopatui juncta
fuit. Præter Ecclesiam Cathedralem, quæ S. Francis-
ci dicitur, adsunt adhuc duæ Parochiales, et Collegiata,
Oratorium Presbyterorum S. Philippi Nerei, quatuor Viro-
rum et duo Virginum Monasteria, octo Confraternita-
tes Laicorum, Nosocomium, Mons pietatis, et Semi-
narium Clericorum. Non procul ab ipsa existit cele-
bris Abbatia Clara vallis dicta, quam nunc Jesuitæ
occupant.
Cæterùm Civitas hæc celebris est à reliquiis S. Nicolai
Ordinis Eremitarum S. Augustini, quæ in ea asservan-
tur. Sanctus vir iste triginta annorum spatiò in illa
demoratus est, undè et ei Tolentini cognomen indi-
tum est. Patria ipsius fuit Oppidum Castrum S. Angeli
Sant Angelo:) dictum non procul à Cingulo in monte po-
situm. ~~Tolentini natus est~~ Tolentini natus est Fran-
ciscus Philelphus celebris Sæculi XV. Philosophus, Poëta,
et Orator, qui Bononiæ in provectâ Senectute obiit.
16°. Macerata urbs in monte prope Chientum (: Chi-
ento:) flumen, et quinque milliariis ab ejus ostio sita
10. circiter milliariis paulo versus Africum à Ricineto.
Creditur ex ruinis Helviæ Recinæ, quam Gothi exci-
derunt, fuisse ædificata. Est Sedes Episcopi Me-
tropolitæ Firmiensis Suffraganei an. 1320. à Joan-
ne XXII. erecta. Habet etiam Universitatem à Papa
Nicolao IV. an. 1290. fundatam. An. 1733. urbs hæc
magnum damnum à terra motu passa est. 125.

§. VI.

De Umbria seu Ducatu Spoletano.

Umbria, seu Ducatus Spoletanus vel Spoletinus
(: Umbria seu Il Ducato di Spoleto:) olim sub soli-
us Umbriæ nomine multò amplior erat, quàm
nunc sit, eninverò ~~ad Septentrionem~~ ad Septentrio-

nem Rubicone fluvio, ad Orientem Mari Supero, ad Meridiem Piceno et Nari flumine, et ad Occidentem Etruriâ, à qua Tiberis illam separabat, claudebatur. Illam Apenninus in duas partes dividebat, scilicet in Umbriam Cis-Apenninam, et Umbriam Trans-Apenninam. À Græcis Ὀμβρικὴ dicta fuit à vocabulo Græco Ὄμβρος Imber propter pluviales tempestates, quæ regionem inundârant. Plinius lib. 3. c. 14. hanc originem fulcit, ubi Umbrorum gens, ait, antiquissima Italiæ existimatur, ut quos Ombrios à Græcis putant dictos, quòd inundatione terrarum imbribus superfuissent. Alii volunt Umbriam seu Umbros ab Umbroso flumine dictos esse, alii verò nomen istud ab Umbrâ derivant, quòd Umbrorum regio ità montibus cingatur, ut sub ipsis velut sub umbrâ jaceat. Solinus de Italia. ait quosdam asseruisse Umbros ortos esse à veteribus Gallis, quod tamen vix est probabile. Nihilominus haud sine ratione dici posset, Senones Gallos illam ad Mare Apenninum usque sitam Umbriæ partem incoluisse, seseque Umbris junxisse; at Senones primi Gallorum haud fuerunt, qui Italiam petiêrunt. Quidquid eâ de re sit, Latini Scriptores omnes hujus plagæ nomen cum U et non cum O quemadmodum Græci scripserunt.

Umbria patria fuit Propertii, prout ipse ait lib. 1. suarum Elegiarum

Proxima supposito contingens Umbria campo
Me genuit terris fertilis uberibus.

In plurali dicitur Umbri, et in singulari Umber, juxtà hos Catulli versus in Egnatium:

Si Urbanus esses, aut Sabinus, aut Tyburs
Aut parcus Umber, aut obesus Hetruscus.

Ad mare jacens Umbria vel saltem major hujus plagæ pars, quam Senones Galli incolebant, nomen Agri Gallici seu Gallicani semper retinuit, etiam postquam hæc regio primis suis habitatoribus restituta fuit, unde Titus Livius lib. 39. c. 44. ait: Coloniæ duæ Potentia in Picenum, Pisaurum in Gallicum Agrum deductæ sunt. Ptolomæus lib. 3. c. 1. sequentes urbes collocat in Umbria, id est, in ea hujus regionis ~~posteriorquam~~ ad Mare sitâ parte, quam Semnonibus seu Senonibus tribuit:

Pitinum, Tifernum, Forum Sempronii, Isium, Aesim, Jusianum, Perusiam seu Perusiam, Sentinum, Assisium, Camarinum, Nuceriam Coloniam.

Umbros potentem fuisse populum patet ex Plinio, qui ait Hetruscos, cùm bellum gererent adversùs Umbros, trecentas ipsorum Urbes devastasse. Id etiam laudis Umbris cessit, quod prae aliis strenui milites essent. Illorum regio universim complectebatur hodiernum Ducatum Urbinum, Marchiae Anconitanae partem, et Ducatum Spoletanum, qui modò simpliciter sub Umbriae nomine ~~vocit~~ etiam venit, et quem modò expendimus:

Sub Spoletani Ducatûs nomine primùm an. 572. notus fieri coepit, cùm scilicet Longinus Exarchus Ravennatensis sub autoritate Imperatorum Orientis Duces in eo constituit. Extincto à Longobardis Exarchatu, sub ipsis Duces hîc regere perrexerunt; at cum Rotgaldus Longobardorum partes adversus Carolum M. amplexus fuisset, an. 775. capite truncatus fuit, ipsiusque Ducatus posteà cuidam Henrico Nobili Franco traditus fuit, qui aliquanto post tempore ibidem è vivis excessit. Ducatum hunc deinde Carolus M. unacum omnibus ad eum pertinentibus Romanae Ecclesiae dedit. Legimus tamen in eo Duces fuisse usque ad an. 1198. fortè tanquam Sanctae Sedis feudatarios. Quidquid ea de re sit, modò totus iste Ducatus immediatè Summae Sedi subjicitur, et velut pars Patrimonii S. Petri consideratur. Eidem Papa Gubernatorem praeficit.

À Septentrione ad Austrum ad 47. et àb Oriente ad Occidentem ad 65. milliaria porrigitur, illiusque limites sunt ad Septentrionem Marchia Anconitana, et Ducatus Urbinus; ad Orientem Aprutium Ulterius; ad Meridiem Sabina, et Patrimonium S. Petri; et ad Occidentem agri Urbeventanus et Perusinus. Solum ejus quamvis plerumque uliginosum tamen fertilissimum est, praesertim planities Fulginiensis, quae à Spoleto Perusiam usque porrigitur.

Hujus Ducatûs Incolas Plinius Spoletinos vocat, et Livius Spoletanos. Praecipui illius fluvii sunt Tiberis, |: Nera :| et Tenea seu Teneas |: Topino :| y Nar
Urbes et loca praecipua modò annotamus. Occurrit igitur

10. Spoletum, Spoletium |: Spoleto :| Civitas caput totius Ducatus, à qua nomen habet, Sedes Episcopi Summæ Sedi immediatè Subjecti, et populosa, cum Arce munitâ, partim in colle et partim ad extremitatem amœnæ et fructiferæ planitiei Sita 23. milliariis ad Euronotum à Perusâ; 36. ad Orientem ab Urbeventano et 65. ad Septentrionem à Româ, Sub gr. long. 30. m. 28. lat. 42. m. 45.

Antiqua est, illiusque Sub nomine Spoleti Seu Spoletii meminerunt liber de Originibus Catonis, Strabo, Titus Livius, Ptolomæus, Suetonius in vita Vespasiani, et Procopius. Plinius Spoleti Incolas, quos Spoletinos vocat, in Sextâ Regione collocat, et Titus Livius huic Urbi Romanæ Coloniæ titulum tribuit. Antoninus ait eam in viâ Flaminiâ positam esse. Annius asserit, quòd ~~hæc~~ prima et Caput Vilumbrorum fuerit, atque Spoletum dicta fuerit vel à quodam Belli Duce Hetrusco, cui Polus nomen fuit, vel à Spolo ave quadam, quæ in eum locum, ubi illius fundamenta jaciebantur, advolavit. Ptolomæus etiam illam in Serie Vilumbriæ Urbium collocat. Titus Livius hujus Urbis sæpius meminit, præsertim lib. 22. ubi ait Annibalem, postquam à Romanis ~~victus fuit~~ propè lacum Perusinum victus fuit, Spoletum frustra obsedisse, atque inde Solutâ obsidione exercitum suum in Picenum hodie Marchiam Anconitanam deduxisse. lib. 27. ait Spoleti mulierem in virum mutatam fuisse. et lib. 28. Incolas Spoletanos in Serie Coloniarum collocat, quæ Romanis adversus Hannibalem Suppetias tulerunt. Theodoricus Gothorum Rex hac Urbe multum delectatus est, in eâque magnificum palatium construi fecit, at post cujus mortem à Gothis unà cum Urbe devastatum fuit, quam deinde Narsetes Eunuchus celebris Justiniani Imperatoris Belliduх restituit. Fridericus Barbarossa illam denuò excidit, quòd Incolæ Alexandro Papæ III. faverent; tunc omnia infortuniorum genera pertulit, Deo dicatæ virgines à militum omnia crudelitatis genera exercentium belluinâ procacitate haud tutæ fuerunt. Vix respirare cœperat, cùm Perusini illam

~~Annius [illegible] lib. [illegible] Berosius et Plinius~~ [illegible].

invadentes an. 1324. combusserunt. Postmodùm restaurata fuit ac multùm ampliata. Cives illius numerosi sunt et opulenti. In ea omnia ad vitam necessaria occurrunt abundanter, ipsiusque territorium vinum, frumentum, Oleum amygdalas et alios fructus magnâ copiâ profert. In Superiori Civitatis parte Arx est, quam situs satis munitam facit, . Adsunt etiam quædam vetera monumenta, ut Arcus triumphalis media sui parte dirutus, reliquiæ Amphitheatri, et varia disrupta marmora; at hæc omnia sine inscriptionibus, excepto Arcu, in quo aliquot adhuc litteræ distinguuntur. Aquæductus, quo Mons S. Francisci cum Spoletano jungitur eò spectabilior est, quò integer adhuc persistit, nec ab eo tempore, quo factus est, utilis esse desierit, verùm nonnisi Gothicum Opus est. 350. passus longus est et 230. à profundissimâ interjacentis vallis parte scilicet, altus.

Præter Ecclesiam Cathedralem, quæ speciosa et marmore perstrata est, 22. Parochiales Ecclesiæ Spoleti numerantur. In Cathedrali Sacellum est, in cujus Solaris cernitur Imago B. V. Mariæ, à S. Luca Evangelistâ depicta, et magna S. Crucis Christi portio, utramque Fridericus Aenobardus ei dono dedit. Episcopatus Spoletanus statim primis Christianismi temporibus sumsit initium, ipseque S. Petrus S. Britium ibidem Episcopum instituit, qui in illius honorem Cathedralem Ecclesiam erexit, quæ posteà B. V. Mariæ nuncupata fuit.

Cicero de claris Oratorib. loquitur de quodam Cornuto Spoletano, qui celebris Orator fuit. Juxtà Eusebium Melissus Grammaticus hic natus est. Tempore Diocletiani SS. Carpoforus Presbyter Etruscus, Abundius ~~Diacon~~ Diaconus, Sabinus hujus Urbis Episcopus, Exsuperantius, Marcellinus Diaconus, Venarianus vir nobilis, illius uxor et liberi, Gregorius et alii Ecclesiastici et hujus Urbis Incolæ in ea martyrio coronati sunt.

Quingentis ab Urbe passibus extat Templum, quod Concordiæ dicatum fuerat, et quod hodiedùm Sacellum S. Crucifixi vocatur. È regione Urbis et partis illius, quæ in colle posita est, etiam supra collem extat Castrum, quod, quamvis inter utrumque vallis jaceat, tamen ponte 24. columinibus fulto eidem adjungitur. Non procul ab hac Urbe occurrit mons seu saxum Mons Aeolius dictus, quòd

hyemis mensibus scilicet Novembri, Decembri, Januario et Februario per fissuras tanto impetu ventum et aërem in se trahat, ut integros pannos, et quidquid ei objicitur, secum abripiat. Quatuor aestatis mensibus Majo nempe Junio, Julio et Augusto, illum denuo per foramina et fissuras extrudit, quem Cesis Oppidi Incolae per tubos in suas cellas vinarias et domos deducunt, ut ea vina sua, et se ipsos refrigerent. Non procul ab hoc ventoso monte Velini fluminis cataracta occurrit, qui ab eminenti 300. pedum saxo in profundam vallem praecipitatur tanto cum strepitu, ut qui propius accedunt vix non aurium sensu damnentur; murmur et strepitus ipsius ad 5. milliaria Italica audiri dicitur, et continuam pluviam, quae unacum sole magnam iridum copiam effigiat, parit.

2° Trebia |: Trevi :| Oppidum ad dexteram Clitumni fluminis positum quinque circiter milliaribus ad Euronotum à Fulginio. Creditur esse Trebia veterum. Virgilius Aeneid. lib. 8. illam Mutuscam vocat; Martialis verò eidem Trebulae nomen tribuit. Quidam contendunt eam ~~esse~~ Lucanam Treviensem dictam fuisse, cujus devastatae rudera quingentis circiter passibus ab hoc Oppido adhuc supersunt. Oppidum istud seu Urbs est Sedes Episcopi jam à Saeculo V. et apprimè floret, in eaque sunt praeter Collegiatam, et Parochialem Ecclesiam 6. virorum et 4. virginum Monasteria, Xenodochium, Mons pietatis, et Seminarium. Eidem dominatur Episcopus Spoletanus.

3° Fulginia seu Fulginium, item Fulcinium |: Foligni seu Foligno :| Civitas Sedes Episcopi Summo Sedi immediatè subjecti ad littus Teneae |: Topino seu Tino :| fluvii partim in declivitate montis, et partim in planitie totius regionis pulcherrimâ et fertilissimâ 15. milliariis à Spoleto posita sub gr. long. 30. m. 18. lat. 42. m. 55. Amoena est et opulentis Mercatoribus repleta. Ipsius plateae rectae sunt et velut ad lineam ductae, et magnum forum ingentia occupant aedificia, inter quae eminent Praetorium et Gubernatoris Palatium. Quatuor portas habet, ac in ea plusquam mille quadringentae familiae numerantur, quae fermè novies mille animas complectuntur. Cives amici sunt alienigenarum, hinc est, quod hi libenter in ea sedem figant, ut in qua per varias artes et opificia

commodam agere vitam possint; Specialiter hic op-
tima Salgama Saccharo condita conficiuntur.
Multæ etiam in ea numerantur ~~Officinæ~~ Chartariæ,
et operum bombycinorum Officinæ. celebres quo-
que aguntur Nundinæ, quæ 20. Maji incipiunt,
et primùm 20. Julii desinunt. Præter has aliæ
adhuc in illâ celebrantur, ac 24. Januarii inci-
piunt, et per octo duntaxat dies durant.
Antiqua est, illiusque meminerunt M. Portius
Cato libro de Originibus. Cicero in Oratione pro
Cornelio Balbo. Cæsar Comment. lib. 5. de bello Ci-
vili. et multi alii Autores. Libera Civitas erat,
quæ sub præsidio Romanorum, qui hujusmodi ve-
teres Urbes Municipia vocabant, propriis legi-
bus vivebat. Sæculo Ecclesiæ octavo confluxu
incolarum Fori Flaminii, qui post excisam
urbem suam, in illam se receperunt, multùm
ampliata fuit. Durante civili guelforum
et gibellinorum bello, quod Italiam Sæculo XIII.
tamdiu devastavit, Perusini an. 1281. illam
penè exciderunt; ubi autem denuò ædificata
fuit, Trinzii illius dominium sibi asseruerunt,
in eaque ~~impexarunt~~ diu et admodùm tyrannicè
imperârunt, donec Cardinalis Vitellescus Legatus à
latere hujus familiæ ultimum an. 1439. interfici
curavit, et Urbem denuò Sanctæ Sedi subjecit.
Fulginii præter Ecclesiam Cathedralem, quæ hono-
ribus S. Feliciani quondam illius Episcopi, et cujus cor-
pus sub summo altari quiescit, adhuc duæ Collegia-
tæ, octo Parochiales numerantur, ut et 12. viro-
rum et totidem Monialium coenobia, plura Noso-
comia, et Confraternitatum Oratoria, ita ut
sexaginta Templa ~~[illegible]~~ ibidem occurrant.
Hujus Urbis celebritas inde augetur, quòd multos
Cardinales, et ultra triginta Episcopos Ecclesiæ de-
derit, et ex ea quamplures Jurecconsulti et cele-
bres Medici prodierint. SS: Crispoldus et Bri-
ce S. Petri Apostoli Discipuli primi fuerunt, qui
hic, in Foro Flaminii et Nuceriæ Evangelium an-
nuntiaverunt, ubi et primi speciales Episcopi fue-
runt, ipsorum Successorum celeberrimus, qui sextus
est, fuit S. Felicianus. Multorum hujus Urbis An-
tistum subscriptiones in actis variorum Conciliorum,

sequuntur, ut Fortunati, qui Concilio interfuit, quod an. 501. à Symmacho Papa Romæ celebratum fuit, et Flori, qui in Sexto Oecumenico Concilio Constantinopolitano tertio sub Agathone Papa an. 767. habito præsens fuit. Quamplures alii Prælati, qui vitæ Sanctitate, natalibus, et Purpuræ splendore celebres fuêre, hanc Ecclesiam rexerunt, inter quos fuit Cardinalis Joannes de Mediciis, qui posteà sub nomine Pii IV. Papa factus est.

4.º Nuceria, item Nuceria Alfaterna /: Nocera seu Norcia:/ Urbs non adeò magni ambitûs, Sedes Episcopi Summæ Sedi immediatè subjecti, et inter antiquissimas Umbriæ Civitates nec ultima nec minima sub Apennino, in confiniis Piceni seu Marchiæ Anconitanæ, propè unum Teneæ /: Topino seu Tinto:/ fluminis fontium sita 16. milliariis ad Aquilonem à Spoleto, et 15. ad Occidentem à Camerino.

Strabo illam lib. 5. p. 227. Nuceriam vocat, aitque in eâ vasa lignea confici, quæ multum æstimantur. Ptolomæus ei nomen Coloniæ tribuit lib. 3. c. 1. et Plinius lib. 3. c. 5. illam simpliciter Nuceriam ~~vo~~ nuncupat. Antiquitus etiam Nuceria Alfaterna dicebatur, procul dubio, ut ab aliis ejusdem nominis Urbibus distingueretur; etiam aliquando Constantianæ nomen gessit, à Constantino M. qui illam restauravit.

Præter Ecclesiam Cathedralem in eâ sunt tria virorum et unum Virginum Monasteria, Xenodochium, Seminarium, et Mons pietatis. Habet salubrem fontem, cujus aqua ad bibendum longè latéque devehitur. quatuor circiter animarum millia continet. Diœcesis verò 20000.

5.º Hyspellum /: Spello:/ Oppidum in quodam Apennini colle positum 4. vel 5. milliariis versùs Septentrionem à Fulginia. Antiquitus Urbs erat, quam Strabo, Itinerarium Antonini, et Silius Italicus Hyspellum nominant, Plinius verò Hyspellium. Urbis Perusiæ jurisdictioni subjacet. Olim Romana Colonia fuit, quod testatur Plinius lib. 3. c. 14. An. 1529. Philibertus Princeps Arausiacus illam devastavit, Cæsareus hic Bellidux tunc Perusiam invasurus erat, ut, ad instantiam Papæ Clementis VII. ex eâ Malatestam Ballionum expelleret. Paulus Papa III. illam postmodum mœnibus nudavit, et ex Urbe Oppidum fecit. Illius antiquitatem produnt ruinæ veteris cujusdam Amphitheatri, et quædam adhuc

alia monumenta. Jam à Saeculo VI. illius Episcopatus cum Spoletano junctus est.

6º Assisium |: Assisi seu Assise :| Urbs Episcopalis, mediocriter magna ad latus excelsi montis Asium |: Chiascio :| inter et Teneam |: Topino :| qui juncti postmodum in Tiberim incidunt, sita 12. milliariis ad Euronotum à Perusia. Veteribus jam nota fuit. Ptolomaeus illam Ἀσίσιον vocat, et Plinius illius incolas Assisinates lib. 3. c. 14. Manuscripta habent Asisinates Harduinus in l. c. Plinii. Inscriptio, quam refert q p. 21. Gruterus, prodit ~~fuisse~~ Civitatem liberam, enimverò legitur in ea Municipium Assisinatium. Denique Procopius illius habitatores Ἀσισίνους nuncupat.

Urbs haec gloriatur se ortum dedisse S. Francisco Seraphico, et S. Clarae. Ecclesia S. Francisci magnifica est et ex tribus unâ super alteram positâ constat, q in quarum infima corpus ejus quiescit. Ecclesia S. Clarae mediocriter magna est, sed celebris ob illius corpus, quod sub principali altari reconditur. In Ecclesia Cathedrali sub altari majori quiescit corpus S. Rufini Martyris illius Patroni. Jam à pluribus Saeculis habet Episcopum, legimúsque Aquilinum illius Antistitem an. 649. Concilio Lateranensi sub S. Martino Papâ I. celebrato interfuisse. In ea 6000. circiter incolarum numerantur, et circum illam fructiferi occurrunt colles, qui vinum, oleum, et amygdalas proferunt.

7º Portiuncula exiguus campus tribus circiter milliaribus ad Africum ab Assisio, olim ad Benedictinos Sublacenses spectans. Aetate S. Francisci in hoc campo fuit exigua Ecclesia S. Maria de Portiuncula dicta, eo quòd campus in quo ipsa est, exigua duntaxat pars erat praediorum, quae ibidem Monachi Sublacenses possidebant. Etiam vocata est S. Maria de Angelis |: Madonna degli Angeli :| quia B. V. Mariae dicata erat, et quia Angeli, ut loci traditio est, saepiùs in ea apparuerunt. Hanc Ecclesiam S. Franciscus à Monachis Sublacensibus dono accepit, ubi et Ordinis sui fundamenta jecit. Ajunt in ea B. V. Mariam Angelis comitatam S. Francisco apparuisse. Honorius Papa III. qui ab an. 1216. usque ad an. 1224. Ecclesiae praefuit, huic Ecclesiae plenarias Indulgentias concessit, quae 1. Augusti an. 1223. à Septem Episcopis promulgatae fuerunt, ac post-

modùm à variis Pontificibus non modò confirmatæ fuerunt, sed ad omnes primi secundi et tertii Ordinis S. Francisci Ecclesias extensæ fuerunt. Tanta est 2. Augusti in hac Ecclesia devotio, ut Officiales Assisinates et Perusini arma sumere teneantur, quò confusionem impediant, quam magna peregrinorum multitudo ciere posset. Certis quibusdam annis eorum usque 100000. numerantur.

8º. Bevania |: Bevagna :| Urbs exigua ad Clitumnum amnem sita 6. milliariis versùs Occidentem à Fulginio. Illius incolæ Benevati vocati fuisse dicuntur. Est Mevania veterum.

9º. Mons Falconis |: Monte Falco :| Urbs parva in monte ad Clitumnum amnem posita 5. milliariis ad Africum à Fulginio. Ajunt illam ex ruinis Coccoronnæ an. 1250. devastatæ excitatam fuisse. Ibidem est Monasterium Monialium Ordinis S. Augustini, in quo corpus cujusdam S. Claræ hujus Urbis civis, quæ ibidem Monialis fuit, atque jam ante 400. et quod excurrit, annos è vivis excessit, adhuc integrum cernitur.

10º. Tuder seu Tudertum |: Todi :| Urbs in colle prope Tiberim posita 20. milliariis versùs Austrum à Perusiâ, et totidem ad Caurum à Narnia. Habet Episcopum Summæ Sedi immediatè subjectum. Est patria S. Martini Papæ I. qui circa medium sæculum VII. ad Sedem S. Petri evectus fuit. Concilium 105. Episcoporum Romæ celebravit, in quo hæresis Monothelitarum* damnata est. Ob id jussu Constantis Imperatoris, qui Monothelitis favebat, necnon Catholicos in Oriente dirè persequebatur, ab Exarcho Theodoro Calliopa 16. Junii an. 653. captus Constantinopolim missus est, unde Imperator illum in Chersonesum Insulam relegavit, ubi ærumnis confectus vitam finivit 12. Novembris an. 654. sub initium septimi sui Pontificatûs anni. S. Philippus Benitius natione Florentinus et Ordinis Servitarum seu Servorum B. V. Mariæ fundator hic an. 1285. in domo, quam pro sui Ordinis Monachis excitaverat, diem supremum obiit. S. Cassianus, cujus festum cadit in tertiam Augusti mensis diem, hujus Urbis Episcopus fuisse dicitur, atque tempore Diocletiani Imperatoris sub Venustiano Præside martyrium subiit. Sed confundi haud debet cum Sancto Martyre Cassiano, qui in Foro Cornelii |: Imola :| Scholam tenuit, et

* Monothelitæ tuebantur in Christo unam duntaxat esse voluntatem et unam operationem. Innovare velle videbantur Eutychianorum hæresim, quæ unam tantùm naturam, divinam nempè, in Christo admittebant.

à discipulis suis interemtus est. Propè Tudertum peculiaris speciei lignum è terra effoditur, quod instar papyri in modum marmoris variatas venas habet, et aliàs veram ligni proprietatem habet, sed sine ramis et sine radice; servatur, et ex eo fiunt mensæ, et alia utensilia. Lignum fossile vocari solet, quòd è terrâ effodiatur, et hujusmodi inventum est, quod partim lignum partim terra partim petrefactum erat.

11º Ameria (: Amelia :) Urbs parva sed antiquissima, necnon Sedes Episcopi Summæ Sedi immediatè subjecti, in monte Tiberim inter et Narem fluvios posita 24. milliariis ad Africum à Spoleto. Veteribus nota fuit sub nomine Ameriæ et illius incolæ sub nomine Amerinorum. Plinius lib. 3. c. 14. post Catonem ait, illam 964. annis ante bellum Persei* excitatam fuisse; cùm autem bellum hoc A. R. 581. initium sumserit, sequitur, quod Ameria 383. annis ~~rcom~~ antiquior sit quam Roma. Festus hujus Urbis conditorem Amerinum vocat. Ex Inscriptionibus habetur illam fuisse Municipium. Intra permulta antiquitatis vestigia reperiuntur, ac inter alia pars muri, qui jam pridem ex quadratis lapidibus constructus fuit, et vetera ædificiorum fundamenta. Solum habet optimum et fertile vinetis et fructiferis arboribus consitum, frumentum, vinum, oleum, excellentes ficus, astaphidas, et alias ad victum necessarias res proferens.

Ameria fuit patria Roscii celebris Comoediographi, quem Cicero tanti fecit, ut etiam illius causam tueretur.

12º Cesis (: Cesi :) Oppidum 9. milliariis versùs Austrum à Spoleto dissitum. Declivitatem altissimi montis seu potiùs rupis occupat, quæ ab ortu usque ad occasum Solis ejus radiis exposita est. Versùs Septentrionem rupes ista aliis Apennini montibus jungitur. Ex antris hujus rupis subfrigidus ventus in æstate erupit, quem incolæ per tubos in varia domorum suarum loca deducunt. Æstate finitâ ventus eodem impetu, quo erupit, antra sua repetit, nec amplius, nisi finita hyeme, prodit.* In atrio cujusdam hujus Oppidi 4 legitur hæc Inscriptio sequentibus versibus Italicis comprehensa, ubi de vento sermo est.

Io che del Mare Tirreno hebbi l'impero
E con tempeste al mio spirar già pronte

* Perseus ultimus Macedoniæ Rex. Bellum gessit adversus Romanos, quod exitum infelicem habuit. ~~[illegible]~~ nam propè Pydnam Macedoniæ urbem ab ipsis victus et captus fuit.

* vid. sup. ubi de Spoleto.

4 Domûs

Feci più volte al timido nocchiero
Turbar le ciglia e impallidir la fronte,
Vengo del altrui voglie hor prigioniero,
Dalle concave viscere d'un monte.
Qui cauto impari ogni superbo intento
Che ogn' humana grandezza è pur un vento.

13°. Ternum, Interamnia, Interamna, Interamnium /: Terni, Terani :/ Civitas Episcopalis, in Insula, cujus ambitus est quatuor circiter Milliarium, quam duo Naris /: Nera :/ ~~flumminis~~ fluminis rami efficiunt, unde et Interamna p. nomen habet, posita 18. milliaribus versùs Austrum à Spoleto, at 54. versùs Septentrionem à Roma, sub gr. long. 30. m. 20. lat. 42. m. 4.

Olim longè spectabilior fuit, quàm nunc sit, magnae ruinae, quibus circumdata est, id apertè testantur. Urbs Municipalis fuit, quae tanquam Republica propriis legibus regebatur. Quando condita fuerit ignoratur. Quaedam tamen Inscriptio in Praetorio asservata prodere videtur eam anno Urbis conditae 80. vel 82. fuisse excitatam. Quidam volunt illius conditorem fuisse Numam Pompilium. Ponti ibidem affixa est Inscriptio, ~~quae~~ tempore Urbani Papae VIII. huc allata ~~fuit~~, quae ait pontem istum à Pompejo Magno excitatum fuisse. Civitas haec longitudine suâ latitudinem superat. Illius plateae satis rectae sunt, et lateribus pestrata, paulò declives sunt, quò publicorum fontium, et aliorum, qui intrà plerasque domos sunt, aquae illam mundent, omnesque sordes abluere valeant. In ea plusquam bis mille aedes numerantur, at ultrà duodecim animarum millia. Hîc duae liberae Nundinae celebrantur mensibus scilicet Februario et Septembri. Urbs in 6. regiones dividitur, quae 14. Parochias, 8. Monachorum, 5. monialium coenobia, varias Societates seu confraternitates Poenitentium, 4. Nosocomia pro pauperibus et aegrotis complectuntur. Illius Episcopus immediatè subest Summo Pontifici. Olim in ea quamplura numerabantur Palatia, quorum modò nonnisi ruinae supersunt. Ab an. 1703. tantum splendoris sui amisit, ut ~~modo~~ nunc priori comparata, vilis duntaxat Urbs esse viddatur. Comitis Spadae palatium tamen in ea videri meretur. Ecclesia Cathedralis, quae rotunda est et magnifica, antiquitatis monumentum est et Opus. Episcopatus et celebris Castellorum

familia, ad quam urbs pertinet, nec non antiquitatis et veteris illius splendoris quaedam vestigia, aliquantò adhuc spectabilem efficiunt.

Diu amoeno Reipublicae Regimine fruita est, ac fortè illo adhuc frueretur, nisi propriorum civium arrogantia intestinorum bellorum flammam accendisset, quibus, postquam saepius devastata fuisset, tandem Romanorum, posteà Longobardorum, deinde quarundam privatarum familiarum potestati subjecta fuit, donec tandem Saeculo XV. ad veros Dominos suos Romanos Pontifices rediit.

Hujus Civitatis Territorium omnium Papae provinciae territoriorum fertilissimum est et abundantissimum, hocque habet speciale quòd in magna ariditate proventus olearum et fungorum fiat, è contrà, cùm pluit, pulvere respersum sit. Ibidem prata ter annuatim abscinduntur, in quibus deindè usque ad veris initium pecora pabulantur. Boves hic sunt excellentes columbae silvestres et domesticae, turdi, turtures sunt optimi. caro vitulina et avium habetur in abundantiâ. Solum magnos fructus profert, mala persica sunt 20. unciarum, mala Armeniaca, pira, ficus ac universim fructus maximi sunt et optimi saporis. Melopepones eam habent crassitudinem, quae aliàs nonnisi in Americâ invenitur. Raparum pondus communiter est 6. usque 7. librarum, occurrunt etiam, quarum pondus est 30. imò 40. librarum. Brassica vulgaris mirae est magnitudinis, delicatissima et optimi saporis. Quid speciale est, quòd haec pinguis et humida regio tam exquisita vina proferat, inter quae arvisia et apiana numerantur. Adsunt etiam permulta olea, et olei commercium in hac Urbe est frequentissimum, ac intra sex anni menses quotidie illius 100. onera; quodlibet 600. librarum, conficiantur.

Duobus vel tribus ab hac Urbe milliaribus occurrit cataracta Velini fluminis, ab incolis Italicè Cascata della Marmore dicta, qui ab altissima rupe in planitiem praecipitatur, atque Nari |: Nera :| jungitur. vid. sup. ubi de Spoleto.

14°. Reate |: Rieti :| Urbs Episcopalis ad Velinum flumen et in confiniis Aprutii sita 33. milliaris ad Euronotum à Spoleto. Jam à Saeculo V. Episcopalis est, illiusque Episcopus Summae Sedi immediatè subjicitur, habetque amplam Dioecesim, in qua 150. Urbes, quarum quaedam in Regno Neapo-

litans sitæ sunt, numerantur. Ecclesia Cathedralis, quæ in honorem B. V. Mariæ condita fuit, a Paschali Papa II. qui ab an. 1099. usque ad an. 1118. rebus Ecclesiæ præfuit, cùm ruinam minitaretur, restaurata est; quamplures Sancti in ea jacent sepulti, ac multæ reliquiæ asservantur. In hac urbe sunt 10. Virorum et 7. Virginum Monasteria, Seminarium, Nosocomium, Mons pietatis, et variæ Laïcorum Confraternitates. Reate nomen tribuit Lacui qui Palus Reatina seu S. Susannæ |: Lago di Rieti :| nuncupatur, et paulò versùs Occidentem non procul ab ipsa situs est.

15°. Nursia seu Norsia |: Norcia :| Urbs exigua intra montes posita 24. milliariis ad Euronotum à Spoleto. Antiqua est, ut quæ olim Scipioni ~~Africano~~ in bello Africano remiges miserit. Quamvis Papæ subjecta sit, quamdam tamen Reipublicæ speciem retinet. Proprium Magistratum eligit, quem quatuor viri constituunt, qui nec legere nec scribere nosse debent, undè Quatuor Illiterati |: li quatri Illiterati :| nuncupantur. Ajunt Incolas partes has arripuisse adeò insolitas, quòd arbitrati sint studia variis callidis machinationibus præbere occasionem.

In hac urbe aut saltem in ejus territorio natus perhibetur S. Benedictus Monachorum in Occidente Patriarcha circa an. 480. Indè etiam ipsa celebris est, quòd strenuus Bellidux Romanus Sertorius, qui in Hispaniâ interiit, in ea natus sit. An. 1730. duobus immediatè se invicem subsequentibus terræ motibus penitùs eversa fuit ita, ut ex ea nihil remanserit præter Prætorium, et Monasteria S. Antonii et Franciscanorum, ac ultra 800. homines perierint. In ea plura utriusque sexus Monasteria occurrunt. Tam ipsa quàm ipsius Territorium 12000. animarum numerat, aut saltem ante illum terribilem terræ motum numerabat.

126. § VII.

De Agro Perusino.

Ager Perusinus |: Il Perugino :| confinis est ad Septentrionem Ducatui Urbino, ad Orientem Umbriæ, ad Austrum Agro urbeventano, et ad Occidentem Hetruriæ. Ejus ambitus ab Oriente ad Occidentem est 30. à Septentrione verò ad Meridiem 28. milliarium. Tibe-

ris, qui illum à Septentrione ad Austrum dividit, unicus
nota alicujus fluvius est, qui ibidem occurrit. Notari
meretur hic

1.º Perusa, Perusia, et Perusium /: Perugia :/ Urbs
Caput Agri, cui nomen tribuit, unacum Arce mu-
nitâ, Sedes Episcopi Summæ Sedi immediatè
Subjecti, et celebris Universitatis, Tiberim versus
orientem inter, et Gennam ad occidentem fluvios
in excelso colle, quem Tiberis alluit, Sita 8. vel 9.
milliaris ad Caurum ab Assisio, Sub gr. Long. 30. m. 1.
lat. 43. m. 6.   Adeò antiqua est, ut illam jam
Noë ætate extitisse quidam velint, atque à Pelasgis
post captam Cortonam Agri Florentini urbem ædi-
ficiis ac munitionibus auctam fuisse. Illius memi-
nêre Ptolomæus, qui lib. 3. c. 1. Fesulas inter et Are-
tium componit, et Titus Livius lib. 10. c. 37. qui illam
in Serie duodenarum præcipuarum Etruriæ Urbium collocat,
additque Fabium in Etruria, quæ rebellaverat,
4500. Perusinorum intercmisse et 1740. captivos
abduxisse.   Eutropius illam Perusium vocat,
ac videtur ea esse, quam Stephanus Geographus
Perrasion nuncupat.

Romani longo tempore eidem dominati sunt, et
donec ipsorum potentia ~~debitata et divisa fuit~~ intes-
tinis bellis debilitata et divisa fuit; nam ubi Trium-
viratu abrogato Cæsar Solus rerum potitus est, id ma-
gnæ invidiæ fomes fuit, et Specialiter Consulem
Lucium Antonium eò adduxit, ut Perusiam se re-
ciperet, ac indè Cæsari molestiam facesseret;
verùm ipse adeam movens exercitum post diutinam
circumvallationem fame cives ad deditionem cogente
tandem illam obtinuit; undè Perusina fames in
adagium transiit. Victor equidem Urbi pepercit,
verùm miles quidam nomine Cestius in proprio di-
versorio suo ignem subjecit, qui vento agitatus brevi
adeò excrevit, ut eo tota Civitas in cineres redacta
fuerit, nihilque præter Vulcani Templum ~~[illegible]~~ ex
eâ remanserit, at Cæsaris liberalitate denuò restau-
rata fuit ac Splendidior, quàm prius fuerat, facta,
et propter benefactorem Suum ~~et~~ novum fundatorem
Perusia Augusta dicta est. Postmodùm Totilas
Gothorum Rex illam post Septem annorum obsidio-
nem devastavit; denuò autem illam relinquere coac-

tus fuit, postquam nempè Narsetes Justiniani Imperatoris Belliducem illum propè Castrum in fugam egisset. Deinde Longobardi illam occupaverunt, hos exturbavit Carolus Magnus, tùmque ipsius filius Ludovicus Pius Saeculo IX. cum unacum aliis Hetruriae Urbibus Romanae Sedi reliquit; ab illo tempore eidem Sedi semper paruit, saepius tamen occupata ab hostibus fuit, ac variis temporibus multùm afflicta ~~est~~, praesertim durante Guelforum et Gibellinorum bello. Magna est et concinnè aedificata, nec non incolis frequentissima adeò, ut 20000. animarum in ea numerentur. Ei imminet Castrum munitum à Paulo Papa III. excitatum, ut Incolas, qui Reipublicae libertatem affectabant, in officio contineret. Plateae ejus lateribus sunt perstratae. In ea sunt permultae nobiles familiae; Ecclesiasticorum et aliorum publicorum aedificiorum 25. Parochiae. 22. Virorum et 19. Virginum Coenobia, 20. Laicorum Confraternitates, 5. Nosocomia, et 2. Montes pietatis in illa et ejus Suburbiis numerantur. Adest etiam celeberrima Universitas an. 1290. fundata. Illius Episcopatus inter antiquissimos recensetur, atque tunc jam, cùm S. Petrus Apostolus Britium in Italiam ad praedicandum ibidem Evangelium misisset, initium sumsit. Dioecesis, in qua 40000. propè hominum numerantur multas urbes et Pagos scilicet 170. circiter complectitur.

2º. Passinianum |: Passignano, Passignano, seu Possignano :| Urbs angusta ad Septentrionalem ripam Lacûs Perusini, cui etiam hujus Urbis nomen tribuitur nec non pisculentus est, posita. In ea S. Joannes Gualbertus colitur, ubi an. 1073. in Monasterio, quod ipse condiderat, vitam finivit. Est fundator Congregationis Vallis Umbrosae, cujus institutio à Papa Victore II. in Concilio Florentino, et ab Urbano II. an. 1090. confirmata fuit. De ea jam alibi disseruimus.

3º. Castellio ad Lacum |: Castiglione del Lago :| urbs exigua ad occidentale littus Perusini Lacûs in confiniis ~~Hetrus~~ Hetruriae sita, 6. milliariis ad Austrum à Cortonâ.

§. VIII.

De Sabinia.

Sabinia |: Sabina :| provincia veteris Sabiniæ portio confinis est ad Septentrionem Umbriæ seu Ducatui Spoletano, ad Orientem Aprutio Ulteriori, ad Meridiem Latio seu Campaniæ Romanæ, à qua Teverone olim Aniene, Antone et Anio flumine separatur, et ad Occidentem Patrimonio S. Petri. Omnium Status Pontificii provinciarum ultra minima est, ejusque longitudo est circiter 27. milliarium, et latitudo totidem. Multi fluvii illam irrigant atque fertilem efficiunt, suntque Campanus |: Campano :| Himella |: Aja :| Fabaris |: Farfa :| Avens |: Curese :| Allia |: Caminato seu Rio Mosso :| et Galentinus |: Galentino :|

Sabina vini et olei ferax est, illius uvæ passæ celebrantur. Incolæ quidpiam veterum Sabinorum genii servasse videntur. Admodum animosi sunt, sed voluptatum affectu vitam quietam militiæ præferunt. Episcopum habet tertium inter sex Assistentes ~~tertium~~ et semper Cardinalem. Illius Diœcesis admodum ampla est, ac 50. Urbes complectitur, in quibus ultra 30000. hominum numerantur. Occurrit

1°. Manliana seu Manlianum |: Magliano :| Urbs loco jucundo in apice montis propè Tiberim sita 20. milliariis ad Septentrionem à Roma. Exigua est sed populosa, necnon Sedes Episcopi Sabinæ, qui inter sex primos Cardinales tertius est.

2°. Narna, Narnia, seu Nagnia |: Narni :| Urbs parva ad Narem |: Nera :| fluvium partim in apice partim in declivitate montis excelsi et præcipiti necnon difficilis ascensu sita, 24. milliariis ad Africum à Spoleto. Sub gr. Long. 30. m. 15. lat. 42. m. 32. Est Sedes Episcopi Papæ Suffraganei. Incolæ illam Romà antiquiorem prædicant, at communis opinio est illam annis aliquot juniorem esse. Antiquitùs Nequinum vocata fuit, quod nomen quidam à nequitiâ derivant; aliqui volunt nomen hoc ei inditum fuisse vel propter viæ, quæ ad illam ducit, difficultatem, vel propter illius in horrido et præcipito monte situm; alii verò non ita benigni volunt Urbem hanc nomen istud ob Incolarum nequitiam et barbaros mores meruisse: opinionem suam fundant in quadam relatione historica, quæ dicit, quòd, cum

urbs haec obsideretur, ac Cives fame premerentur adeò, ut deditionem facere aut fame perire cogerentur, matres sorores, et uxores suas interemerint, quò pauca quae superarant, victualia diutiùs servarent, quibus tandem omninò consumtis mutuò se se confecerint eligentes potiùs mori quàm urbis occupationi et libertatis suae jacturae supervivere. Atque ex hoc barbaro facinore Nequinum nomen ortum duxisse conjiciunt. Verùm horum desperatorum virorum aliquos adhuc residuos fuisse atque urbi suae novos incolas dedisse oportet; legimus enim in historia Romana Nequinos et Samnites à Romanis Duce Consule M. Fulvio Petinio an. U.C. 454. devictos fuisse. Ab eo tempore urbs haec Narnia à Nare fluvio, qui montis, supra quem sita est, pedem abluit, dicta est. Haec nominis mutatio facta est, cùm Romani in illam deduxerunt Coloniam, cui haud conveniens fuit tam invisum nomen, quale Nequinum erat, gestare.

Narniae cernuntur reliquiae magnifici pontis ex quadratis marmoreis lapidibus ~~constructi~~, ab Augusto, ut fertur, post cladem Sicambrorum ex eorum praedâ constructi. Quatuor arcubus constabat, quorum medius 200. pedes ~~altus~~ latus et 150. altus erat. Non procul ab eo novus constructus est ex lapidibus quadratis et lateribus 7. arcubus constans.

Quamvis hujus urbis situs satis incommodus sit, ipsa tamen plateas habet venustas domosque concinnas, necnon speciosa templa. In ea numerantur 7. Ecclesiae Parochiales, totidem virorum et 5. Monialium Coenobia, 2. Laïcorum Confraternitates, Xenodochium, Mons pietatis, et Seminarium.

Narnia Hannibali Italiam vastanti restitit. Saeculo XVI. cùm Imperatoris Caroli V. exercitus Papam Clementem VII. in Castro S. Angeli Romae obsideret, Veneti Imperatoris foederati illam occupaverunt, ac devastàrunt plerisque domibus et publicis aedificiis in cineres redactis, jugulatisque etiamnum mulieribus et infantibus: at brevi post restaurata fuit. Opulenta est et populosa. Cives habet benè moratos, multaeque nobiles familiae in ea sedem habent. Nec, quamlibet in monte posita, penuriam aquae patitur, quae per aquaeductum ad 15. usque milliaria protensum in illam adducitur, ac in tres publicos fontes crateribus marmoreis et statuis aereis ornatos effun-

ditur. Prope Urbem occurrit fons, qui Famis Fons nuncupatur, quòd aqua ex eo nunquam scaturiat, nisi cum portendere vult annum sequentem fore sterilem.

Supremum montis, supra quem Urbs posita est, apicem occupat vetus Castrum quadratum turribus etiam quadratis praecinctum, quod modò negligitur. Quidam illud Romanorum opus esse volunt, verisimilius autem est à Longobardis excitatum fuisse.

Praeter Nervam Imperatorem Narnia quamplures viros toga et sago celebres protulit. S. Juvenalis, qui Saeculo Ecclesiae IV. floruit primus fuit illius Antistes. Ipsius Dioecesis 20000. hominum complectitur. Quidam Geographi Urbem hanc malè Ducatui Spoletano adjungunt.

3.º Farfarium seu Farfarus (: Farfa :) Oppidum ad ejusdem nominis rivum 13. milliaris ad Septentrionem à Roma positum insigni venustâ Abbatiâ, quae nullius Dioecesis est.

4.º Nomentum seu Mentana (: Lamentana :) Oppidum unanimum Arce ad Anienem (: Teverone :) fluvium 12. milliaris ad Septentrionem à Roma positum. Antiquitùs celebris fuit Urbs, illiusque meminit Strabo lib. 5. p. 228. limitesque Sabinorum versùs Occidentem à Tiberi et ab eâ ad Vestinos usque ducit. Titus Livius lib. 1. c. 38. inter veteres Latinorum Urbes illam collocat, quas Tarquinius Senior in Romanorum potestatem redegit. Stephanus Geographus illam vocat Νωμέντος. Episcopalis Civitas fuisse dicitur, in eâque SS. Primus et Felicianus martyrium subierunt, quorum corpora 340. circiter post annis Romam delata fuerunt.

5.º Poggium mirtetum (: Poggio Mirteto :) Pagus seu Oppidum ad Digentiam (: Rio del Sole :) positum. creditur esse Mandela, cujus meminit Horatius Epist. 18. lib. 1. v. 104. et prope quam villam habuit:

Me quoties reficit gelidus Digentia rivus
Quem Mandela bibit, rugosus frigore pagus.

6.º Episcopium (: Vescovio di Sabina :) Urbs exigua vel potius Oppidum duntaxat ad Himellam (: Aja :) fluvium 4. milliaris ad austrum à Narnia positum.

Quidam volunt *Forum Novum* liberam Romanam urbem, sedemque Sabinæ Episcopi fuisse, quod etiam hodierno illius nomini occasionem præbuit. Id prodere videtur quædam Inscriptio, quæ in hujus Oppidi Ecclesia legitur.

7.° Mons Rotundus |: Monte Rotondo :| Oppidum cum Arce in monte 2. milliariis à Tiberi et 10. versus Septentrionem à Româ non procul à Nomento. Antiquitus *Eretum* vocabatur. Titulo Ducatus gaudet et pertinet ad familiam Ursinorum.

§. IX.

128. ## De Agro Urbeventano.

Ager Urbeventanus |: Il Orvietano :| provincia exigua, quam aliqui Patrimonio Petri adjungunt velut partem ipsius Septentrionalem. Limites ejus sunt ad Septentrionem et Orientem Umbria, ad Austrum Patrimonium S. Petri, et ad Occidentem Ager Senensis. Hic notatur

1.° Urbiventum, Urbs Vetus, Herbanum, item Oropitum et Orbitum |: Orvieto :| Civitas Sedes Episcopi Summæ Sedi immediatè subjecti, suprà rupem undique præruptam prope confluentem Paliæ |: Paglia :| et Clanis seu Glanii |: Chiana :| fluviorum, qui postmodum Tiberi immerguntur, posita, 9. milliaribus ad Orientem à Volsinio et 18. ad Septentrionem à Viterbio, necnon 60. ad Caurum à Roma, sub gr. long. 29. m. 45. lat. 42. m. 42. Pulchra est, ac in ea videri merentur Prætorium et magnificum palatium à Papa Urbano V. anno 1364. excitatum. Cùm adeò in sublimi posita sit, ut in ea nullus fons esse possit, Papa Clemens VII. ibidem puteum fodi4 curavit, cujus profunditas est 250. cubitorum, ad cujus introitum hæc legitur Inscriptio: *Quod natura munimento inviderat, industria adjecit.* In illum per 550. graduum scalam, in quam 70. fenestræ lucem immittunt, descenditur. Muli per unam descendunt et per alteram ascendunt ne scilicet, ubi sibi invicem occurrunt, mutuò se impediant.

4 seu potius in rupe excidi

Urbs hæc mœnibus caret, quorum loco sunt ipsi rupes inaccessæ, quibus undique cingitur, et à quibus nemo sine horrore oculos de intuitum demittere valet. Optimus in ea spirat aër, præterquam per illud Autumni tempus, quo aqua Paliæ ad torren-

dam canabem adhibetur, tum enim insoluber et intolerabilis foetor viget. Ante hac Urbs haec tutum receptaculum Summorum Pontificum fuit, ac hodiedum adhuc in ea permulti sunt primae notae Incolae, quorum numerus universim plusquam octo millium est. Urbeventi quaedam antidoti à celebri quodam Chymico adinventi Species conficitur, quod ab illius nomine <u>Urbeventanum</u> |: Orvietano :| dicitur, ac venenum acceptum seu haustum è corpore expellit.

Praeter Ecclesiam Cathedralem, quae magnifica est, Urbeventi 8. virorum et 6. Monialium Coenobia numerantur. Dioecesis ultra 20000. animarum continet, in eaque occurrunt variae Urbes et Castella.

2º. Aula, Aquula, et Aqua Tarinae seu Tauri |: Aquapendente :| Urbs ~~major~~ satis magna ad Paliam |: Paglia :| fluvium in confiniis Agri Senensis sita 12. milliariis versus Occidentem ab Urbeventano. Paucos incolas numerat. Est Sedes Episcopi, quam Papa Innocentius X. an: 1649. vel 1650. è Castro huc transtulit.

3º. Balneoregium seu Balneum Regis |: Bagnarea seu Bagnareia :| Urbs Sedes Episcopi Romanae Sedi immediatè subjecti, supra collem propè Clarium |: Chiaro :| rivum posita 6. milliaribus versus Austrum ab Urbevento, et 15. ad Septentrionem à Viterbio. Creditur esse vetus <u>Novempagi</u> Plinii. Est locus natalis S. Bonaventurae Monachi Ordinis S. Francisci, cujus minister generalis fuit, ac tantam morum suorum integritate sibi apud omnes conciliavit existimationem, ut, cum post mortem Clementis Papae IV. Cardinales in Conclavi congregati circà novi Pontificis electionem haud coadunari valerent, idque negotium ad duos annos menses novem, et duos dies protraxissent, tandem hujus S. Viri hortatu sex Cardinalibus potestatem dederunt, novum Papam <u>compromisso</u> mediante eligendi; tumque ab ipsis electus est 1. Septembris an. 1271. Theobaldus è Vice Comitum familia, qui Gregorius X. dici voluit. Hic Bonaventuram nostrum Cardinalem creavit, ac secum ad Concilium

generale Lugdunense II. duxit, quod an. 1274. celebratum est, et in quo Sanctus vir ille ante Sessionem IV. è vivis excessit; cujus elogium in Actis Concilii legitur. Illius funus Concilii Patres unacum Papa comitati sunt, ac lacrymis suis honorarunt. Sixtus Papa IV. illum Sanctorum Catalogo adscripsit et Sixtus V. Ecclesiæ Doctoribus annumeravit.

129. §. X.

De Campania Romana, seu Latio Veterum.

Quamvis Campania Romana |: Campagna di Roma: | ipsum veterum Latium sit, id tamen non adeò strictè sumendum est, cum limites haud amplius iidem sint: enimverò Latium olim Tyberim inter Lirim ~~Garigli~~ modò Garilianum |: Garigliano: | et Anienum |: Teverone: | claudebatur, et à quinque populis in varias Colonias distributis incolebatur, scilicet à Latinis, Rutulis, Volscis, Aequis et Hernicis; modò autem Campania Romana longè arctioribus limitibus coarctata est, ac nomen istud illi provinciæ tribuitur, quæ inter Tyberim, Anienum, Terracinam et Garilianum jacet: limites igitur ejus sunt ad Occidentem Tyberis, ad Septentrionem Anienus, ad Orientem Terra Laboris, et ad Austrum Mare; undè maxima ipsius amplitudo à Septentrione ad Austrum scilicet à Licentiâ |: Lizenza: | ad Fanum S. Felicitatis, est 40. milliarium, et ab Oriente ad Occidentem à Fabrateria |: Falvaterra: | nempè Romam usque, 55.

Etsi provincia hæc vicina sit Terræ Laboris, totius Italiæ fertilissimæ regionis, ipsius solum tamen nihil profert, sed incultum penè relinquitur, id non ipsius sterilitati, sed incolarum desidiæ, quod illud haud colant, tribuendum videtur. Aër illius non adeò saluber est, id adscribitur Pomptinæ paludi, soli humiditati, et negligentiæ incolarum in colendis agris, qui vera deserta sunt. fortè etiam ad id conferunt innumera penè diruta ædificia, in quibus malignus aër detinetur; attamen

aquæ ejus, præcipuè Tyberis, salubres sunt. Fluvii qui-
bus perfluitur, sunt Tyberis, Numicus (: Nemi, Numi-
co :) Astura, et alii, qui Paludem Pomptinam irri-
gant. Aliquot etiam adsunt Lacus, scilicet Lacus
S. Praxedis; Castri Gandulphi, quod Veteres Geogra-
phos Albanus Lacus; Nemorensis Lacus, seu Aricinus
Lacus; quem veteres Speculum Dianæ vocaverunt,
quòd ad illius ripam Saltus fuerit huic Deæ consecra-
tus, et Lacus Diseruanus. Papa immediatum
hujus provinciæ regimen sibi servat, et Vicarium
duntaxat constituit, qui Frusini residet. Nota-
tur hîc

1º. Roma Civitas antiqua, ampla, pulcherrima,
necnon totius penè mundi celeberrima, Latii,
universæque Italiæ, imò totius Orbis Catholici
Caput, ad Tiberim, qui illius partem perfluit,
sita 840. milliariis Italicis ad Africum à Vienna
810. ad Euronotum à Lutetia Parisiorum, et 900.
ad Euro-Aquilone-mesem à Madrito, sub gr. long.
30. m. 20. lat. 41. m. 54.

Circà illius nomen et ortum multa veteres fa-
bulati sunt. À Romulo conditam et appellatam
vulgò obtinuit; non tamen desunt Scriptores,
~~Romanam Itali filiam incoluisse Palatinum~~
~~montem, et primum oppidum extruxisse [illegible]~~
~~[illegible] Valentiam vo-~~
~~citatam~~ qui illam à voce græca ῥώμη Robur à
juvenum robore vocatam dicunt; alii Romam
Itali filiam Palatinum montem, qui nunc
in urbe est, incoluisse, à qua ipsa nomen acceperit;
alii Romam mulierem, quæ Urbi nomen fecerit,
narrant fuisse in Æneæ comitatu, cum Ilio seu
Trojâ excisâ novas sedes quæsiturus diu cum
classe errabundus tandem ad Tiberim appulisset;
ibi Romam illam cæterasque Trojanas feminas
longi ac molesti itineris pertæsas inito consilio
classem exussisse, cujus consilii, quia Roma princeps
fuit, ideò promeruisse ipsam scribunt, ut Trojani
novam Urbem, quæ ipsis post amissam classem
necessario struenda fuit, ipsius potissimum no-
mine appellarent. Alii consentiunt quidem

Romam origine Trojanam Ascanii filiam et Aeneæ neptem cum cæteris gentilibus suis classe in Italiam venisse; hicque expetitam à Rege Aboriginum Latino in matrimonium peperisse geminos Romulum ac Romum seu Remum, qui conditæ posteà novæ urbi maternum dederint nomen. Alii id ipsum aliter narrant; ajunt enim, quòd, postquam Amulius XIX. Latinorum Rex ~~apud Albam regiam tenebat~~, Numitorem fratrem suum regno et Albâ ~~apud~~ urbe, quæ tum ~~regia~~ Latinorum Regum Sedes erat, exturbasset, Sylviam ipsius neptem Vestalem Virginem fieri coë~~gisse~~gerit, quæ tamen foetu concepto Remum et Romulum pepererit, quos cùm Amulius in Tiberim demergi jussisset, quidam gregum Pastor, cui Faustulus nomen, è flumine extractos educârit. Hi deinde grandiores facti Amulio patruo suo magno interfecto Avum suum Numitorem regno restituerint, isque nepotibus auctor fuerit, ut alibi Sedem figerent, hi eidem gerentes morem, obtentâ ab ipso regione illa, quam Tiberis alluit, et ad quam à fluctibus delati fuerant, sumtis secum Sociis, nec non junctis sibi Pallantii et Saturniæ Oppidorum incolis, ibidem novam Urbem moliti sint, ortâque inter ipsos discordiâ, cujus varias causas referunt Auctores, Remus à Romulo interfectus fuerit, qui deinde solus imperârit, novamque Urbem nomine suo Romam nuncupârit.

Alii adhuc memorant multò ante Romuli tempora iisdem in Locis extitisse Oppidum, quod Siculi primùm, posteà, illis expulsis, Aborigines Latini incoluerint; huc deinde sextâ decimâ ætate post captam Ilium seu Trojam ductam fuisse frequentem Coloniam ab Alba Latinorum, ductu atque auspiciis Romuli, qui fuerit septimus decimus ex Aeneæ stirpe progenitus; ab hoc Palantium et Saturniam (: ea enim loca novi Coloni insederant :) communi deinceps nomine Romam vocari coepisse. Certè antiquissimis temporibus in Capitolino monte, qui tunc Tarpejus dicebatur, stetisse Urbem Saturniam ab Herculis Argivi comitibus habitatam, illiusque ad suam usque ætatem monimenta quædam reliqua mansisse auctor est

M. Terentius Varro locuples M. Varro* lib. 4. de lingua Latina. Valen-

tiam aliam in Palatino Urbem Romuli aetate priorem antiquióremque fuisse plurimi prodiderunt: at non conveniunt, an à Româ Itali seu Ascanii filiâ constructa denominatáque fuerit, an, quod plures scribunt, Siculi per ea tempora hanc Italiae oram longè obtinentes in Palatino Valentiam quoque habuerint, unde eos Evander Latinorum Rex seu solus seu advenae Aeneae sociorúmque viribus adjutus ejecerit; Aeneam quidem et comites Graecè loquentes abhorruisse peregrinum Valentiae nomen, et maluisse captam Urbem sui sermonis vocabulo ~~[illegible]~~ ῥώμη deinceps nominare. Alii Scriptores ferunt Evandrum ipsum, ex quo Urbem Siculis ademerit, vertisse latinum nomen in Graecum, et hinc Romulum cognominari coepisse; neque extitisse praeter Evandrum alium mortalium, cui Romulus nomen fuerit. At non desunt nostri aevi eruditi, qui mera puta figmenta esse asserunt, quaecumque de Aenea Trojanorumque in Italiam appulsu, et de Romulo Urbis conditore litterarum monumentis prodita reperiuntur: imò antehac viri docti extiterunt, qui Trojam unquam captam fuisse auderent in dubium vocare. Certè anceps quidem jam olim et obscura Urbis Romae origo nominisque causa fuit; Magnum, inquit Plutarchus* in Romulo, Romae nomen, quod est apud omnes gentes gloriosum, à quo et qua de causa Urbs acceperit, non convenit inter Scriptores. Livius quoque, Quae, ait, ante conditam Urbem poëticis magis decora fabulis, quàm incorruptis rerum gestarum monumentis traduntur, ea nec affirmare, nec refellere in animo est.

Coepit ergò Roma à quocumque demum condita, ut Scriptorum plurimi numerant, Olympiadis septimae primo circiter anno, post Trojae excidium verò secundo supra quadringentesimum, post conditum terrarum Orbem 3220. Cal. Maji; atque ex agrestibus primò et mille tantummodò casis, ut auctor est Plutarchus, concinnata muróque cincta civitatis formam accepit; indè cùm per opes invaluisset, polita ab opulentioribus civibus aedes sunt, ornatáque in tantùm Urbs, ut necessitatis causâ non luxûs

omnium Romanorum doctissimus, natus perhibetur A. R. 638. Orator, Historiographus et Philosophus fuit praestantissimus. Quidam asserunt, illum ultra 500. volumina scripsisse. Opus de lingua latina Ciceroni dedicavit. Scripsit etiam opus de Re Rustica. item Tractatum de historia, et Annales celebrium virorum et familiarum Romanarum, et multos alios libros.

* Plutarchus Chaeroneâ Boeotiae urbe oriundus, fuit Philosophus, Historiographus et Orator. floruit sub Imperatoribus Nervâ et Trajano. Inter alia scripsit vitas celebrium Graecorum et Romanorum virorum.

fieri videretur. Posterioribus demum temporibus ab antiquâ eâ et felici frugalitate recessum est ita, ut quae inter vilia tuguria aut modicè profectò excultas domos semper floruit Republica, atque ab aratris saepè suos Imperatores petiit, inter marmora demum purpuramque periit.

Communis opinio est Romam primum sive à Romulo sive à quocumque alio supra montem Palatinum fuisse excitatam; qui deindè ibidem imperârunt, illam subindè ampliârunt; Mons Celius à Tullo, Janiculus et Aventinus ab Ancone, Viminalis, Quirinalis et Esquilinus à Servio Tullio adjecti fuerunt, undè celebre Septicollis nomen, quod eidem urbi propter septem montes seu colles, quibus inaedificata fuit, inditum est, provenit. Postmodùm variis temporibus ampliata fuit, ac modò duodecim montes seu colles complectitur, suntque Capitolinus, Palatinus, Aventinus, Celius, Esquilinus, Viminalis, Quirinalis |: Monte Cavallo :| Janiculus, Pincius, Vaticanus, Citatorius, Jordanus. In quatuordecim regiones, ut olim, hodiedum adhuc dividitur, mutatis tamen plerumque veterum illius regionum nominibus. Muro cingitur variis variarum figurarum propugnaculis munito. Per duodecim portas diu noctuque semper apertas in illam patet aditus. Aequè magna est ac Lutetia Parisiorum si à suorum moenium septis mensuretur, verum inter illa spatiosum terrenum haud habitatum continetur in quo occurrunt horti, vineae, p. Ultra 150000. incolarum haud numerat.

Integris voluminibus nobis foret opus, si innumera penè, quae in ea offenduntur antiqui splendoris sui reliquias et monumenta, ut Balnea, Obelisci, Amphitheatra, Circi, Aquaeductus, columnae, Mausolea, Arcus Triumphales p. prodigiosa pulchrarum Statuarum quantitas. Item Ecclesiae, Palatia, caeteraque quamplurima aedificia cùm publica tùm privata, perscribere vellemus. Id duntaxat memoramus, quòd inter Ecclesias, palatia et magnifica aedificia illius

eminent Ecclesia Vaticana S. Petri omnium totius Orbis Ecclesiarum amplissima et magnificentissima, Ecclesia S. Joannis Lateranensis, Ecclesia S. Mariae &c. Palatium Vaticanum, in quo magnâ anni parte Summi Pontifices demorari solent, Xenodochium S. Spiritus. Palatium in monte Quirinali, Capitolium, Palatia S. Marci, Cancellariae, Magni Hetruriae Ducis nunc Imperatoris, et Farnesiorum. Collegium Sapientiae inter complura alia praecipuum, in quo triginta numerantur Professores, qui Artes liberales et sublimas Scientias, Philosophiam, Theologiam, Jura Canonicum et Civile, Mathematicam, linguas orientales, &c. docent. In ea quoque omnium Ordinum et utriusque sexûs sunt Monasteria. universim 150000. animarum Roma numerantur.

Urbs haec variis fortunae casibus fuit obnoxia: ~~praecipuos quos post aeram vulgarem sustinuit memorare, hic breviter meminisse placet~~: Attila Hunnorum Rex flagellum Dei cognominatus circa annum Christi sub Valentiniano III. Imperatore Italiam devastat, Romamque pergens majestate S. Leonis Papae ipsi obviam facti territus recedit; sicque Sanctus hic Pontifex Romam liberat à furore omnium mortalium terribilissimi. An. 455. Genserius Vandalorum Rex ab Eudoxiâ Valentiniani III. viduâ, quem Maximus Tyrannus, quòd uxorem ipsius oppressisset, in Campo Martis occidi curavat, mariti necem ulturâ ex Africâ accitus Romam venit, illamque quatuordecim continuis diebus diripuit, quam et incendisset, at precibus S. Leonis Papae et Eudoxiae flexus ab incendio abstinuit.

Anno 475. Romulus Augustulus Imperatorum, qui Romae sederunt, ultimus ab Odoacro Herulorum Rege expellitur, postquam menses 10. dies 5. imperasset: atque sic Romanorum Imperium finem accepit, necnon Occidens per 324. annos, usque ad Carolum M. scilicet, sine Imperatore fuit. Odoacer expulso Augustulo an. 476. Romam occupavit, et Rex Italiae dici voluit. Regnavit 16. annis et 6. mensibus. Theodoricus Ostro-Gothorum Rex accepta ab Imperatore Zenone Isauro facultate Odoacro Italiam adimendi, illum tribus

prœliis fractum propriâ manu trucidat circà an. 493. Regnavit 33. annis et 6. mensibus. Anno 536. Belisarius Romam pro Imperatore Justiniano occupat, quam Vitiges Ostro-Gothorum Rex postmodùm frustra obsedit. An. 546. Totilas, et an. 552. Tejas Ostro-Gothorum Reges illam ceperunt et expilârunt.*

Cùm An. 730. Gregorius Papa II. Leonem Isaurum Orientis Imperatorem Iconomachum in crudelitate erga Catholicos Sacrarum Imaginum cultores obstinatum anathemate perculisset, tum Roma et Exarchatus, qui hactenùs Orientis Imperatoribus paruerant, inito foedere mutuo in Rempublicam sese evexêre, cujus Papa Leonis Imperatoris loco Caput et Princeps esset; haecque Regiminis forma sub Imperatore Constantino Copronymo continuata est. Ubi verò Luitprandus Longobardorum Rex hac contemtâ Republicâ quatuor Urbes in Ducatu Romano sitas occupasset, Zacharias secundus post Gregorium II. Papa et Gregorii III. Successor Caroli Martelli Regni Franciæ Majoris Domûs auxilium imploravit, cujus auctoritas tantum apud Luitprandum potuit, ut incunctanter huic Reipublicæ ablata restituerit. Verùm aliquot post ipsius mortem annis Aistulphus occupatis omnibus hujus novæ Reipublicæ locis ac Urbibus Romam obsedit. Stephanus Papa III. frustrà petito adversùs ipsum Constantini Copronymi auxilio ad Pipinum Franciæ Regem Lutetiam Parisiorum confugit, qui illum summâ humanitate et reverentiâ suscepit, et an. 754. in Italiam cum exercitu veniens capta Papia seu Ticino Aistulphum occupata ~~[illegible] Pontifici~~ restituere coëgit, quæ et ipse Apostolo Petro et Romanæ Ecclesiæ donavit, unde ab eo tempore Summi Pontifices supremâ potestate urbi Romæ et Exarchatui dominati sunt. Tandem Desiderius Hetruriæ Dux auctoritate ejusdem Stephani Papæ Longobardorum Rex fit; verùm pro beneficiis ingratitudinem rependens Ecclesiæ ditiones occupat; cum Carolus M. ut eas restituat in cassum monet, hinc ipse[q] an. 774. moto in Italiam exercitu Papiam obsidet et capit, cæteráque Longobardiæ loca subigit, captumque Desiderium in Galliam unacum Conjuge suâ abduci curat;

* Tejas ultimus Gothorum Rex in Italia fuit, quem Narses devicit sub Imperatore Justiniano. Actumque hoc 4. annorum spatio in ejusdem Imperatoris potestate fuit, cujus Præfecturam in præstitorum officiorum remunerationem obtinuit. atqui cum adversùs ipsum Romani apud Imperatorem questi fuissent, ab officio amotus et Constantinopolim revocatus est. Id ille admodùm ægrè ferens Longobardos in Italiam vocavit, qui sub Alboino ipsorum Rege venientes in Italia novum Regnum fundarunt, quod usque ad tempora Caroli M. duravit.

q Hadriano I. Pontifice et Stephani Successore

sicque Italia et Romana Ecclesia à Longobardorum ty-
rannide liberata fuit, quorum Regnum, postquam
Desiderius eidem per 18. annos praefuisset, finem acce-
pit. Durante Ticini obsidione Carolus M. Ro-
mam se contulit, ibique Pipini patris sui donatio-
nem Romanae Ecclesiae factam confirmavit non mo-
dò, sed et auxit adjectis eidem, praeter Romam et Exar-
chatum, variis, quae ad Longobardorum Regnum perti-
nebant, provinciis. Verùm haec donatio non omnem
suum sortita est effectum; enimverò Ecclesia Roma-
na in Ducatum Mantuanum, in Status Veneti-
provincias, in Insulam Corsicam, et alias Italiae di-
tiones in donatione expressas jus pertendit. In
eadem Urbe consistens idem Carolus M. an. 800. à
Papa Leone III. Hadriani I. Successore, ob beneficia
quae ipse, pater, et avus illius Sanctae Sedi praestite-
rant, in grati animi testificationem Occidentis Im-
perator coronatus est. Tandem, ut caetera,
quae Romae obtigerunt, fata omittamus, an. 1527.
Germani sub Duce Borbonico, qui ibidem murum
per scalam ascendens glande trajectus est, illam
assultu ceperunt, ac dirè et crudeliter in ea
grassati sunt, Summúmque Pontificem in Cas-
tro S. Angeli, quo se receperat, obsederunt.

Castrum hoc situm est propè Tyberim, et in
extremitate pontis, qui olim Pons Aelius à no-
mine Aelii Adriani Imperatoris illius conditoris di-
cebatur, modò autem Pons S. Angeli vocatur,
quòd S. Gregorius Magnus, cùm suprà illum con-
sisteret, in Mole Adriani Angelum viderit post
diram pestem, quae totam Urbem devastârat,
gladium vaginae reddentem. Castrum hoc olim
Moles Adriani nuncupabatur, quòd ibidem Adria-
nus Imperator sepultus fuerit. Ex magnis lapi-
dibus constat, rotundámque figuram exhibet, nec
non ad illud per tres scalas, quae sensim ad apicem
usque angustiores fiunt, ascenditur. Belisa-
rius durante bello Gothico illud munivit, è quo Ro-
mani diu contrà Gothos se tutati sunt. Ab eo
tempore Summi Pontifices Bonifacius VIII. Alexan-
der VI. et Urbanus VIII. illud munitionibus auxe-
runt, quibus additus est triplex murus cum aliquot

adhuc propugnaculis, adeò, ut Summi Pontifices, si fortè tumultum aliquem in Urbe oriri contingat, tutò se in illud recipere possint. In hoc Castro custodiri solent ii, qui adversus Rempublicam deliquerunt. In eo etiam asservantur quinque illa millium millia, quae Papa Sixtus V. ibidem deposuit unacum Bulla, quâ iis nisi in extremâ necessitate, uti sub excommunicatione vetat; item triplex corona, quae Regnum /: Regno :/ vocatur. Duo ibidem extant Armamentaria omnis generis et speciei armis instructa. In uno ex illius Carceribus Cardinalis Caraffa tanquam perduellionis reus strangulatus fuit, jussu Pii Papae IV. 4. Martii an. 1561.

Romae statim primis Ecclesiae temporibus Religio Christiana sumsit initium, et S. Petrus post fundatam Antiochiae Ecclesiam eò profectus ibidem Ecclesiam fundavit, quae deinceps omnium totius Orbis Christiani Princeps et Mater esset; ubi etiam circa an. Chr. 66. cruci capite ad terram verso affixus pro Christi fide martyrium subiit.

Equidem nostri aevi Protestantes scioli quidam, quòd, ut ajunt, hac de re S. Scriptura nihil memoret, protervè negant S. Petrum vel semel Romae fuisse, necnon velut meras fabulas rejiciunt ea, quae de Sancti hujus Apostoli Romam itinere, de illius cum Simone Mago ibidem disceptatione, de illius in eadem Urbe Martyrio à veteribus Scriptoribus Ecclesiasticis memoriae proditum est.

At verò apud omnes quotquot hactenus extiterunt SS. Patres, Ecclesiae Doctores, Sacrae Scripturae Interpretes, et Scriptores Ecclesiastici semper indubitatum fuit S. Petrum Romae fuisse ibique Ecclesiam fundasse ac tandem martyrium subiisse, in eaque primam suam Epistolam scripsisse, ubi cum V. 13. ait: Salutat vos Ecclesia, quae est Babylone, sub hoc nomine non Babylonem duntaxat Chaldaeae Urbem, quae tum temporis penitùs jam devastata erat, sed Romam intellexisse. Ipse quoque S. Joannes Apostolus in sua Apocalypsi c. 14. v. 8. 16. et c. 19. v. 17. sub eodem Babylonis nomine Romam designat, eique illa tribuit praedicata, quae illi soli convenire possunt, ut sunt supremum in omnes gentes dominium illius, cru-

delitatem in Sanctos, Septem colles, quibus inaedificata
est, &c. Et sane si certum haud est, S. Petrum Ro-
mae fuisse, tunc etiam nihil certi ex universâ his-
toriâ Ecclesiasticâ habere valebimus. Pro iis, qui
illud affirmant, stat tota vetus antiquitas, quin
ullus unquam eidem obnuntiare ausus sit. Deni-
que adsunt Romae monumenta, Sepulchra, Eccle-
siae, Statuae, picturae, loca publica, quae de cus-
todia, et morte S. Petri dant testimonium. Per-
versè igitur, ne dicam, impudenter, quidam Pro-
testantes rem, quam gestam tot viri gravissimi
et monumenta testantur, in dubium vocant,
qui, si idoneas causas probabilesque redderent,
audiendi quidem essent, cùm verò reddant nullas,
contemnendi sunt, ut qui communem hominum
sensum exuerint, judiciorum humanorum po-
tissima instrumenta, hoc est, testimonia reji-
ciant, vitaeque Magistram, prudentiae subsidi-
um, lucem veritatis, Historiam negligant; qui-
bus etiam illud Terentii meritò occinitur: Frus-
trà niti, et laborando nihil aliud quàm odium
quaerere, extremae dementiae est.

2.º Albanum (: Albano :) ~~[illegible]~~ ad ejus-
dem sacrum nominis Lacum, qui et Lacus Arcis Gan-
dulphi dicitur, posita 12. milliariis ad Euronotum
à Roma sub gr. long. 30. m. 15. lat. 41. m. 43. Olim
Alba Longa dicta est; Dionysius Halicarnassen-
sis illius meminit, atque illam 487. annis ante Ro-
mam, adeoque anno mundi 2832. conditam fuisse
ab Ascanio Aeneae filio, qui illam Caput Regni sui
fecit. Postquam potentissima facta est, Regum
Latinorum stabilis Sedes fuit. Tullus Hostilius
tertius Romanorum Rex sumtis adversus eam ar-
mis, illam subegit mediante victoriâ, quam tres
fratres Horatii cives Romani, de tribus Curiatiis
fratribus et Albae civibus reportârunt. Cùm enim
Romani Albanis indicto bello viderent illos po-
tentiâ et viribus sibi pares esse, in id cum ipsis conve-
nêre, ut ex utraque parte tres germani fratres
confligerentur, qui litem finirent; tumque Curia-
tiis devictis et interfectis Tullus Hostilius Albam
solo aequavit translatis Romam omnibus illius divi-
tiis et civibus, qui deinde unacum Romanis unus

populus affecti sunt. Id evenit A. R. 85. An. M. 3315. Ante Chr. 669.

Hodiernum Albanum non praecisè eo loco positum est, quo Alba Longa extitit, sed ~~[illegible]~~ propè Arcem Gandulphi versus Austrum, ubi antiquitùs fuit Villa Pompeji, propè quam Domitianus Imperator Amphitheatrum excitavit, cujus rudera quaedam adhuc supersunt. Fridericus Barbarossa illam devastavit; sed postmodùm restaurata fuit, modòque incolis est frequentissima. In illa Innocentius Papa I. natus perhibetur, et Martyrologium Romanum meminit cujusdam S. Senatoris Albani. Est Sedes unius ex sex primis et Senioribus Episcopis Cardinalibus Summi Pontificis Suffraganeis et Assistentibus. In hujus Urbis extremitate extat monumentum speciem pyramidis inter quatuor minores positae referens, quod hodierni Albanenses in memoriam trium Curiatiorum, qui, ut suprà memoravimus, in pugna cum tribus Horatiis cecidère, erexerunt.

Lacus, qui ab ipsa Albanus, item Lacus Arcis Gandulfi (: Lago di Castel Gandolfo :) nuncupatur, profundissimus est, ejusque ambitus est octo milliarium. Illius meminère Strabo, Martialis, et Propertius. De eo Plutarchus tanquam quid speciale memorat, quod aqua ejus una nocte adeo excreverat, ut etiam montes contegat. Illum inter et Montem, qui et Albanus dicitur, olim Albam Longam stetisse ajunt. Mons iste sacer habebatur, eo quòd à fulmine saepiùs tangeretur. In eo fuit Templum Jovis Latiaris, quod ex praeda urbis Suessae Pometianae* Volscorum Metropolis, excitatum fuit; ~~et [illegible]~~ Ibi Feriae Latinae celebrabantur, ac 37. Latinorum regionis populi certo quodam anni tempore Jovi simul sacrificia offerebant. Romani exercitûs Duces, qui hostibus Reipublicae devictis Triumphum Romae, quod ipsorum victoria completa haud fuisset, obtinere non poterant, in hoc Monte triumphabant.

* nunc in Terrâ Laboris Regni Neapolitani provinciâ

Solum Albanum optimum totius Latii vinum profert, et vix est Romae majoris notae vir nobilis qui hîc vinetum non habeat, ubi amoenam autumni tempestatem transigit. In eo etiam hodiedum adhuc, quemadmodùm Romanorum aetate factum

est, magna alliorum et caeparum copia colitur. Al-
banum unacum suo districtu Ducatûs nomen gestat;
antehac ad Ducem Savellium pertinuit; at nimis-
quam à suis creditoribus pressus illum Apostolicae
Camerae vendidit; unde modò Papa illi domina-
tur.

3°. Arx Gandulfi, seu Castrum Gandulphi |: Cas-
tel Gandolfe, Castel Gandolfo seu Castel Gandol-
pho :| Oppidum cum Castro seu palatio Papali,
prope Lacum, qui Albanus seu Arcis Gandolphi
dicitur situm 12. milliariis ad Africum versus Veli-
tras à Roma. Summi Pontifices saepiùs huc se
conferunt, et plures dies ibidem in vere et autum-
no transigunt, ubi Clemens XI. aegritudine pressus
Sanitatem recuperavit an. 1710.

4°. Ostia, Ostiensis Colonia |: Ostia :| Urbs antiquissi-
ma et Episcopalis ad Sinistram Tyberis ripam et illius
Ostium posita 15. milliariis ad Austrum à Româ sub
gradu long. 29. m. 58. lat. 41. m. 47. Illius me-
minêre Dionysius Halicarnassensis Lib. 3. c. 44. Livi-
us lib. 1. c. 33. et Lib. 33. c. 38. illiusque Conditorem fa-
ciunt Ancum Martium quartum Romanorum Re-
gem Numae Pompilii nepotem et Tulli Hostilii
An. urbis 115. An. Mundi 3345. ante Chr. 639. Olym-
piade 35. 2. Successorem, quam ex situ Ostiam
vocavit, necnon circa eam Salinas erexit. Illam
~~portum~~ etiam portu aperto instruxit, quem post-
modum Imperator Claudius binis aggeribus ad dex-
teram et Sinistram illius erectis clausit.

Labascente Romano Imperio celebris Urbs haec etiam
deficere coepit. Saraceni multoties illam occupâ-
runt, ac tandem omninò pessumdederunt; necnon
in lapidum acervum converterunt. An. 830. Gre-
gorius Papa IV. eo loco, ubi steterat, novam urbem
sed angustam excitavit, muroque et turribus mu-
nivit, necnon, cùm Romani deessent, Corsis Bellico-
sae genti, tradidit incolendam. His tamen insalu-
bris ibidem spirans aër pessimè cessit, plerosque ene-
cavit, caeteris suo discessu saluti suae consulentibus,
ita, ut vel hujus infelicis Urbis nomen penitùs ve-
nisset in oblivionem, nisi Episcopus primus Roma-
nae Sedis Suffraganeus et Cardinalis ab illius nomine titu-
lum suum retinuisset. Episcopus iste, qui sacri Car-

BLB BADISCHE LANDESBIBLIOTHEK
gefördert durch Baden-Württemberg
MINISTERIUM FÜR WISSENSCHAFT, FORSCHUNG UND KUNST

dinalium Collegii semper est Decanus, jus habet Papam consecrandi, et ipso absente Imperatorem ungendi et coronandi: Pallio, quemadmodum Archiepiscopi et Patriarchae, utitur, ac jus suum et praeeminentiam servavit, quamvis Sedis suae ruina et exitium eandem transferre et Velitrensi jungere Summos coegerit Pontifices. Haec translatio facta est ab Eugenio Papa III. anno 1150. Ecclesia Cathedralis sub invocatione S. Aureae fuit, ; modò adhuc existit, eique praeest Sacerdos, qui tamen fermè nunquam ibi demoratur, sed singulis duntaxat diebus Dominicis et Festis illuc venit, ut Missam legat, et pastoribus, Bubulcis, piscatoribus et Salinatoribus, necnon quibusdam aliis paucis Sacramenta administret: hi ibidem congregantur, tot spectra recens è tumulis egressa diceres, ita flavi, pallidi sunt et macilenti.

Modò adhuc ruinae veteris Ostiae à Romanis conditae et ornatae à ruinis novae Ostiae à Papa Gregorio IV. excitatae distinguuntur. Neutra amplius existit nuncque Ostia nonnisi Templo, circum quod aliquot miserae et devastatae aedes sunt, constat. Isthmi cujusdam medium occupat, qui versus Occidentem antiquo Tiberis ramo, et versus Orientem Lacu seu palude, quam Latini Lacum Ostiensem Incolae verò Stagnum (: Stagno :) vocant, coarctatur.

Corpus S. Leae Matronae Romanae, quae Romae circa an. 383. obiit, Ostiam delatum fuit, ubi verisimiliter familiae suae sepultura existebat. S. Monica mater S. Augustini Ostiae vitam posuit. fertur postmodum ipsius corpus Aridagamantiam seu Arvasiam (: Arrouaise :) Canonicorum Regularium Ord. S. Augustini in Arteria (: Artois :) monasterium delatum fuisse. Monasterium istud in Sylva ejusdem nominis fundatum fuit an. 1097. Situm est non procul à Bapalmâ seu Balma (: Bapaume :)

5º. Velitrae (: Valetri, Velletri, Veltri, Velitra, Velitres seu Velitri :) urbs antiqua Sedes Episcopi Ostiensis, in qua magnificum habet palatium, loco eminenti posita 20. milliariis ad Euronotum à Româ, totidem ad Aquilonem à Mari, 9. ad orientem ab Albano, et 12. ad Caurum à Signiâ. Fuit Metropolis Volscorum; illiusque meminere Dionysius Halicarnassensis lib. 7. c. 51. et 12. Titus Livius lib. 8. c. 12. ubi illius Incolas Veliternum populum nuncupat, et Plinius

lib. 3. c. 5. qui et illius cives Velitrenos nominat. Primis
Romae temporibus admodùm spectabilis fuit. Illam An-
cus Martius quartus Romanorum Rex obsedit et obti-
nuit; postmodùm Coriolanus* Volscorum exercitus Dux
illam recuperavit; Romani tamen denuò illam occupa-
runt, atque 500. ante Christi adventum in ea Coloni-
am instituerunt, translatis trans Tyberim illius inco-
lis.

Urbs haec aetate S. Petri curâ S. Epaphroditi illius
discipuli illuc ab ipso post fundatam Terracinae Eccle-
siam, missi "Evangelium invexit." Ferunt anno Chr. 105. ibidem Mundi Ser-
vatori Ecclesiam fuisse conditam. Illius Episco-
pus ex primis septem Romanae Sedis Suffraganeis fuit;
postquam autem Ostia à Barbaris excisa incolisque nu-
data fuit, Episcopatus Ostiensis Velitriensi junctus fuit
ab Eugenio Papa III. ut scilicet primus Romanae Eccle-
siae ~~Cardinalis~~ Suffraganeus et Cardinalis Diocesanos ha-
beret. Ecclesia Cathedralis S. Clementi Papae et
Martyri sacra est, ampla est, et pulchra, Gothicum
opus. Civitas haec moenibus satis validis cincta
est, vicos habet pulchros, plurisque domos magnifi-
cas. Adsunt etiam aliquot fora silanis ornata. Sed
populosa non est, id nimis utriusque sexûs Ecclesiasti-
corum aedificiorum numero tribuitur. Cives urbani sunt,
et aër optimus. Suetonius memorat Augusti Im-
peratoris familiam in ea ortum habuisse.

Anno 1736. "Hispani" bello adversùs Imperatorem Carolum VI.
Austriacum, quod Polonicum dictum est, impliciti Ur-
bem hanc inclementer admodùm habuerunt, quòd ipsos
sumtis armis repellere nisi fuerint. An. 1744. in
Successionis Austriacae bello Princeps de Lobkowitz
Caesarei exercitus Dux propè eam Hispanos et Neapoli-
tanos 11. Augusti fudit, deletis eorum ferè septem
Legionibus, captisque 1400. gregariis militibus,
praeter Polemarchum et 160. Praepositos, 9000. ba-
listis, 1000. equis, et 12. vexillis, profundatis eti-
am septem illorum annonariis apothecis.

Solum habet amoenum et jucundum, necnon Priver-
num usque oleis ferè ubique consitum. Statim
retrò illam occurrit sylva plerumque suberibus cons-
tans. Olim etiam vineta hîc erant, quorum vi-
num optimum depraedicat Plinius lib. 14. c. 6. hodie
autem propter asperitatem suam priusquam bibi possit,
excoqui debet. Ex indulgentiâ Summi Pontificis
Episcopus Ostiensis huic urbi tam in Civilibus

* Coriolanus, aliàs Cajus Martius, ce-
lebris Romanorum Belli Dux, ob Corio-
lum Volscorum ur-
bem occupatam,
Coriolani nomen
meruit. Factio-
ne Tribunorum
plebis in ipsum ex-
acerbatorum, quo-
rum Caput Sicinius
fuit, Româ pulsus
ad Volscos se contu-
lit, quorum exer-
citui praefectus,
plerasque Latii
urbes sibi subjecit,
ac tandem ad Romam
ipsam castra movens
eidem ultimum mi-
nitatus est exitium,
verùm Matris suae
Veturiae et Volum-
niae "uxoris" quae ad ipsum
venerant deprecatu-
rae, lacrymis fle-
xus pacem Romanis
dedit, at ob id circa
an. urb. 266. M. 3496.
ant. Chr. 488. à Vols-
cis tanquam proditor
Antii capite dam-
natus est.

seu politicis, quàm in Ecclesiasticis dominatur, omniaque Beneficia confert.

6.o Laurentum, seu Laurentii Fanum |: San Lorenzo :| Urbs ad littus Thireni Maris Tyberis ostium inter et Antianum promontorium sita octo milliariis ad Euronotum ab Ostia. Est veterum Laurentum in Latio, cujus aliquanto tempore Metropolis fuit et Latini Regis Sedes, seu Regia. Commodus Imperator pestis tempore huc se recepit. Nomen auspisse dicitur à Laurinis Sylvis, quibus regio haec contecta erat juxta Herodianum* lib. 1. c. 12. Illius etiam meminit Pomponius Mela l. 2. c. 4. ubi illam Ardeam inter et Ostiam collocat. Virgilius Aeneid. lib. 7. v. 171. ubi Regis palatium describens ait:

Tectum Augustum, ingens, centum sublime columnis
Urbe fuit summa, Laurentis regia Pici.

Plinius quoque Ep. 17. lib. 2. qui prope illam venustam habuit villam, de illa loquitur. Incola vocati fuere Laurentes, et littus Laurentinum littus, prout liquet ex Virgilii Aeneide, et apud Martialem lib. 10 Epigr. 37.

* Herodianus Grammaticus Alexandrinus filius Apollonii, qui propter suam obscuram scribendi methodum Dyscolus cognominatus fuit. Herodianus floruit saeculo III. plerumque Romae vitam egit, ubi et octo libris accuratam scripsit historiam à morte Antonini Philosophi usque ad Balbinum et Maximum Pupienum perductam. Scripsit graecè, illiusque libros primus in Latinum transtulit Angelus Politianus.

7.o Antium ~~Antium~~ |: Anzo :| Antiquitus urbs celebris et Volscorum spectatissima ad eiusdem Thirheni Maris promontorium sita decem circiter milliariis à Laurento seu Laurenti Castro ad Euronotum. Illius meminêre Dionysius Halicarnassensis lib. 6. c. 3. ubi illam Antiam vocat. Titus Livius lib. 2. c. 33. et 63. ubi de Antiatum clade disserens eos Volscos nuncupat, Strabo et ibid. in fine ait Romanos multoties in eam Colonias misisse, primò ~~anno~~ circa an. 285. ab Urbe condita, cum scilicet eam subegerunt, secundò iterum aliam ibidem collocârunt, ut idem Livius lib. 8. c. 14. testatur. Tacitus Ann. lib. 14. c. 27. memorat Antium et Tarentum sub Imperio Neronis veteranis militibus assignata fuisse. Imperator Adrianus ~~ibi~~ Antii palatium habuit, et Antoninus Pius ibidem pretiosum aquaeductum excitari curavit. Idem Tacitus Ann. lib. 15. c. 23. ait Neronem hic generatum fuisse. Antii celebre extitit Templum Fortunae dedicatum, cujus Horatius lib. 1. od. 35. hoc versu meminit:

O Diva gratum quae regis Antium, p.

Latini hujus urbis incolas Antiates, et ei vicinum pelagum Mare Antias seu Antianum vocavêre.

Fuit Sedes Episcopalis, et Gaudentius illius Episcopus subscripsit Concilio Romano quod sub Hilario seu Hilaro qui ab an. 461. usque ad an. 467. Ecclesiam rexit, habitum fuit. Iterum alii Concilio Romano subscripsit Decius, quod sub Papa Felice II. aliàs III. qui ab anno 483. usque 492. Pontifex fuit, et illi quod sub Symmacho, qui ab an. 498. usque 514. Papatum tenuit, celebratum est. Saeculo VIII. à Saracenis penitùs excisa fuit, et ex ea nihil reliquum est nisi vetus Castrum, prope promontorium, quod Antium dicitur, situm.

8° Ardea urbs sex milliariis à Mari et 16. ad Euronotum à Româ distans. Antiquissima est, illiusque meminêre Virgilius Aeneid. lib. 7. v. 411. Ovidius Metam. lib. 14. v. 574. et seq. Servius* Aeneid. lib. 7. v. 411. Eutropius lib. 1. c. 7. Titus Livius lib. 4. c. 11. Stephanus geographus, qui ait vetus nomen suum fuisse Trojam, Dionysius Halicarnassensis lib. 1. c. 11. Stephanus geographus putat illius fundatorem fuisse Ardeam Ulyssis et Circes filium. Initio Rutilorum fuit, at ~~[illegible]~~ post devictum ab Aenea Turnum, qui in ea regiam habuit, Latinorum facta est. Titus Livius lib. 4. c. 11. ait eam fuisse Coloniam Romanam, illiusque habitatores Ardeates vocat. Non procul ab ipsa occurrunt aquae odoris sulphurei; hae sunt aquae Ardeatinae veterum, et Vitruvius* lib. 8. c. 3. illas Fontes sulphuratos nominat.

9° Lavinium seu Lavinia, et Lavigna, Stephanus geographus scribit Λαβίνιον et Appianus Λαβουίνιον. Urbs fuit Latii 16 milliariis ad Euronotum juxta Appianum à Româ et 8. à Mari juxtà Servium disita. Non procul à Laurento fuisse debuit, nam Tibullus Poëta Romanus, qui sub Augusto floruit lib. 2. Eleg. 5. v. 51. ait:

Ante oculos Laurens Castrum murisque Lavini est.

Quidam has binas Urbes confundunt. Tabella Peutingeri illas mille passibus à se invicem distare ait. Aeneas Laurentum jam conditum reperit; erat Sedes Regis cujus filiam Laviniam duxit, sub cujus nomine, ut refert Titus Livius lib. 1. c. 1. et Varro de Linguâ Lat. lib. 4. c. 32. et de Re Rust. lib. 2. c. 4. urbem hanc pro suis Trojanis condidit. Illius incolas Livius et Plinius Lavinios vocant, Varro Lavinienses. Venus olim in ea Templum habuit; modò est exiguus Pagus

* Servius Honoratus cognomento Maurus celebris Grammaticus floruit saeculo IV. vel, ut alii volunt, circà an. 410. Scripsit Commentarium in Virgilium, et varia alia opera.

* M. Vitruvius Pollio celebris Architectus Romanus et Veronâ oriundus. floruit sub Augusto Imperatore. Scripsit excellens Opus de Architecturâ decem libris distinctum, quod idem Augusto dedicavit.

ad Ducem Caesarinum pertinens Velitras inter et Ardeam 18. milliariis à Roma et 10. à Tyrrheno Mari. Alii arbitrantur Lavinium eo loco Statisse, ubi nunc Patrica est. Holstenius verò contendit Lavinium eo loco quaerendum esse ubi nunc est Mons, qui ab Italis Monte di Levano dicitur, versùs Mare 1500. passibus à Patricâ Urbe exiguâ 3. circiter milliariis versùs Orientem ab Ostia, et 2. ferè versùs Occidentem ab Ardeâ, et totidem à Mari positâ.

10°. Neptunium |: Nettuno :| Urbs exigua ad ostium Loracinae fluvii, et ad dextrum littus et versus Orientem Promontorii Antiani sita 33. milliariis ad Euronotum à Roma, et 18. ad Africum à Velitris. Venusta est et benè perstrata, domos habet pulchras quamvis haud altas, sed paucos numerat incolas; moenibus cingitur propugnaculorum formam referentibus sine fossâ et viâ opertâ. Videtur ipsa eo loco consistere ubi Navale Antiatium, et Urbs Ceno, quorum Dionysius Halicarnassensis lib. 9. p. 612. et Titus Livius lib. 2. c. 63. meminêre. Urbs Neptunium Saeculo VIII. et IX. Saracenorum incursionibus obnoxia fuit, atque ab ipsis devastata et eversa, incolaeque in servitutem abducti, postmodum iidem Barbari illam restaurârunt, ibique suorum Coloniam instituerunt, quos deinde Christiani potentiores facti vel expulerunt, vel trucidârunt, servatis duntaxat mulieribus et infantibus, unde traditio est hujus Urbis incolas ab hisce Saracenis mulieribus ortum ducere. In ea extat Ecclesia Collegiata, in qua 14. vel 15. Canonici numerantur. Aër hic spirat insalubris, unde plerumque Cives pallidâ sunt facie flavosque et compressos habent oculos, infantes verò difficilè vitam protrahunt.

Quamvis solum hic pingue sit et ad plurimos fructus proferendos aptum, plerumque tamen negligitur. Incolae tantum illius colunt, quantum sibi necessarium fore arbitrantur. Commercium cum exteris nullum ipsis est, vel quod illud ad illorum genium non sit, vel quod laborem haud diligant. Solam amant venationem, omnesque venatores nascuntur, ipsorumque regio ad hanc occupationem apprimè opportuna est, densis silvis et paludibus cingitur, in quibus sunt apri, Damae et Dorcades. Planities et littora maris leporibus et cuniculis abundant. Occurrunt etiam Gallinae Gosiecchilae seu Perdices rusticae, coturnices, aves marinae et aquaticae &.

11.o Privernum |: Piperno seu Piperno :| Urbs propè paludem Pomptinam aliquot milliaribus à Mari et ad ripam Amaseni fluminis sita. Illius mentionem facit Virgilius Æneid. lib. 9. v. 576. et lib. 11. v. 539. memorat esse antiquam:

Pulsus ob invidiam regno, viresque superbas,
Priverno antiqua, Metabus cum excederet Urbe.

Titus Livius lib. 8. c. 21. Incolas Privernates vocat, et Plinius lib. 14. c. 6. vina, quæ in hac plaga crescebant, Privernatia nuncupat. Frontinus illam Coloniis Romanis annumerat. Privernum vetus |: Piperno Vecchio :| communiter dicitur ad distinctionem Priverni, quod Privernum Novum |: Piperno Nuovo :| vocatur, ac ab eo duobus circiter milliariis ~~abes~~ distat, nenon ad Septentrionem Pomptinæ paludis, et propè fontes Amaseni seu Baudini, vel etiam Ufentis |: Amaseno, Baudino Aufente :| Situm est. Urbs olim fuit Episcopalis, at illius Sedes ob indecentem paupertatem ab Honorio Papa III. qui ab an. 1216. usque ad an. 1227. Ecclesiæ clavum tenuit, Terracinam translata est. Urbs hæc distat à Terracina decem milliariis versùs Aquilonem.

12.o Fanum S. Felicitatis |: Santa Felicita :| Pagus propè montem seu Promontorium Circæum |: Monte Circello :| positus 15. circiter milliariis à Neptunio. Olim Urbs fuit Volscorum Circeii à Circe Solis filiâ, quod fabulantur, sic dicta. De ea agunt Homerus, Plinius, &. ajuntque illam mari circumdatam fuisse.

13.o Astura olim Oppidum seu Urbs exigua, modò nonnisi Castrum propè Pomptinam paludem ad littus ubi Astura rivus mari immergitur, 5. circiter milliariis ad Orientem à Neptunio. Insalubris aër illam incolis nudavit, adeò ut nunc nonnisi castrum ibidem existat. Hujus loci meminerunt Veteres, Virgilius, Plinius, Plutarchus, Festus, &. Cicero hîc villam habuit, ut ipse memorat lib. 6. Ep. 19. lib. 13. Ep. 26. et Lib. 12. Ep. 19. Quidam ajunt ~~Cice~~ eundem Ciceronem hîc à Marci Antonii militibus interfectum fuisse, at id veritate haud nititur, nam hîc quidem se recepit, at indè conscensâ navi Gajetam se contulit, ubi ædes habuit, nec procul ab hac Urbe interemtus est. Astura etiam in historia celebratur, quòd ibi Conradinus Sueviæ Dux Imperatoris Friderici II. Nepos, postquam à Carolo I. Rege Neapolis et Duce Andegavensis propè Fucinum Lacum |: Lago

di Celano:) devictus fuit, captus ~~fuerit~~, ac postmodùm Neapoli capite truncatus fuerit.

14º Terracina, Tarracina, Terrazina, Terrachina, Urbs antiqua Sedes Episcopi Romanæ Sedi immediatè subjecti, in montis declivitate ~~sita~~ et in confiniis Terræ Laboris, ac ad ostium Ufentis seu Baudini (: Portatore:) fluminis necnon ad littus maris cum exiguo lutoso seu limoso et nullius fermè usûs portu, ~~et~~ Castello sita 60. milliariis ad Euronotum à Româ et 66. ad Caurum à Neapoli sub gr. long. 30. m. 50. lat. 41. m. 20. À Volscis condita fuit, à quibus etiam suâ linguâ Axur seu Anxur vocata fuit; quam deinde Græci et Latini Tarracinam dixerunt. Strabo scribit Ταῤῥακίνη, Stephanus Geographus Ταῤῥακῖνα, Cicero Attic. lib. 7. Ep. 5. Pomponius Mela lib. 2. c. 4. et Titus Livius lib. 36. c. 3. scribunt Tarracina; nomen istud, quod ipsi à Romanis impositum fuit, postmodùm factum est Terracina, à voce græca Τραχίνη, quæ plagam montosam et inæquabilem significat. Vetus nomen Anxur seu Axur fuit, si Servio lib. 7. v. 799. fides, cognomen ~~fuit~~ Jovis, qui ibidem Templum habuit à Spartanis excitatum, in quo sub forma Infantis seu Juvenis imberbis græcè ἄξυρον colebatur. Templum hoc modò est Ecclesia Cathedralis.

Urbs hæc exigua et pauper est, paucosque numerat Incolas. Ejus Episcopatus vetus est, Epaphroditus namque unus è septuaginta duobus Christi discipulis in ea fuit Episcopus. Ajunt SS. Nereum et Achilleum S. Domitillæ virginis et martyris Eunuchos in hac Urbe decollatos fuisse, eorumque corpora postmodùm semimilliari a Româ ad viam quæ Ardeam ducit, delata fuisse. Ajunt etiam S. Domitillam, quæ in Pontiam insulam relegata fuerat, indè Terracinam denuò reductam ibidem unà cum duabus ancillis suis igne crematam fuisse. S. Cæsarius Diaconus sub Nerone vel Domitiano hic martyrium subiit; S. Julius unus ex hujus regionis Christianis, eodem tempore martyrii coronam obtinuit.

Terracina sita est in regione frugiferâ, frumenti, vini, et aliorum naturæ donorum feracissima.

15º Frusinum (: Frosino, seu Frosinone:) Urbs antiqua ad Cosam, ut Strabo lib. 8. p. 237. memorat, circum sita 13. milliariis ad Septentrionem à Terracina. Ejus etiam meminère Antoninus in Itin.

Cicero ad Atticum lib. 11. Ep. 13. et lib. 21. Ep. 4. qui ibidem praedium habuit. Sub Consulibus L. Genucio et Ser. Cornelio Lentulo, id est, Anno post Romam conditam 450. Urbem hanc Romani Volscis eripuerunt, illiusque praedia vendiderunt; postmodum restauratis illius muris in eam deduxerunt Coloniam, agrosque ejus inter veteranos milites diviserunt. Frusinates, hoc nomine veniebant illius Incolae, habiti sunt bellicosi. Frusini residet Papae Vicarius, qui ipsius nomine Latio seu toti Campaniae Romanae praeest.

16º Segnia, antiquitus Signia /: Segni :/ Urbs Episcopalis Summae Sedi immediatè subjecta, versus medium provinciae posita 13. milliariis ad Septentrionem à Terracina. Antehac Comitatus titulo superbiebat, modò Ducatus est. Summi Pontifices Innocentius III. Gregorius IX. et Alexander VI. sunt ex prosapiâ Comitum Segniensium prognati. Creditur, quod Organa pneumatica in hac urbe adinventa fuerint, at quidam asserunt quendam Presbyterum nomine Gregorium, illa ex graeciâ attulisse. Illius Episcopatus antiquissimus est, enimverò ab ipso Apostolorum tempore fides christiana hîc propagata fuit. Praeter Ecclesiam Cathedralem tres adhuc hîc numerantur Ecclesiae parochiales.

17º Anagnia /: Anagni :/ Urbs exigua 3. milliaribus ad Orientem à Segnia distans et propè viam, quae olim Latina dicebatur, posita. Est Sedes Episcopi, et patria Bonifacii Papae VIII. qui ab an. 1294. usque ad an. 1303. Ecclesiae rebus praefuit. Hic Philippi Pulchri Franciae Regis, cum quo simultates gerebat, persecutionem fugiens, ad hanc urbem, tanquam tutum asylum, in quo à gentilibus suis protegeretur, se recepit, ubi tamen à Guilielmo Nogareto captus et custodiae mancipatus fuit, è quo post triduum cives eum liberârunt, qui paucis post diebus obiit.

18º Verulum, Verulanum et Verulae /: Veroli :/ Urbs antiqua Sedes Episcopi Sanctae Sedi immediatè subjecti, ad Cosam rivum et ad radices Apennini sita 12. milliariis versus Orientem ab Anagnia. Olim Hernicorum fuit, post Romanorum facta est, postquam scilicet hi de illis triumphassent, qui et suorum Coloniam,

illam fecerunt. Illius meminerunt Florus lib. 1. c. 11. Titus Livius lib. 9. c. 42. Ipsius Incolas Plinius lib. 3. c. 5. Verulanos vocat. In ea est Seminarium. Dioecesis ejus satis ampla est, ac prope 40. milliaria ambitu suo comprehendit.

19º Aletrium |: Alatro :| Urbs antiqua et Sedes Episcopi Summo Pontifici immediatè subjecti sita super collem prope Apenninum 6. milliariis versus Aquilonem à Verulis in confiniis Regni Neapolitani. Illius meminêre Strabo lib. 7. p. 237. Plinius lib. 3. c. 5. qui illius Incolas Aletrinates, et Aletrinos vocant. Frontinus lib. de Col. p. 83. ubi illam Alatrium nuncupat. Ante hos Scriptores Titus Livius lib. 10. jam Aletrinatum facit mentionem, quos sub Hernicorum nomine comprehendit. Illius etiam meminit Vigilius Papa, qui Ecclesiae praefuit ab an. 540. usque ad an. 555. in anathemate contrà Theodorum Caesareae in Cappadociâ Episcopum Origenianismo et Eutychianismo addictum, et Paschasium Aletrii Episcopum. Saturninus alter Aletriensis Episcopus Concilio Romano ‡ quod sub Agathone Papa, qui ab an. 678. usque ad an. 683. Ecclesiam rexit, celebratum est, et Vitalis Concilio itidem Romano sub Gregorio II. qui ab an. 714. usque ad an. 731. Papa fuit, habito subscripsit. Duo celebres Cardinales Alatrii nomen gestârunt scilicet Hugo ab Aletrio, quem Papa Paschalis II. Cardinalem creavit, atque sub initium saeculi XII. è vivis excessit; alter Godefridus ab Aletrio, qui Aletrii S. Stephani Ecclesiam fundavit, atque an. 1261. ab Urbano IV. Cardinalis factus est.

‡ interfuit,

20º Sublaqueum et Sublacum |: Subiaco, Subbiaco :| Urbs vetus et parva in colle ad Anienum |: Teverone :| fluvium in confiniis Regni Neapolitani posita 10. milliariis versus Orientem à Praeneste, et 35. etiam ad Orientem à Roma. Nihil in ea memorabile occurrit praeter Arcem, quae more antiquo constructa est, et Ecclesiam principem, quae omninò speciosa est. adsunt etiam hic aliquot Monasteria.

Milliari ab Urbe extat Monasterium, cujus patrona est S. Scholastica, in quo decem Benedictini divina celebrant Officia; illius Abbas est vir Saecularis, qui tam quoad Ecclesiastica quàm Saecularia Sublaci dominatur, cui 25. magni Pagi junguntur. Milliari ab

hoc Coenobio extat Specus S. Benedicti. Horridus locus est in rupe velut excisus, in quem Sanctus hic vir poenitentiam acturus se recepit, [q] In via ad illum occurrunt permulta Oratoria ab ipso praesentiâ suâ et miraculis santificata, ut etiam locus, ubi S. Maurum et primos Monachos suos investivit, et ubi idem S. Maurus fide et obedientiâ plenus S. Placidum ex aqua extraxit, qui in Anienum, ubi cataracta aquaria erat, quae profundum lacum efficiebat, lapsus fuerat. Sacer hic Specus fermè similis est Rupi S. Magdalenae* in Provinciâ, in praerupti montis medio. Suprà ipsum occurrit Ecclesia unicum Coenobio, in quo tamen nonnisi Monachus, Frater laïcus et quidam Servi offenduntur. Religiosi Monasterii S. Scholasticae soepiùs huc veniunt, Missasque legunt. Mulieres certis tantùm anni diebus Ecclesiam hanc ingrediuntur. In Sacrario visuntur permultae aureae argenteae, et gemmis pretiosis ornatae sacrarum reliquiarum cistae, quae magnum thesaurum efficiunt. Carolus Magnus et plures alii Principes illas in suae erga hunc S. Patriarcham reverentiae monumentum donârunt. Hic etiam ostenditur baculus 6. pedes altus, dicunt esse mensuram corporis S. Benedicti, si id verum est, magnitudine penè gigantem aequavit.

[q] et ubi novi Ordinis sui fundamenta jecit.

* Rupes S. Magdalenae |: Sainte Bauma, S. Beaume, S. Beome :| Specus est sub monte in Provinciâ |: Provence :| galliae regionae inter Aquas Sextias, Massiliam, et Telonem Martium 2. leucis gallicis à Fano S. Maximini. ajunt S. Mariam Magdalenam in hoc Specu per 30. annos austeram poenitentemque egisse vitam. vid. sup. lib. 2. c. 10. §. 1. n. 109. et n. 110. 2. item §. 6. n. 115.

21.º Praenesta seu Praenestus |: Palestrina seu Palestrina :| Urbs vetus in declivitate montis posita 24. milliariis ad Orientem à Roma. Est Sedes Episcopi, qui unus est ex sex Senioribus Cardinalibus. Pulchra non est. Ecclesia Cathedralis magna haud est, sed tamen magnifica. In ea Carmelitae calceati et molles habent Monasterium; fuit etiam ibi Templum Fortunae Primigeniae dicatum, cujus nonnisi infima murorum pars superest.

Illius conditorem Virgilius Caecolum Vulcani filium constituit, Solinus autem ex Zenodoro conatur probare Praenestan Ulyssis nepotem et Latini filium Urbem hanc excitasse. Juxtà Stephanum Byzantinum à Praeneste Latino Ulyssis et Circes filio, juxtà Plutarchum autem à Theogono etiam Ulyssis et Circes filio constructa fuit, et Pristinum vocata, ex quo posteà Romani Praenestinum fecerunt. à Plinio Stephanon, et à Strabone

Polistephanon nuncupatur. Id certum est, illam a veteribus Latinis vel Pelasgis et Aborigenibus aut aedificatam aut habitatam fuisse. Vetus fuit Romanorum Colonia, et prout antiquae testantur Inscriptiones, nobilis ac libera populi Romani Civitas.

22°. Tibur, Herculeum Tibur |: Tivoli :| Urbs antiqua olim celebris ~~modo mediocris~~, Sedes Episcopi Papae immediatè Subjecti, in plano montis vertice posita 12. milliariis ad Caurum à Praeneste, et prope montes excelsos, qui Sabiniam ab Aprutio separant.

Incolae contendunt illam 641. annis Româ antiquiorem esse. vel ab Aboriginibus, vel a quibusdam Graecis è Peloponeso hûc appulsis aedificata fuit. Illius Incolae feroces et vicinorum terror fuêre; ipsaque ob opulentiâ, commercio et potentiâ celebris fuit. Certum est eam jam Aeneae temporibus extitisse, fortiterque Romanis obstitisse, priusquam Subditorum potestatem redacta fuisset. Communiter Superbum Tibur vocabatur. Jam an. 400. post Romam conditam a Belli duce Camillo sub jugum adducta est. Refrigerans et saluber, qui in ea spirat, aër, et gratus illius despectus antiquis temporibus Romanos adduxit, ut ibidem permultas aedes voluptarias excitârint, quarum adhuc plures reliquiae supersunt, inter quas pulchritudine, magnitudine et celebritate eminuit Villa Hadriani Imperatoris, cujus rudera adhuc supersunt, ~~[illegible]~~ et quam hujus orae rustici Tibur Vetus |: Tivoli Vecchio :| nuncupant.

Urbs haec mediocris est, plateas habet inaequabiles et asperas necnon malè perstratas, civium aedes nec pulchrae sunt nec commodae. Populosa tamen est, in eaque 7. Parochiales Ecclesia praeter Cathedralem, plura virorum et mulierum Monasteria, 6. confraternitates, 3. Nosocomia, Jesuitarum Collegium, et Seminarium, Item Templum Sibyllae Tiburtinae dicatum numerantur. Adest etiam Castrum quadratum inter quatuor rotundas turres clausum. occurrunt etiam Inscriptiones aliquot et muri diruti ipsius antiqui splendoris testimonia; et in foro extant binae marmoreae Statuae, Isidis, quae in Aegypto colebatur, effigiem referentes, quas verisimiliter Hadrianus ad aedium harum voluptariarum, quas hîc habuit ornamentum indè huc asportari curavit. Proximè ad hanc Urbem Anienus seu Anius et Aniio |: Teverone :|

ponte jungitur, qui Pons Lucanus (: Ponte Lucano :) vocatur, ubi venustum Mausoleum Plautii Sylvani Consulis Romani, qui unus fuit ex 7. Imperatoribus Divinorum conviviorum, et cui Senatus ob rem in Illyrico bene gestam egregiaque facinora sua triumphum concessit, cum duabus vel tribus Inscriptionibus.

Cataracta Tiburtina, plerosque qui insolita videre ambiunt, in hanc Urbem allicit. Anienus illam efficit, cujus alveus aliàs satis mediocriter latus hic ita angustus est, ut vix 40. vel 45. pedes latus sit. primum illius comma 10. circiter decempedis a ponte contingit; 140. vel 145. pedes altum est, saxumque, quod illi pro canali est, velut murus ad lineam exsurgit, ac rupes, in quas decidit, admodùm sunt inaequales, nec non in multos dividuntur apices, inter quos varia sunt spatia, per quae, velut curvas, asperas et praeruptas vias, spumans aqua defluit. alterum illius comma infra pontem accidit, minus priori, tertium denique, quod minimum est, ꝓ.

Non procul à Tibure occurrit integer Pagus in rupe et sub terra excisus; unicus est ad illum aditus, et nisi fumus è caminis erumpens illum proderet, nemo ibidem vel unam domum, quantò minùs Pagum quaereret.

Urbs haec in bellis Italicis multa adversa sustinuit. an. 545. Gothi eam occuparerunt, omnésque incolas trucidârunt. Postmodùm à Germanis devastata fuit; eam deinde Fridericus Imperator cognomento Aenobardus restauravit et ampliavit. An. 1737. hic in colle vineario, et ubi domus voluptaria Imperatoris Hadriani stetit, duo Centauri inventi fuêre, et non procul ab ipsis duae columnae, unacum aliquot Egyptiis Idolis.

Non procul ab hac Urbe ad Sinistram Anieni fluminis loco eminenti et infra pontem cernuntur rudera alicujus exigui rotundi Templi, in quo, prout vulgus credit, Sybilla Tiburtina, pietatis officiis incubuit. Quidam tamen arbitrantur Templum hoc Herculi Sacrum fuisse propter Inscriptionem in Urbe repertam, et Herculi Saxano, quòd ipsius Templum in Saxo positum fuerit, dicatam; unde et Urbs ipsa etiam Herculeum Tibur dicta est.

23º. Tusculum novum (: Frascati seu Frescati :) Urbs sub colle posita 12. Milliariis versùs Ortum à Roma.

Habet Episcopum Summæ Sedi immediatè subjectum et unum ex sex Senioribus Cardinalibus. Angusta est, at propter palatia, et ædes voluptarias, necnon Romanorum nobilium et Principum loca, quæ vinearios colles vocant, et hortos, ac pulchrarum et limpidarum aquarum copiam notissima. In ea Cato Major natus dicitur. Sub Papa Cœlestino III. qui ab an. 1191. usque ad an. 1199. rebus Ecclesiæ præfuit, devastata fuit, eo quòd ipsius incolæ Cæsareis auxilium præbuissent; postmodum denuò ædificata fuit eo loco, ubi vetus Tusculum stetit, unde et Tusculum novum dicta est. In colle sub quo ipsa posita est, cernuntur rudera ~~Villæ~~ Tusculani Villæ Ciceronis celeberrimæ, de qua ipsemet in suis epistolis ad Atticum p. sæpius loquitur, et cujus etiam meminit Plinius lib. 22. c. 6. Hodiedum Monasterium Crypta Ferrata eo loco stare dicitur, quo hæc Villa fuit. In eo sunt Monachi Græci seu Calabri, qui Officia divina græcè celebrant. S. Bartholomæus Abbas et quidam S. Nili discipuli unacum aliquot Monachis Græcis Sæculo XI. è Calabria à Saracenis pulsi huc se receperunt, ac initio ~~angusta~~ in cryptâ ferreis cancellis clausâ habitârunt, quæ postea amplum evasit Monasterium, quod illius nomen retinuit, ac Crypta Ferrata /: Grotta Ferrata :/ dicitur. Illius Sæculo XV. Bessarion Abbas commendatarius fuit.

§XI.

De Patrimonio S. Petri.

130. Patrimonium S. Petri /: Il Patrimonio di S. Pietro :/ Provincia ad occidentale Tyberis littus posita. Maximus illius ambitus ab Oriente ad Occidentem est 42. et à Septentrione ad Meridiem 35. milliarium circiter. Limites habet ad Septentrionem partem Agri Urbeventani et partem Umbriæ seu Ducatûs Spoletani, ad Orientem Sabiniam et Latium seu Campaniam Romanam; ad Austrum Mare, et ad Occidentem Ducatum Castrensem. Trifariam dividitur, scilicet in Patrimonium S. Petri proprium; in Ducatum Braccianum, et in Comitatum Ronciliónem. Provincia hæc vocatur Patrimonium S. Petri, quòd Imperator Constantinus Magnus illam Sanctæ Sedi pro conservatione Ecclesiæ, quam in honorem S. Petri construi fecerat, et pro sustentatione Summorum Pontificum tradidisse dicatur. verùm Imperator Henricus IV. nullâ ad hanc donationem attentione factâ illam armorum vi sibi asse-

nuit; idem praestiterunt ex suis Successoribus aliqui; tandem tamen Summis Pontificibus relicta fuit, qui et hodiedum adhuc illam possident. Frumenti et vini ferax est, ac in ea alumen etiam occurrit. Juxta tres suas partes tribus articulis illam expendere placet.

I. 131.

De Patrimonio S. Petri proprio.

Patrimonium S. Petri proprium reliquas duas hujus provinciae partes cingit ac in se complectitur, exceptâ australi Ducatûs Bracciani parte, quae Maris littus attingit. Hic notatur

1º Viterbium /: Viterbo: / Urbs antiqua, magna et pulchra, Metropolis totius provinciae, necnon Sedes Episcopi Papae immediatè subjecti, an. 1192. à Papâ Coelestino III. erecta. Incolae contendunt eam Româ antiquiorem esse; at quidquid eâ de re sit, tamen nomen, quod modò gestat, ante aetatem Dieterici seu Desiderii ultimi Longobardorum Regis, qui ab an. 763. usque ad an. 774. regnavit, quo à Carolo M. devictus et captus fuit, omninò ignotum fuit. Longobardus Princeps iste quatuor Urbes, Oppida seu Vicos, nempè Fanum Voltumnae, Arbanum, Vetuloniam et Longulam simul conjunxit, et ex iis unicam Urbem fecit, quam moenibus fossâ et turribus munitis cinxit, et quae ob quadruplicem conjunctionem suam initio Tetrapolis, idest, Urbs quadruplex, postmodum verò Veterinum seu Viterinum vocata est, ex quo deindè Viterbium à voce Italicâ Viterbo factum fuit. Id indicat sequens Inscriptio: Desiderius ultimus Insubrium Rex, Longulam, Vetuloniam atque Voltumnam moenibus cinxit et Etruriae priore nomine induto, Viterinum mulctâ capitis indictâ appellari jubet anno Salutis 773. Equidem in hac Inscriptione nonnisi trium Urbium fit mentio, illarum nempè, quas ipse quartae adjunxit, quae Arbanum vocabatur, atque caeteris spectabilior erat; et à conjunctione harum quatuor Urbium Tetrapolis seu Quadruplicis Urbis nomen ortum est, et Incolae Quaterni populi dicti sunt. Id prodit Distichon, quod in Scala Oratorii Summitate legitur: En illud

Hanc Fanum, Arbanum, Vetuloni, Longula quondam
Oppida dant Urbem: prima elementa Fa: A. V. L.

Hodiedum adhuc Viterbium in quatuor regiones dividitur, scilicet in Arbanum [: Erbens :] Longulam [: Longola :] Vetuloniam, et Volturnam, quæ sunt quatuor urbes illæ, quas Dieterius simul junxit.

Urbs hæc penè in præalti montis ~~radice~~ qui Ciminius mons à Latinis vocabatur, et modò Viterbii mons dicitur, radice in plagâ quampluribus rivis irrigatâ et omnibus ad vitam necessariis præsertim vino excellenti abundante sita est 24. milliariis ad austrum ab Urbivento, et totidem ad caurum à Narniâ sub gr. long. 29. m. 45. lat. 42. m. 25. Ampla est et mœnibus cincta, plateæ ejus plerumque rectæ sunt, latæ et bene perstratæ, ac commodæ, Domus pulchræ sunt, et fermè omnes ex lapidibus constructæ, adsunt etiam multa palatia, quæ videri merentur, et ingens numerus Ecclesiarum, Sacellorum et Monasteriorum utriusque sexûs. Haud satis populosa est, nec ultra 15. aut 16000. animarum in ea numerantur, cùm commodè 40000. continere valeret. Ubi Guelphorum et Gibellinorum factio Italiam dirè vexabat, bellis civilibus et intestinis sæpè sæpiùs attrita fuit, civibus inter se se pugnantibus et digladiantibus, et cædibus omnia implentibus; miseriarum cumulum addidit pestis, quæ in eâ dirè grassata est, paucosque, qui residui erant, incolas alibi salutem quærere coegit: hæc infortunia adeò frequentia fuêre et copiosa, ut quædam miraculi species sit, quòd demùm ad eum, in quo nunc est, statum redire valuerit; nec finem acceperunt, nisi postquam Summis Pontificibus veris Dominis suis, quos priùs contempserat, demùm se subjecit, postquam scilicet Reipublicæ formam, quam assumserat, abjecisset, nec non à Tyrannis suis liberata fuisset; tunque fugati et ubique terrarum dispersi cives rediêre, ædificia cùm publica tùm privata demùm constructa, nobilium arrogantiæ limites positi fuerunt ita, ut in posterum publicam quietem turbare et adversus supremos Dominos suos rebellare haud possent. Id inceptum sub Innocentio Papa IV. qui ab an. 1243. usque ad an. 1254. Ecclesiæ præfuit, et plenè sub Eugenio IV. qui ab an. 1431. usque ad an. 1447. Papatum tenuit, completum. Viterbii plus quam 40. antiquæ et celebris nobilitatis familiæ numerantur, quas Ecclesiæ Summos Pontifi-

es, multos Cardinales, magnam Episcoporum, Praelatorum, Doctorum, et Eruditorum copiam dederunt.

In hac civitate 16. Ecclesiae Parochiales numerantur, illarum quatuor, quibus Cathedralis annumeratur, sunt Collegiatae; multa Sacella, Confraternitates et Nosocomia pro orphanis, pro infantibus expositivis, pro aegrotis, pro reconvalescentibus, pro senibus, et incurabilibus. Et profectò in eâ magna viget pietas et charitas.

Praeter quamplures Silanos, quorum praecipuus et pulcherrimus in foro propè portam S. Luciae visitur, tres eximii rivi illam perfluunt, magnoque sunt commodo. Habet Castrum, quod Rupes seu Saxum /: Rocca :/ vocatur; in quo Summi Pontifices, cùm Romae non absolutè dominarentur, residere solebant, quorum aliqui ibidem mortui sunt, nempe Joannes XXII. Alexander IV. qui in Ecclesia Cathedrali superba habent Mausolea. Adrianus V. qui apud PP. Minores Discalceatos tumulum habet, et Clemens IV. cujus Sepulchrum in Ecclesia PP. Praedicatorum cernitur.

Plerumque illius Episcopus est etiam Cardinalis, cujus Episcopatui Saeculo XII. Coelestinus Papa Tuscaniensem adjunxit, cui et postmodum Centum Cellense accessit.

Milliari circiter versus Africum à Viterbo occurrunt Thermae, quae variis morbis medentur, olim Aquae Cajae, vel fortè Aquae calidae nuncupatae fuerunt.

Proximè ad Urbem incipit ambulacrum, cujus bina latera frondosae arbores occupant, quod ad celebre Dominicanorum Coenobium de Quercu /: della Quercia :/ nuncupatum ducit. In hujus Monasterii atrio domus sunt, quas nundinarum tempore Mercatores ex omnibus Papae et Magni Ducis Etruriae locis hùc commercii gratiâ venientes occupant, et quae aliis anni temporibus vacuae manent. Locus, in quo nunc extat Monasterium et Ecclesia olim Saltus erat, ubi rustici quidam imaginem B. V. Mariae quercui appensam radiosque Solis instar emittentem invenerunt. Initio imago haec, quòd in urbem ab Episcopo magnâ cum Solemnitate ter quatérque delata et in Ecclesia cathedrali collocata die tamen alterâ ibi, unde desumta fuerat, semper inventa fuerit, eodem in loco Sacello unacum quercu, è qua pendebat, conclusa fuit,

cujus administratio Patribus Praedicatoribus tradita est; postmodùm ibidem magnificum Templum ~~[illegible]~~ ~~Monasterio excitatum fuit~~ ambitu suo Sacellum hoc continens unacum Monasterio excitatum fuit, quod à quercu cui B. V. Mariae effigies appensa est, Monasterium et Ecclesia de Quercu |: della Quercia :| dicitur. Ad hanc imaginem crebra semper facta sunt et adhuc fiunt miracula.

Aliud etiam extrà Urbem non procul à portâ, quae Romana dicitur, adest ejusdem Ordinis magnificum Monasterium, quod à satis magno graduum, quos antequam ad illud perveniatur, ascendere oportet, numero B. V. Mariae de gradibus Monasterium nuncupatur. Ibidem est Xenodochium in quo peregrini Romam euntes et indè revertentes suscipiuntur.

Viterbii est Academia Eruditorum, cujus academici obstinati |: gli Ostinati :| vocantur.

2°. Faliscorum* Mons seu Mons Phiscon |: Monte-Fiascone :| Urbs exigua et sedes Episcopi Sanctae Sedi immediatè subjecti à Corneto sub Eugenio Papa IV. huc translata, in colle ~~posita~~ sub quo Vulsinius Lacus cernitur, posita 9. milliariis versus Austrum ab Urbivento, et totidem versus Caurum à Viterbio.

Solum ejus vinum apianum profert exquisitissimum, quod, ut ajunt, Germanus ad mortem usque bibit; qua de re narratur Germanum quendam nobilem per Italiam iter agentem servum suum semper praemisisse ad praegustanda in oenopoliis vina, utque, ubi optimum offenderet, suprà oenopolii januam verbum Est scriberet: hic in hanc urbem veniens, cùm ipsi vinum apianum prae aliis, quae alibi gustârat, sapuisset, ad oenopolii portam triplex Est scripsit; quod Herus ipsius tantâ copiâ in se ingurgitavit, ut indè morbo contracto vitam posuerit. Ipsius tumulus adhuc extat, lapisque sepulchralis ipsius effigiem refert: Caput ejus tegit mitra seu galerus, ad utrumque latus sunt bina ipsius insignia gentilitia et bini calices, ad pedes legitur sequens epitaphium gothicis et penè attritis litteris enaratum, quod servus ipsius ei posuisse dicitur:

Est Est Est, propter nimium Est Jo. de Fuc |: id est, ut quidam exponunt, Joannes de Fucris seu Fuggeris :| Dominus meus mortuus est.

In suo testamento fundavit et jussit, ut quotannis

* Falisci Urbis Faleriae, seu Faleris, Falerii et Faliscae ~~[illegible]~~ quae jam dudum interiit, incolae. À Furio Camillo obsessi se ipsi et Romanis sponte dediderunt, postquam ipse liberos eorum, quos ludimagister per proditionem ad illum adduxerat, incolumes remisisset cum hac Epistolâ: "Mitto ad "vos ludimagistrum "à liberis vestris vir-"gis caesum, quòd "illos novo scelere "nobis prodere vo-"luerit. Pueros "vestros missos fa-"cimus, quòd belli "pacisque jura esse "recordamur; jus-"tèque ea non mi-"nùs quàm forti-"ter didicimus

seu Pentecostes die 60. lagenae vino repletae supra sepulchralem ipsius lapidem à pauperibus ~~evacuarentur~~ in sui memoriam evacuarentur; quod quidem diu observatum fuit, modò autem pro fundationis hujus pretio panis et vinum pauperibus erogantur.

3º. Volsinium, Volsinii, seu Vulsinium et Vulsinii |: Bolsena :| Urbs angusta propè ejusdem nominis Lacum et ad ejus septentrionale littus in confiniis Agri Urbeventani sita 10. milliariis versùs Austrum ab Urbevento. Illius meminit Tacitus Annal. lib. 4. aitque illam fuisse patriam Sejani Tiberii Imperatoris intimi, quem postmodùm, quia Imperium affectare visus est, occidi curavit unacum filio suo et filiâ. Florus lib. 1. c. 21. illius Incolas Volsinios nuncupat aitque illos omnium Etruscorum opulentissimos fuisse. In tabula triumphorum Capitolinorum Vulsinienses vocantur. Volsinium olim fuit Sedes Episcopi, quae Urbiventum translata fuit.

Lacus, ad quem Urbs haec sita est, ab ipsius nomine Vulsiniensis Lacus vocatur. Plinius lib. 36. c. 22. et Vitruvius de Lapidicin. lib. 2. c. 2. de illo specialia quaedam narrant, et Titus Livius lib. 27. c. 23. memorat illum sanguine manasse.

4º. Horta |: Orti seu Orta :| urbs in colle à regione Tiberis, qui ibidem Narem |: Nera :| fluvium seu potiùs rivum suscipit, in confiniis Umbriae posita 9. milliariis ad Septentrionem à Civitate Castellanâ* |: Citta Castellana :| 34. à Româ. Est Hortanum Plinii. Quidam volunt Janum illius fuisse conditorem, quòd olim in ea velut patronus cultus fuerit. Verisimilius autem est coloniam Pelasgorum fuisse, loco munito positam, cum arce ita propugnaculis instructâ, ut postmodum rebelles eâ vix pelli potuerint. Illius ope Albericus Thusciae Marchio famosae Marozziae filius formidabilem se praestitit, et Hungaros in Italiam ad praedam allexit post medium Saeculi X. Postmodùm in Longobardorum potestatem venit, à quibus munitionibus aucta est. Tandem Ravennae subjecta fuit. In ea ter mille numerantur incolae et septingentae Domus. Est Sedes Episcopi, cui Papa Eugenius IV. eam, quae in Civitate Castellana erat, an. 1437. adjunxit.

Praeter Ecclesiam Cathedralem, quae B. V. Mariae dicata est, adsunt adhuc 5. parochiales Ecclesiae, Seminarium, 5. virorum et 2. Monialium Monasteria, duo Xenodochia, et Mons pietatis. Hujus

„gerere. Arma habemus non adversus eam aetatem, cui etiam captis urbibus parcitur: sed adversus armatos, et ipsos, qui, nec laesiti à nostris, Castra Romana ad Vejos oppugnarunt. Ludimagister, quantum in ipso fuit, vos vicit: ego Romanis artibus, virtute, opere, armis, sicuti Vejos, vos aliquando vincam. Quidam volunt Urbem hanc esse hodiernum Faliscorum Montem. Alii dicunt ex ejus ruinis Civitatem Castellanam fuisse constructam.

* ~~Civitas Castellana [illegible] [illegible] 13. circiter milliariis versus Euro-aquilonem dissita est.~~

NB 5º Civitas Castellana (: Castellana, seu Citta Castellana :) ad Septentrionem Italiæ sita urbs 20. milliariis versus aquilonem à Roma. Quidam ajunt eam eo loco sitam esse ubi olim Fescennia seu Fescennium fuit. Habet Episcopatum Hortano conjunctum, quod supra memoravimus. Non procul ab hac urbe occurrit magna Silva, quæ ad pedem usque Montis Soractis, qui nunc Mons S. Silvestri nuncupatur, se profert. Antehac omnino periculosum erat per illam iter agere.

urbis Episcopus ab ætate Innocentii Papæ III. Semper fuit unus ex illis Septem Episcopis, qui simul Cardinales fuerunt; verùm Eugenius III. illos ad sex reduxit, et ab eo tempore Episcopi Hortani desierunt esse Cardinales.

NB 6º Nepis (: Nepetum et Nepeta (: Nepi :) urbs Sedes Episcopi ad Triliam (: Triglia :) Romam inter et Viterbium posita 24. milliariis ad Septentrionem à Roma. Antiqua est, illiusque meminêre Plinius, à quo Nepe vocatur, Strabo, qui eam Nepisam nuncupat, Epitomator Dionysii, à quo Nespesus dicitur item Nespetos, et Nepa. In veteribus Itinerariis Nepet, Nepete, Nepita, Nepta vocatur. At Volaterranus asserit omnia illius nomina præter Nepet falsa esse et corrupta, quod nomen etiam apud Livium hinc inde, ut et apud Ptolomæum, et in veteribus Inscriptionibus legitur. Illius Incolæ Nepesini dicti sunt. Fuit una ex 12. novis Romanorum Coloniis, prout memorant Frontinus et Vellejus Paterculus. Valerius illam, postquam adversùs Romanos rebellasset, denuò subegit. Olim potentissima fuit et populosissima, modò autem ita vilis est, ut vix 500. ædes in ea numerentur. Ipsa unacum territorio suo, et Ducatu Camerino ad Farnesios pertinebat, atque à Petro Ludovico Farnesio Summæ Sedi cessa fuit, pro quibus à Paulo Papa III. patre ipsius et Familiæ Farnesiorum Capite Ducatus Parmensem et Placentinum obtinuit.

Episcopatum Nepesinum quod attinet, ipse jam primis Christianismi temporibus initium habuit, et S. Romanus primus illius à S. Petro institutus Antistes fuit; Illius autem successorum penè usque ad Constantini Magni tempora nulla extat memoria, quod huic urbi dominati sint diri Religionis Christianæ hostes qui illam supprimere totis conati sunt viribus. Huic Episcopatui postmodùm junctum fuit Sutrinum.

Ecclesiam Cathedralem B. V. Mariæ dictam administrant 14. Canonici, Archipresbyter, et Pœnitentiarius qui simul præstanti, quæ ibidem est, Bibliothecæ præest. Præter 5. Parochiales Ecclesias hic etiam numerantur 3. Virorum et 2. Monialium Cœnobia, tres Laicæ Confraternitates, Xenodochium et Mons pietatis.

7°. Sutrium, Colonia Julia Sutrina |: Sutri :| urbs angusta ad Putoleum |: Pozzolo :| fluvium sita 24. milliariis ad Caurum à Roma. Olim Etruriae clavis fuit respectu Romanorum, atque jam anno Mundi 3564. iisdem foedere juncta fuit, et cum eodem anno Etrusci illam intercepissent, eadem die à Camillo recuperata fuit. An. M. 3576. Colonia Romana facta est ac Colonia Julia nuncupata. Jam an. Chr. 465. sub Hilario seu Hilaro Papa Sedes Episcopalis erat, quae postmodum Nepetum translata fuit, prout primum memoravimus. Paucos numerat incolas, in eaque satis insaluber aër spirat.

8°. Portum seu Portus |: Porto :| olim urbs celebris cum portu à Julio Caesare, ut ajunt, excitata, modò pene devastata et sine portu, ita ut vix 12. domus numerat, ad dexteram Tiberis et duobus circiter vel tribus milliariis ad septentrionem à mari posita. Est Sedes Episcopi, qui semper est Sub-Decanus Collegii Cardinalium; eidem an. 1120. Episcopatus Silvae Candidae seu Fani Sanctarum Martyrum Rufinae et Secundae, quae tunc devastata jacebat, à Papa Calixto II. adjunctus fuit.

9°. Civitas vetus seu Centum cellae |: Civita Vecchia :| exigua urbs maritima, una cum bono portu et armamentario ubi plerumque Triremes Pontificiae consistunt, in littore Maris Mediterranei sita 40. milliariis versus Orientem à Româ, et 9. ad Austrum à Corneto. Illam Urbanus Papa VIII. validis propugnaculis instruxit, ei quoque imminet vetus Arx munita in ipso mari posita. Ob insalubrem ipsius auram haud satis populosa est. An. 1696. Innocentius Papa XII. ad eam veniens liberum portum illam declaravit multisque privilegiis donavit, et aquaeductum, quo aqua 22. milliarium spatio in illam defertur, q extrui curavit. Antiquis sub Centum Cellarum nomine nota fuit.

10°. Cornetum seu Cornuetum |: Corneto :| Urbs angusta in confiniis Ducatus Castrensis ad Martam fluvium sita aliquot milliariis à littore Maris Etrusci 22. milliariis ad Africum à Viterbio. Est Episcopalis, at priusquam proprium Episcopum habuerit, Eugenius Papa IV. ob exiguos illius proventus Episcopatum hunc Faliscorum montis Episcopatui adjunxit. Hieronymus

365

Bentivolius |: Bentivoglio :| illius Antistes an. 1591. ibidem quasdam Synodales Ordinationes edidit. Adrianus Castellensis Cardinalis et Episcopus Anglicus ob hac urbe ortum duxit, et interdum abea vocatus est. Ob iniquum aërem pene vacua est incolis.

132. II.

De Ducatu Bracciano.

Ducatus Braccianus |: Il Ducato di Bracciano :| exigua provincia circum Lacum Bracciani posita. antehac ad Ursinorum familiam pertinuit, et abea ad Odeschalcos pervenit. Notatur hic

Braccianum seu Bryggianum, item Bracenum |: Bracciano :| urbs exigua sed jucunda supra collem sita 10. milliariis versus Septentrionem à littore Maris Mediterranei, et 20. versus occidentem à Roma. Est Caput Ducatûs, cui nomen impertit, ut et Lacui ad cujus australem ripam posita est. Ab hoc Lacu prodit Arona fluvius, qui ad austrum fluens mari Mediterraneo immergitur. Braccianum celebratur à Thermis, quae ab ipsa Thermae Braccianae dicuntur, item Stigianae seu Stilianae ab Oppido Stiliano |: Stigliano :| 9. milliariis ad Occidentem ab hac urbe distante, quòd illud inter et ipsam sint posita. Braccianum creditur esse vetus urbs Sabate, cujus meminit Tabula Peutingeriana; saltem eo loco posita fuit, ubi nunc Braccianum extat: unde etiam Lacum, ad cujus ripam situm est, Veteres Sabatinum seu Sabatem vocavêre.

133. III.

De Dominio Roncilionensi.

Dominium seu Status Roncilionensis |: Il Dominio seu Stato di Ronciglione :| olim unacum Ducatu Castrensi ad Farnesios postea Duces Parmenses pertinuit sub titulo Vicariorum Ecclesiae Romanae, quorum pacifici possessores fuerunt usque ad an. 1640. quomodò autem Sedis Apostolicae facti sint sequenti §. pluribus dicemus. Occurrit hic notandum

1°. Roncilio, Rus Syllanum, Rus Celinorum |: Ronciglione :| Oppidum Caput territorii, à quo ipsum nomen trahat, ad Terrejam positum milliari circiter ad Euronotum à Ciminio Lacu |: Lago di Vico :| et 5. versùs Austrum à Viterbio. Urbs dici posset; plateae ejus rectae sunt et latae necnon satis benè perstratae. In eo 2. vel 3. aedificia Ecclesiastica

numerantur, adest venusta Parochialis Ecclesia, nec non Schola Patrum Doctrinae Christianae. Magnum habet forum silans ornatum. Ronciglione frequens exercetur commercium, multi sunt incolae qui commodè et ad arbitrium suum vivunt. Si Ammiano Marcellino fides, urbs Succiniensis prò pè eam absorpta fuit. Ei adhaeret Mons, qui etiam Ciminius dicitur. Livius lib. 9. c. 36. memorat diem, quamprimum illucescit, hunc montem occupare. In hoc monte densum erat nemus, quod Sylva Ciminia vocabatur, Sylva erat, inquit, Ciminia magis tum invia atque horrenda, quàm nuper fuère Germanici Saltus. Virgilius unico versu Lacum hunc, montem, et Sylvam memorat Aeneid. lib. 7. v. 697.

Et Cimini cum monte Lacum Lucosque Capenos.

Luci Capeni erant in orientali extremitate hujus Sylvae, ubi Capena urbs sita erat. Fortè urbs seu Oppidum Succiniense, quod terrae motu absorptum fuit, eo loco extitit, ubi nunc Lacus Ciminius est, qui in spatio, quod terrae hiatus reliquit, exortum est.

2º. Capena seu Caponia urbs vetus, quae jam pridem interiit. Sita erat inter Viterbium et Ronciglionem seu inter Vejos* et Tiberim supra montem ~~[illegible]~~ Ciminium. In ipsius territorio Saltus erat et Templum Feronia Silvarum et Libertorum Deae dicatum, quod Titus Livius lib. 26. c. 4. et lib. 33. c. 36. modò Lucum modò Fanum Feroniae nuncupat, quod simul nemus et Templum ibi esset. lib. 26. c. 11. narrat, quomodò Annibal illud expilàrit. Fuit urbs municipalis. Stephanus illam vocat Capinnam. In fragmento Catonis legitur Capina tanquam urbis, et Capinates velut illius et territorii ipsius Incolarum nomen; hos Livius lib. 5. c. 8. Capenates vocat. Adversus Romanos bella gesserunt, à quibus subacti sunt.

§. XII.

De Ducatu Castrensi.

Ducatus Castrensis |: Il Ducato di Castro :| limites habet ad Septentrionem Agrum Urbeventanum; ad Orientem Martam fluvium, qui illum à Patrimonio S. Petri separat; ad Austrum Mare Mediterraneum; et ad Occidentem Etruriam. Frumenti et aliarum

» gerere. Arma habemus non adversus » eam aetatem, cui » etiam captis urbibus parcitur: sed adversus armatos, et » ipsos, qui, nec lacessiti à nostris, Castra » Romana ad Vejos » oppugnaverant. Eu- » sit agiter, quantum in ipso fuit, vos » vicit: ego Romanis » artibus, virtute, » opere, armis, sicuti » Vejos, vos aliquando » vincam. Quidam putant Faliscam veterum esse hodiernum Faliscorum Montem. alii volunt ex ipsius ruderibus Civitatem Castellanam

* Veji seu Veja olim magna, potens opulenta et munita urbs ad Tiberim 100. circiter stadiis seu 12. milliariis Italicis cum dimidio à Romà collocata. Ipsius Incolae Vejentes seu Vejentani nuncupabantur. frequentes illis cum Romanis bella fuère, à quibus tandem devicti fuère post 10. annorum obsidionem.

134.

frugum ferax est. Maxima Vulsini Lacûs pars in illo sita est, duasque habet Insulas habitatas, quarum una Martana vocatur, altera Bissentina; in unâ est Anachoreta Cella, in altera verò Monasterium unacum Ecclesiâ, in qua Farnesiorum familiae Mausoleum cernitur. Ibidem Theodatus Amalasontam Gothorum Reginam Atalarici matrem, et qua obiit culpabilis fuit, quòd ingratum hunc virum promoverit ad thronum, jugulari jussit anno Chr. 534. Neptis erat Clodovaei Francorum Regis, et filia Theodorici Ostrogothorum Regis.

Farnesii Ducatum Castrensem ultra 100. annos sub titulo Vicariorum Ecclesiae possederunt antequam Paulus Papa III. Petro Ludovico sub Ducatûs titulo unacum Ducatibus Parmensi et Placentino illum tradiderit. Cùm autem anno 1640. Odoardus ingenti pecuniarum Summâ opus haberet, illam Romae à Monte pietatis mutuavit dato in pignus Ducatu Castrensi. Et quamvis postmodùm ipsius Successores repraesentatâ, pro qua oppignoratus fuerat, pecuniarum Summâ, eundem redimere voluerint, illud tamen nunquam obtinere valuerunt; et tandem an. 1739. Imperator Carolus VI. ~~anno 1739.~~ in pacis ipsum inter et Reges Galliae, Hispaniae, Neapolis et Sardiniae conclusae instrumento, vi cujus ei Ducatus Parmensis et Placentinus unacum ad illos perti-
q relicti fuerunt nentibus q Articulo V. Ducatum hunc Romanae Sedi unacum territorio Roncilionensi in perpetuum reliquit. En ipsius Articuli verba: Quod autem Spectat Ducatum Castro et Comitatum Roncilionensem Spondet Sacra Caesarea Majestas se horum Statuum desincamerationem nunquam prosecuturam. Occurrit hic notandum

1º Castrum, Castrimonium |: Castro :| Urbs Caput Ducatûs, cui nomen tribuit supra montem posita et prope torrentem seu rivum Ospadam in confiniis Senensibus 12. milliariis à Mari 30. ad afrinum ab Urbiveto, 66. ad Caurum à Roma sub grad. long. 29. m. 15. lat. 42. m. 33. Creditur, quòd eo loco stet, ubi olim Statonia, cujus varii Scriptores meminerunt, fuit. Anno 1469. ab Innocentio Papa X. quòd Episcopum in ea ab ipso institutum cives interfecissent, devastata fuit, Episcopatusque, qui in ea fuerat Aculam translatus.

7º. Tuscania |: Toscanella :| Urbs exigua Sedvetus Episcopalis ad Martam fluvium sita 16. milliaris ad Orientem à Castro. Ajunt ab Ascanio Æneæ filio conditam fuisse, prout prodit quædam Inscriptio. Antiquissimis temporibus Salumbrona vocata est, postmodum Tyrrhenia, undè vicinum eidem nomen suum Sortitum esse dicitur; et denique Tuscia, à qua juxta quorundam opinionem et provincia, quæ nunc Etruria vocatur Italicè Toscana nomen accepit. Ampla fuit et opulenta; postquam autem Dacios sexies obsessa et occupata, necnon admodùm devastata fuit veterem suum splendorem penitùs amisit. Non modò statim primis Ecclesiæ temporibus proprios habuit Episcopos, sed et multos Sanctos viros et Romanos Pontifices protulit. Ecclesia Cathedralis, quæ aliàs pulcherrima erat, et S. Petri dicitur, penè desolata jacet. In hac urbe duo Franciscanorum et unum Augustinianorum Monasteria et circiter bismille animæ numerantur, aërem habet valdè insalubrem. Sub Papa Eugenio IV. Illius Episcopatus Viterbiensi junctus fuit ita tamen, ut Episcopus Viterbiensis simul et Episcopus Tuscaniensis vocetur. Quidam urbem hanc Patrimonio S. Petri adjiciunt.

q Mare

Caput III. 135.

De parte inferiori Italiæ seu De Regno Neapolitano.

Regnum Neapolitanum seu Regnum Siciliæ cis Pharum |: Il Regno di Napoli :| infima ~~pars Italiæ~~ et Australis totius Italiæ pars ~~limites~~[?] habet ad Conum Statum Ecclesiæ Romanæ, et ad cæteras partes mare. Totius Italiæ maximus est Status, cujus longitudo 450. Latitudo 150. milliarium Italicorum esse dicitur, et rectè peninsula nuncupari potest, nam ad Orientem Mari Ionio, ad Septentrionem Sinu Adriatico, ad Austrum Mari Tusco, et ad Occidentem Statu Ecclesiæ clauditur.

Antiquitùs hæc infima pars Italiæ Græcia Magna vocata est, quòd in ea multi Græci resedissent. Ubi postmodùm Sæculo XI. Normanni illam in suam redegêre potestatem, tum primò Comites, posteà Duces et denique Reges Apuliæ dicti fuêre. Postmodum factum est, ut hæc Apulia et vicina Sicilia jungerentur, triumque illarum possessores Utriusque Siciliæ Reges

~~hoc nomine Regna Neapolitanum intelligitur~~